

Laura Rintala

**YHTENÄISEN AMMATTIKUNNAN VOIMA –
Kättilöiden järjestäytyminen ja vaikutusmahdollisuudet 1800-luvun
lopun ja 1900-luvun alun Suomessa**

Pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Arkistohallinnan maisteriohjelma
Suomen historia
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta - Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos - Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä - Author Laura Rintala	
Työn nimi - Title Yhtenäisen ammattikunnan voima – Kätilöiden järjestäytyminen ja vaikutusmahdollisuudet 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa	
Oppiaine - Subject Suomen historia – Arkistohallinnan maisteriohjelma	Työn laji - Level Pro gradu -tutkielma
Aika - Month and year Toukokuu 2019	Sivumäärä - Number of pages 106
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Suomalaisten koulutettujen kätilöiden yhteiskunnallinen asema ei ollut kovinkaan korkea 1800-luvun lopulla. Kätilöt kamppailivat työstä ja asemasta kouluttamattomien lapsenpäästäjien kanssa. Kätilöiden huonon aseman katsottiin vaikuttavan kielteisesti myös synnyttäjiensä ja vastasyntyneiden tilanteeseen, minkä vuoksi lääkärit ja päättäjät alkoivat kiinnittää asiaan huomiota. Koulutettujen kätilöiden määrää haluttiin lisätä etenkin maaseudulla.</p> <p>Pro gradu -tutkielmassa käsitellään kätilöiden ammatillista järjestäytymistä ja vaikutusmahdollisuuksia 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa. Aihetta tarkastellaan naisten aseman ja vaikutusmahdollisuuksien sekä yhteiskunnassa vallinneiden suhteiden näkökulmasta. Tutkielman pääkysymys on, miten kätilöt lähtivät hakemaan oikeuksiaan ja kohentamaan ammattikuntansa asemaa. Tarkentavia lisäkysymyksiä ovat miten kätilöt voivat käyttää hyväkseen yhteiskunnallisia oloja ja muuttuvaa tilannetta, sekä millaisia vaikutusmahdollisuuksia kätilöillä oli ennen kuin he olivat saavuttaneet tietyn yhteiskunnallisen aseman. Kysymyksiin etsitään vastauksia niin kätilöiden kuin lääkäreiden ja päättäjiensäkin keskusteluja ja kirjoituksia tarkastelemalla.</p> <p>Pääasiallisena tutkimusaineistona ovat vuosien 1896–1920 <i>Kätilölehdet</i>. Lisäksi tutkimusaineistoon kuuluvat <i>Duodecim</i>-lehti, kätilöasiaan liittyvät valtiopäiväasiakirjat, lait ja asetukset sekä erään tutkimusajan kohtana työskennelleen kätilön muistelmat. Tutkielmassa on aineistolähtöinen lähestymistapa. Tutkimustulosten tarkastelussa käytetään filosofi Hannah Arendtin teoriaa vallasta sekä sukupuolentutkija Aino Saarisen esitystä virallisesta vallasta ja epävirallisesta vaikutusvallasta.</p> <p>Tutkielman keskeisimpiä johtopäätöksiä ovat, että ensin täytyy järjestäytyä ja yhdistäytyä, ja vasta sitten on mahdollisuus saada ääni kuuluviin. Kätilöt eivät olisi saaneet niin paljon aikaiseksi, jos eivät olisi toimineet yhdessä. Toisaalta etenkin aluksi yksittäisten henkilöiden panoksella oli suuri merkitys kätilöasian ajamisessa ja esille tuomisessa. Kätilöillä oli epävirallista vaikutusvaltaa ennen kuin he saavuttivat tavoittelemansa yhteiskunnallisen aseman. Kätilöt pohtivat ja käyttivät monipuolisesti erilaisia vaikutuskeinoja saadakseen äänensä kuuluviin. Toisaalta myös yhteiskunnallisten olojen muuttuminen avasi uusia ovia ja lisäsi ammattikunnan vaikutusmahdollisuuksia.</p>	
Asiasanat - Keywords naisten järjestäytyminen, ammatillistuminen, professionalisoituminen, valta, vaikuttaminen, yhteiskuntaluokka, yhteiskunnallinen hierarkia	
Säilytyspaikka - Depository Jyx-julkaisuarkisto	
Muita tietoja - Additional information	

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymys.....	3
1.2 Tutkimusaineisto ja rajaukset.....	11
1.3 Tutkielman lähestymistavat ja rakenne.....	16
1.4 Aineiston analyysi arkistohallinnallisesta näkökulmasta.....	21
2 KÄTILÖASIA 1800- JA 1900-LUKUJEN VAIHTEEN YHTEISKUN- NALLISENA KYSYMYKSENÄ.....	24
2.1 Kätilöohjesääntö.....	25
2.2 Kätilöiden kokemat työhönsä liittyvät ongelmat.....	27
2.2.1 Yleinen suhtautuminen kätilöihin.....	28
2.2.2 Kätilöiden toimeentulo.....	33
3 KÄTILÖIDEN AMMATILLISTUMINEN OSANA NAISTEN JÄRJES- TÄYTYMISTÄ.....	36
3.1 Ihannekuva kätilöistä pohjautui naisasialiikkeen naiskuvaan.....	37
3.2 Kätilöiden järjestäytyminen.....	41
3.2.1 Kätilölehti.....	42
3.2.2 Kätilöyhdistykset.....	45
3.2.3 Yleiset kätilökokoukset.....	52
4 VALTA JA VAIKUTTAMINEN KÄTILÖASIAN AJAMISESSA.....	58
4.1 Kätilöiden ääni kuuluviin.....	58
4.2 Kätilöiden vaikutusmahdollisuudet ja -keinot.....	64
4.3 Lääkäreiden vaikutus kätilöasian etenemiseen.....	72
4.4 Naisasianaisten ja naiskansanedustajien vaikutus kätilöasian etenemi- seen.....	81
4.5 Mitä yhteiskunnallisella vaikuttamisella saatiin aikaan?.....	88

5 PÄÄTÄNTÖ.....	99
-----------------	----

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1 JOHDANTO

Vaatimus eri yhteiskuntaluokkien ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta voimistui vähitellen 1800-luvun Euroopassa Ranskan suuren vallankumouksen seurauksena. Esimerkiksi työväestö ja naiset alkoivat ensin Ranskassa ja myöhemmin muuallakin Euroopassa puolustaa ja hakea oikeuksiaan.¹ Varsinainen modernin yhteiskunnan murros ajoittuu Euroopassa 1800-luvun loppuun. Niin Ranskan suuren vallankumouksen kuin teollisen vallankumouksenkin kulttuuriset, poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset alkoivat näkyä yhteiskunnassa, ihmisten elämässä ja suhteessa toisiinsa.²

Suomalainen 1800-luvun sääty-yhteiskunta oli hierarkkinen; kuilu säätyläisten ja rahvaan välillä oli leveä ja syvä.³ Euroopassa käynnistyneet muutokset ulottuivat kuitenkin myös Suomeen. Sääty-yhteiskunta hajosi 1800- ja 1900-lukujen taitteessa, ja sen mukana monet vanhat perinteet ja ajattelumallit joutuivat tarkastelun ja kritiikin kohteiksi. Yhteiskunta muotoutui vähitellen kansalaisyhteiskunnaksi, jossa yhteiskunnallisia asioita ajoivat esimerkiksi poliittiset puolueet, ammattiryhmät ja -yhdistykset sekä erilaiset kansanliikkeet. Yhteiskunnallisen päätöksenteon vaadittiin koskevan aiempaa suurempaa osaa kansasta.⁴

Suomessa naisjärjestöt pyrkivät 1800-luvun lopulta lähtien kohentamaan naisten yhteiskunnallista asemaa ja edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa.⁵ Naisilla ajateltiin olevan sekä mahdollisuus että oikeus vaikuttaa omiin asioihinsa. Naisasianaiset viittasivat puheissaan usein naisille luontaiseksi katsottuun ominaisuuteen, äidillisyyteen. Naisten ajateltiin olevan hoivaajia ja huolehtijoita – jos ei oman perheensä ja omien lastensa, niin yhteiskunnan heikko-osaisten. Opetus- ja hoiva-alan ammatit katsottiin luontaisesti naisille sopiviksi, ja naisasianaiset käyttivät näitä ammatteja esimerkkeinä ja perusteluina pitämissään puheissa.⁶

¹ Lähteenmäki 2000, 15.

² Meinander 2018, 27.

³ Lähteenmäki 2000, 16.

⁴ Meinander 2018, 32.

⁵ Blomberg 2018, 368–369.

⁶ Annola 2011, 70–71.

Naisten yhteiskunnallisen aseman ja naisammattien noustessa puheenaiheiksi alettiin kiinnittää huomiota myös suomalaisten kättilöiden yhteiskunnalliseen asemaan. Suomalaisilla naisilla oli 1700-luvun alusta lähtien ollut mahdollisuus käydä kättilöopissa Tukholmassa. Ensimmäiset maininnat suomalaisista tutkinnon suorittaneista kättilöistä ovat 1700-luvun alkupuoliskolta, mutta suurin osa Tukholmassa kouluttautuneista suomalaisnaisista suoritti kättilöopintonsa 1700-luvun lopulla tai 1800-luvun alussa. Suomen koulutetut kättilöt olivat 1700-luvulla kaupunkilaisnaisia, yleensä porvarien tyttäriä ja vaimoja. He myös työskentelivät kaupungeissa.⁷ Pitkästä välimatkasta, taloudellisista seikoista ja kielitaidon puutteesta johtuen Tukholmassa kättilökoulutuksen saaneiden suomalaisnaisten määrä pysyi kuitenkin suhteellisen pienenä.⁸

Kun Suomesta vuonna 1809 tuli Venäjän keisarikunnan autonominen suuriruhtinaskunta, katkesi Suomen ja Ruotsin välinen yhteys. Kättilökoulu jäi uuden rajan taakse Tukholmaan. Pietarissakin kyllä koulutettiin kättilöitä, mutta suomalaiset eivät halunneet lähteä sinne hakemaan oppia, koska koulutus oli hyvin erilaista kuin mihin Tukholmassa oli totuttu. Suomeen haluttiin oma kättilöoppilaitos, ja siihen anottiin ja saatiin lupa keisarilta. Marraskuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1816 kättilökoulutus alkoi synnytyslaitoksessa Turussa.⁹ Vuonna 1833 koulutus siirtyi Helsinkiin yliopiston yhteyteen.¹⁰

Synnytysten hoidon historia ulottuu kuitenkin luonnollisestikin paljon kättilökoulutuksen historiaa pidemmälle. Perinteisesti synnytyksiä olivat hoitaneet niin sanotut ”viisaat muijat”, jotka olivat yleensä jo iäkkäämmän puoleisia, itseoppineita lapsenpäästäjiä.¹¹ Vielä 1800-luvun loppupuolellakin Suomessa etenkin köyhimmät synnyttäjät turvautuivat kouluttamattomien lapsenpäästäjien apuun.¹²

Koulutettujen kättilöiden yhteiskunnallinen asema ei ollut kovinkaan arvostettu Suomessa 1800-luvun lopulla. Kättilöiden ja heidän työskentelytapojensa arvostelu oli yleistä, ja ihmiset saattoivat puhua kättilöistä jopa halveksuen. Kättilöt ja lääkärit

⁷ Vainio-Korhonen 2010, 47; Vainio-Korhonen 2012, 36, 39.

⁸ Wichmann, S. E. 1923, 173–174.

⁹ Laiho (toim.) 1991, 23–24.

¹⁰ Raussi-Lehto & Ryttyläinen-Korhonen 2016, 9.

¹¹ Hänninen 1965, 91.

¹² Hänninen 1965, 165.

arvelivat tämän johtuvan yhtäältä siitä, etteivät ihmiset tunteneet kättilön työn vaativuutta ja vastuullisuutta, ja toisaalta kättilöiden omasta käytöksestä sekä joskus puutteellisistakin tiedoista. Kansan keskuudessa kättilön ammattitaitoa ei pidetty tarpeellisenä, vaan ajateltiin, että lähes kuka tahansa nainen osaisi tarpeen tullen hoitaa synnytyksen.¹³

Suomen lääkärikunta alkoi 1800-luvun loppupuolella kiinnittää huomiota siihen, että vaikka lääketieteen ja sairaanhoidon aloilla edistytettiin nopeasti, ei kättilölaitos kehittynyt samassa tahdissa muun terveydenhuollon kanssa. Lääkärit ottivat tavoitteekseen kohentaa erityisesti kättilöiden ammattitaitoa, sillä he uskoivat sen vaikuttavan myönteisesti suomalaisten äitien ja lasten terveyteen.¹⁴ Lääkärit painottivat koulutettujen kättilöiden ja itseoppineiden lapsenpäästäjien eroa etenkin aseptiikan suhteen. Uskottiin, että koulutetut kättilöt pystyisivät ammattitaitoisella toiminnallaan vaikuttamaan huomattavasti esimerkiksi synnytyksiin liittyvien infektioiden vähentymiseen.¹⁵

Kättilöt ja lääkärit alkoivat pohtia, miten kättilöiden yhteiskunnallista asemaa ja koulutusta saataisiin kohennettua. Keskustelun helpottamiseksi ja kättilöiden kollegiaalisuuden vahvistamiseksi perustettiin *Kättilölehti* vuonna 1896.¹⁶ Pari vuotta myöhemmin aloittivat toimintansa myös ensimmäiset paikalliset kättilöyhdistykset. Ajatuksena oli, että yhtenäinen ja kollegiaalinen kättilökunta saisi arvostusta osakseen myös oman ammattikuntansa ulkopuolelta.¹⁷ Keskustelun kautta kerättiin parannusehdotuksia, joiden pohjalta laadittiin ehdotus uudeksi kättilöohjesäännöksi. Lopulta tuo ehdotus päätettiin esittää päättäjille.¹⁸

1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymys

Tutkielmani aihe on kättilöiden järjestäytyminen ja vaikutusmahdollisuudet 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa. Lähestyn aihetta tarkastelemalla kättilöiden

¹³ 'Kättilönammatin arvosta', *Kättilölehti* 5/1896, 65–66.

¹⁴ Hänninen 1965, 112, 119.

¹⁵ 'Kättilönammatin arvosta', *Kättilölehti* 5/1896, 65–66; Hänninen 1965, 112, 119.

¹⁶ Heinrichius, Gustaf, 'Esipuhe', *Kättilölehti* 1/1896, 1–2.

¹⁷ 'Paikallisten kättilöyhdistysten muodostamisesta Suomessa', *Kättilölehti* 1/1898, 2.

¹⁸ Heinrichius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 4/1899, 57–58.

vaikutusmahdollisuuksia sekä kättilöiden, lääkäreiden ja päättäjien kättilöasiasta käymää keskustelua. *Kättilöasia* tarkoittaa etenkin maaseudun kättilötilanteesta sekä kättilöiden koulutuksesta, palkkauksesta, työoloista ja yhteiskunnallisesta asemasta käytyä keskustelua. Lisäksi se tarkoittaa pyrkimyksiä kättilöiden ammattitaidon ja yhteiskunnallisen tilanteen kohentamiseksi.

Tarkastelen aihetta naisten aseman ja vaikutusmahdollisuuksien sekä yhteiskunnassa vallinneiden suhteiden näkökulmasta. Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat naisten järjestäytyminen, ammatillistuminen ja professionalisoituminen, valta ja vaikuttaminen, yhteiskuntaluokka sekä yhteiskunnallinen hierarkia.

Aineistoa analysoidessani olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, millaisia perusteluja on esitetty kättilöasian puolesta ja sitä vastaan, keihin asiassa on vedottu ja miten asiaa on viety eteenpäin. Näiden kysymysten kautta olen eritellyt aineiston sisältöä, mikä on tukenut tutkimusmetodin rakentumista.

Aihe on tärkeä, sillä se ja tutkittava ajankohta kytkeytyvät suomalaisen sääty-yhteiskunnan sekä naisen aseman muutoksiin. Terveystyön ammatillistumiseen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa liittyi suuria muutoksia ja ilmiöitä: muun muassa naisten itsenäistymispyrkimykset, yhteiskuntaluokkien, sukupolvien ja sukupuolten väliset suhteet, valtiollisten hoiva- ja koulutusikäntöiden luominen sekä kotia ja äitiyttä koskevien käsitysten määrittäminen.¹⁹ Kättilöiden ammatillistuminen liittyy 1800-luvulla laajemminkin mittakaavassa alkaneeseen professioiden syntyymiseen ja ammattikuntien muodostumiseen.²⁰ Naisasiaan aihe liittyy kättilöiden aseman, synnyttäjäien, äitien ja perheiden sekä naiskansanedustajien työn tarkastelun kautta.

Kättilöllä tarkoitan tässä tutkielmassa koulutuksen saanutta ja tutkinnon suorittanutta kättilöä. Vuonna 1878 perustettu yleistä terveydenhuoltoa ja sairaaloita valvonut viranomainen, lääkintöhallitus, valvoi myös kättilöiden työtä ja myönsi näille luvan harjoittaa ammattia.²¹ *Lapsenpäästäjällä* puolestaan tarkoitan kouluttamatonta

¹⁹ Henriksson 1998, 57.

²⁰ Rinne & Jauhiainen 1988, 6, 137.

²¹ Pesonen 1980, 325-326.

synnytysavustajaa. Lapsenpäästäjät olivat itseoppineita, usein vanhemman puoleisia maalaispitäjien naisia.

Tutkimanani ajanjaksona kätilöitä työskenteli Suomessa sekä kuntien palkkaamina että yksityisesti. Kaupunkeihin oli alettu perustaa synnytyslaitoksia, joissa osa kätilöistä työskenteli. Synnytyksiä hoidettiin kuitenkin yhä myös kodeissa, ja valtaosa kaupunkien kätilöistä työskenteli yksityisesti. Yksityiskätilöitä oli joissain kaupungeissa jopa niin paljon, ettei kaikille riittänyt tarpeeksi töitä. Maaseudulla puolestaan oli kätilöpöytä. Kyse ei ollut siitä, etteikö maassa olisi ollut tarpeeksi koulutettuja kätilöitä. Suurin ongelma oli, etteivät kunnat halunneet palkata näitä.²² Hallinnollisesti kätilöt työskentelivät lääkäreiden alaisuudessa, mutta etenkin maaseudulla kätilön työ oli todellisuudessa hyvin itsenäistä. Synnytysten hoidon lisäksi kätilön tehtäviin kuului myös rokkotaminen.²³

Suomalaisten kätilöiden historiasta on kirjoittanut esimerkiksi Sisko-Liisa Hänninen teoksessaan *Kätilötyön vaiheita*. Hänninen käsittelee kattavasti Suomen kätilölaitoksen kehitystä ja historiaa. Hännisen teosta alettiin ideoida *Kätilölehden* 60-vuotisjuhlassa, ja luonteeltaan se on historiikki. Tällaisia ammattikuntien historiikkeja on hyvä tarkastella kriittisesti, sillä tietyllä tapaa ne aina tulkitsevat menneisyyttä edustamalleen ryhmälle myönteisessä valossa. Kuten sosiologi Lea Henriksson on todennut, ovat niin ammattikuntien historiikit kuin ammattilehdetkin monesti melko jäykkiä, ja niissä on kaksijakoinen oikein-väärin -asetelma.²⁴ Omassa tutkielmassani olen käyttänyt Hännisen teosta lähinnä apuna kätilötyön merkittävimpien muutoskohtien ja saavutusten kuvaamiseen.

Paula Aaltosen Suomen ja Pohjoismaiden historian pro gradu -tutkielma *Hämeenlinnan lääkäripiirin koulutetut kätilöt vallan rakenteissa 1879–1920* käsittelee kätilöiden asemaa ja vaikutusvaltaa päätöksenteossa lähinnä keskus- ja kunnallishallinnon näkökulmasta. Valta ja vallankäyttö ovat keskeisiä teemoja niin Aaltosen tutkielmassa kuin omassakin. Lisäksi molemmissa tutkielmissa aihetta tarkastellaan nimenomaan

²² Hänninen 1965, 122–124, 127.

²³ Hänninen 1965, 114.

²⁴ Henriksson 1998, 232.

kättilöiden tilanteen kautta. Etnologian tutkija Hilikka Helsti puolestaan on perehtynyt synnytyksiin ja äitiyteen liittyvän kulttuurin murrokseen 1900-luvun alkupuolella. Tutkimuksessaan *Kotisyntyysten aikaan – Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista* Helsti käsittelee muun muassa koulutettujen kättilöiden ja kouluttamattomien lapsenpäästäjien eroja sekä kansan suhtautumista näihin kahteen ryhmään. Helstin tutkimus on nimenomaan etnologinen, minkä vuoksi se keskittyy ennen kaikkea synnytykskulttuurin ja -tapojen kuvaamiseen. Näkökulma on siis melko erilainen kuin omassa tutkielmassani. Lisäksi Helsti on käyttänyt tutkimusaineistonaan Museoviraston muistitietokeruun kautta kerättyjä muisteluja kotisyntytyksistä. Näin ollen aineistokin on hyvin erilainen kuin omassa tutkielmassani. Näistä eroavaisuuksista huolimatta Helstin tutkimus on avartanut käsitystäni tutkimusajankohtani kansan suhtautumisesta koulutettuihin kättilöihin ja kouluttamattomiin lapsenpäästäjiin.

Lisäksi kättilöiden historiasta on kirjoittanut Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen. Teoksessaan *Ujostelemattomat – Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa* Vainio-Korhonen käsittelee ensisijaisesti 1700-luvun kättilöiden ammattia ja työtä. Teos on keskeinen suomalaisten kättilöiden historiaa käsittelevä tutkimus, ja vaikka sen aikarajaus onkin eri kuin oman tutkielmani, se taustoittaa käsittelemääni aihetta ja avaa etenkin sitä uskomus- ja kokemusmaailmaa, johon synnyttäjät olivat jo pitkään tottuneet ennen kuin koulutettujen kättilöiden määrä alkoi lisääntyä.

Järjestäytymisellä tarkoitan kättilöiden liittymistä yhteen, yhtenäisen ammattikunnan muodostamista ja pyrkimyksiä ajaa yhteistä asiaa. Järjestäytymiseen liittyy yhteydenpitoa ja yhteistyötä helpottavien keinojen etsiminen ja pohtiminen. Historiantutkija Irma Sulkunen on käsitellyt laajasti naishistoriaa ja naisten järjestäytymistä. Esimerkiksi artikkelissaan *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus* hän lähestyy aihetta raittiusliikkeen näkökulmasta 1900-luvun alussa. Raittiusliikkeen tavoitteet olivat osin samankaltaisia kuin kättilöille asetetut: rahvaan maailmankuvan ja elämäntapojen muuttaminen sekä kansan moraalinen ja siveydellinen kasvattaminen. Lisäksi yhteiskunnallinen hierarkia on keskeinen teema Sulkusenkin artikkelissa. Myös teoksessaan *Naisen kutsumus – Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* Sulkunen käsittelee naisten järjestäytymistä. Hän tarkastelee aihetta

Palvelijataryhdistyksen kautta, ja teos antaa hyvää vertailupohjaa omalle tarkasteluleni, sillä sekä palvelijattaret että kätilöt olivat yksinomaan naisia.

Naisasialiikettä on tutkinut esimerkiksi sosiologi Riitta Jallinoja. Väitöskirjassaan *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet* Jallinoja mainitsee, että liikkeessä painotettiin etenkin naisten itsenäistymistä, esimerkiksi naisten kansalaisyhteisöoikeuksia sekä naisten oikeutta työhön ja koulutukseen.²⁵ Muiden naisten kutsumusaloja koskevien keskustelujen tavoin myös kätilöasia sopi hyvin naisasialiikkeen tavoitteiden alle. Kätilöasian voi katsoa liittyneen nimenomaan naisten työhön ja koulutukseen sekä naisten lisääntyneisiin mahdollisuuksiin saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa.

Ammatillistuminen ja järjestäytyminen liittyvät tutkielmassani ja kätilöiden tilannetta tarkastellessa vahvasti toisiinsa. Ammatillistumisen käsitteeseen sisältyy yhtenäisen ammattikulttuurin ihanteiden ja toimintakäytäntöjen rakentaminen sekä ammattitaidon ja ammattikunnalle kuuluvien työtehtävien puolustaminen ja perusteleminen. Ammatillistumisprosessiin kuuluu ammattikunnan sisäisiä kiistoja ja eriäviäkin tavoitteita, mutta etenkin naisammattien ammatillistumiseen sisältyvät usein yhtenäiset, tunnustuksen saavuttamiseen ja itsenäistymiseen tähtäävät päämäärät.²⁶ Tämä lienee korostunut etenkin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, jolloin naisen asema suomalaisessa yhteiskunnassa alkoi muuttua. Vuonna 1859 naimattomat naiset olivat saaneet luvan harjoittaa käsityöammatteja elättääkseen itsensä, ja muutamaa vuotta myöhemmin 15 vuotta täyttäneet naiset olivat saaneet oikeuden omaan palkkatuloon. Vuonna 1864 oli puolestaan annettu asetus, jonka mukaan 21 vuotta täyttäneet naiset saivat jatkossa avioitua ilman naittajan suostumusta.²⁷ Vuoden 1898 holhouslaki taas tasa-arvoisti miehen ja naisen asemaa yhtenäisen täysivaltaisuusikärajan kautta, joskin aviomiehet pysyivät edelleen vaimojensa edusmiehinä. Merkittävin muutos, joka naisen asemassa tutkimusajankohtanani tapahtui, oli yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutuminen vuonna 1906.²⁸

²⁵ Jallinoja 1983, 58–59.

²⁶ Henriksson 1998, 7.

²⁷ Roiko-Jokela 2006, 52–53.

²⁸ Roiko-Jokela 2006, 76.

Sosiologi Lea Henriksson käsittelee terveystyön ammatillistumista tutkimuksessaan *Naisten terveystyö ja ammatillistumisen politiikka*. Samalla Henriksson tarkastelee erityisesti naisten toimintaa suomalaisen hyvinvointivaltion rakentajina. Henriksson esittää, että hoiva-ammattien ammatillistuminen liittyy muun muassa kansakunnan rakentamiseen, valtiollisten hoiva- ja koulutusinstituutioiden luomiseen, naisten itenäistymispyrkimyksiin ja järjestäytymiseen sekä säätyjen ja yhteiskuntaluokkien välisiin suhteisiin.²⁹

Ammatillistumisen rinnalla tärkeitä käsitteitä ovat *professio* ja *professionalisoituminen*. Professio tarkoittaa erityistä asiantuntijuutta. Historiantutkija Christina Florinin mukaan professio on ammatti, johon liittyy seuraavanlaisia ominaisuuksia: korkea koulutustaso, vankka teoreettinen tietämys ja erityinen ammattiosaaminen. Florinin mukaan professiolle on ominaista, että tietoja ja taitoja testataan kokein, ja todistukseksi osaamisestaan saa tutkinnon. Tutkintotodistuksen takaaman kompetenssin turvin profession harjoittajat voivat vaatia monopoliasemaa omalla toimialallaan. Tuota asemaa ylläpitävät usein valtiolliset, lakiin kirjoitetut ohjesäännöt ja määräykset. Usein profession harjoittajat vaativat koulutustaan ja osaamistaan vastaavaa hyvää palkkaa sekä korkeaa sosiaalista ja yhteiskunnallista arvostusta. Professioaseman omaksuneet ammatinharjoittajat haluavat pitää maallikot poissa ammatista ja kontrolloivat ammattiaan siksi sisältä käsin tiukan ammattietiikan ja koodiston kautta.³⁰ Sosiologi Terence J. Johnson puolestaan on esittänyt, ettei professio tarkoita ammattia, vaan tarkemmin sanottuna keinoa, jolla ammattia voidaan kontrolloida.³¹ Professionalisoituminen taas tarkoittaa prosessia, jossa ammatista tulee professio.³²

Henrikssonin mukaan koulutus liittyy vahvasti professioon: sen kautta muodostuu niin profession itseymmärrys kuin julkinen asemakin. Professiolle määritellyt laatu sekä tieto- ja taitotaso saavutetaan koulutuksen ja virallisesti tunnustetun pätevyuden myötä. Ammatillistumiseen taas liittyy lisäksi kulttuurinen näkökulma, jonka kautta tarkastellaan esimerkiksi ammattietiikkaa, keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja

²⁹ Henriksson 1998, 57.

³⁰ Florin 1987, 72.

³¹ Johnson 1972; Henriksson 1998, 19.

³² Florin 1987, 72.

kollegiaalisuutta sekä yhteisiä perinteitä.³³ Ammatillistumisen näkökulmasta käsitte-
len etenkin kättilöiden solidaarisuutta ja yhteishenkeä, yhteisiä tavoitteita ja yhteis-
työtä asiansa hyväksi. Toisaalta professionalisoitumisen kautta kättilöt perustelivat
omaa asemaansa ja tekivät eroa itsensä ja kouluttamattomien lapsenpäästäjien välille.

Johanna Annolan historian väitöskirja *Äiti, emäntä, virkanainen, vartija: köyhäntalojen johtajattaret ja yhteiskunnallinen äitiys 1880–1918* käsittelee ammatillistumista ja yhteiskunnallista äitiyttä. Vaikka Annola tarkastelee köyhäntalojen johtajattaria ja minä kättilöitä, ovat keskeiset teemat samankaltaisia molemmissa tutkimuksissa. Yhteiskunnallinen äitiys oli etenkin sivistyneistön ajama käsite, jonka mukaan myös perheettömät naiset voivat toteuttaa naiselle luontaiseksi katsottua ominaisuutta hoivata lähimmäisiään.³⁴ Käsittelem itsekin yhteiskunnallista äitiyttä, sillä se liittyi siihen ihannekuvaan, jota kättilöt pyrkivät itsestään luomaan.

Filosofi Hannah Arendtin mukaan *valta* tarkoittaa aina vallan mahdollisuutta, eikä se siis ole luonteeltaan muuttumatonta. Juutalaistaustainen Arendt muotoili teoriansa 1900-luvun alkupuoliskon kauheudet kokeneena. Hän kirjoitti paljon totalitaristisesta hallintotavasta, ja näki, että totalitaaristen valtioiden tavoitteena oli tehdä ihmisistä yksilöinä yhdentekeviä.³⁵ Arendtin mukaan valta syntyy, kun ihmiset toimivat yhdessä, ja se myös katoaa, kun ihmisten välinen yhteistyö päättyy. Tämän vuoksi valta ei ole riippuvaista ainoastaan ihmisten määrästä tai varallisuudesta. Pienellä ja köyhälläkin ihmisryhmällä voi olla valtaa, kunhan ryhmä on järjestäytynyt hyvin.³⁶ Lähestyn vallan käsitettä tutkielmassani Arendtin teorian pohjalta. Ajatuksena on, että pienellä ja verrattain vähän arvostusta osakseen saavalla ryhmälläkin on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa ja omaan tilanteeseensa.

Samankaltainen vallan käsitys tulee esiin myös 1980-luvun sukupuolentutkija Aino Saarisen esittämässä ajatuksessa, että virallisen vallan lisäksi on olemassa epävirallista vaikutusvaltaa. Ensimmäinen liittyy virallisiin instituutioihin ja valtarakenteisiin sekä valtion päättäviin elimiin. Toinen taas näyttäytyy esimerkiksi kansalaisten puheissa ja

³³ Henriksson 1998, 22.

³⁴ Annola 2011, 250.

³⁵ Hyvönen 2017.

³⁶ Arendt 2017, 207.

kannanotoissa.³⁷ Saarisen esityksessä ajatus jatkuu 1980-luvun naistutkimukselle tyyppilliseen tapaan sukupuoleen liittyvän vallan ja herruusinstituutioiden tarkastelulla. Kyseistä näkökulmaa en sisällytä omaan tutkielmaani, mutta Saarisen ajatus luo pohjaa myös omalle tarkastelulleni: epävirallinen vaikutusvalta antaa marginaaliryhmille mahdollisuuksia vaikuttaa, vaikka näillä ei olisikaan virallista valta-asemaa yhteiskunnassa.

Yhteiskuntaluokka tarkoittaa ihmisiä, joilla on keskenään samanlainen tausta esimerkiksi ammatin, koulutuksen ja varallisuuden suhteen. Nämä tekijät takaavat yhteiskuntaluokalle tietyt yhteneväiset mahdollisuudet työskennellä, edetä ja selviytyä yhteiskunnassa.³⁸ *Yhteiskunnallisella hierarkialla* viitataan eroihin, joita eri yhteiskuntaluokilla oli mahdollisuuksiensa suhteen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Puhun tutkielmassani ylemmistä ja alemmista luokista. Jaottelu pohjautuu aikalaisten tekemään kahtiajakoon herrojen ja rahvaan välillä. Näiden kahden luokan raja ei kyseisenä aikana ollut selkeä ja pysyvä, mutta selvää oli, että raja oli olemassa, ja että se jakoi ihmiset ”meihin” ja ”heihin”. Historiantutkija Pertti Haapalan mukaan raja oli sosiaalinen, ja se määräsi kenen kanssa oltiin tekemisissä ja millä tavoin.³⁹ Yhteiskunnalliseen hierarkiaan kuului, että ylemmät luokat suhtautuivat rahvaaseen holhoavasti.⁴⁰ Yhteiskunnallisesta hierarkiasta puhuttaessa on sukupuolinäkökulmakin syytä ottaa huomioon, sillä varallisuuden ja ammatin lisäksi myös sukupuoli vaikutti henkilön yhteiskunnalliseen asemaan ja mahdollisuuksiin. Tutkimani ajanjakson suomalainen yhteiskunta oli patriarkaalinen. Lyhyen määritelmän mukaan patriarkaatti tarkoittaa miesten ylivaltaa perheessä ja yhteiskunnassa.⁴¹

Suomalaiset kätilöt tulivat keskenään hyvin erilaisista taustoista, eivätkä näin ollen edustaneet selvästi tiettyä yhteiskunnallista luokkaa. Esimerkiksi palvelijattaret voi taustansa perusteella sijoittaa tiettyyn yhteiskuntaluokkaan, mutta kätilöiden suhteen sama ei ole mahdollista. Näenkin, että kätilöiden sosiaalinen koheesio muodostui ennen kaikkea yhteisen ammatin kautta.

³⁷ Saarinen 1987, 144.

³⁸ Annola 2011, 12.

³⁹ Haapala 1995, 99.

⁴⁰ Annola 2011, 13.

⁴¹ Lähteenmäki 1995, 20–21.

Aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perehdyttyäni päädyin keskittymään nimenomaan kättilöiden vaikutusmahdollisuuksiin ja -keinoihin. Halusin selvittää, oliko kättilöillä vaikutusvaltaa maanlaajuisesti tarkasteltuna. Tutkielmani pääkysymys on, miten kättilöt lähtivät hakemaan oikeuksiaan ja kohentamaan ammattikuntansa asemaa. Tarkentavia lisäkysymyksiä ovat miten kättilöt voivat käyttää hyväkseen yhteiskunnallisia oloja ja muuttuvaa tilannetta, sekä millaisia vaikutusmahdollisuuksia kättilöillä oli ennen kuin he olivat saavuttaneet tietyn yhteiskunnallisen aseman.

1.2 Tutkimusaineisto ja rajaukset

Tutkielmani pääasiallinen lähdeaineisto on *Kättilölehti*. Lisäksi aineistoon sisältyvät kättilöasiaan liittyvät valtiopäiväasiakirjat sekä kättilöasiaa koskevat lait ja asetukset. Näiden ohella olen tutkinut myös lääkirilehti *Duodecimia*. Omalta osaltaan lähdeaineistoa täydentävät tutkimusajankohtanani työskennelleen kättilö Anna Niirasen muistelmat, jotka on kirjoitettu 1930-luvulla. Ajallisesti tutkielmani rajautuu vuosiin 1896–1920. Ajanjakso alkaa *Kättilölehden* perustamisvuodesta, sillä lehdessä ruvettiin alusta alkaen keskustelemaan kättilöiden tilanteesta ja yhteiskunnallisesta asemasta. Lehden perustaminen oli merkittävä alkutekijä suomalaisten kättilöiden järjestäytymisessä. Aikarajaus päättyy vuoteen 1920, jolloin kättilöiden työtä koskevat uudet lait ja asetukset astuivat voimaan. Tärkeimmät lain mukanaan tuomat muutokset olivat kuntien velvoittaminen palkkaamaan koulutettuja kättilöitä alueelleen, kieltä käyttää kouluttamattomia lapsenpäästäjiä synnytysavustajina, kättilöoppilaitoksen pääsyvaatimusten korottaminen ja koulutusajan pidentäminen sekä kättilöille myönnetty palkankorotus ja eläke.⁴² Näin ollen kättilöasiassa asetetut tavoitteet saavutettiin, mikä on luonteva päätepiste tutkielmani aikarajaukselle.

Kättilölehdessä näkyy kättilöiden ja lääkäreiden aiheesta käymä keskustelu. Lehdessä julkaistiin muun muassa kättilöyhdistysten kokousten pöytäkirjoja sekä kättilöiden itsensä laatimia mielipidekirjoituksia. Lähes koko tutkimani ajanjakson ajan lehden päätoimittajana toimi Helsingin yliopiston synnytys- ja lastentautiopin professori Gustaf

⁴² Laki kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta 18/1920.

Heinricius, joka kirjoitti lehteen myös lääkäreiden näkökulmasta. Lääkäreiden virallinen mielipide kättilöasiasta käy melko hyvin ilmi *Kättilölehdessä*, sillä Heinricius julkaisi lehdessä muun muassa kättilöaihetta koskevan keskustelun, jonka lääkärit kävivät Suomen lääkäriseuran yleisessä kokouksessa vuonna 1897.⁴³ Lääkäreiden mielipidettä tutkiessani olen *Kättilölehden* lisäksi tarkastellut kuitenkin myös lääkäreiden omaa ammattilehteä, *Duodecimia*, koska on mahdollista, että lääkäreiden omassa lehdessä asiasta keskusteltiin eri tavalla ja eri näkökulmista kuin mitä *Kättilölehdessä* haluttiin julkaista.

Kun on kyseessä lehti, kirja tai mikä tahansa muu tuotos, on aina olemassa tekijä, teos ja teoksen käyttö. Tekijällä on jokin käsitys siitä, miten teosta tullaan käyttämään, ja tämä vaikuttaa teoksen laatimiseen.⁴⁴ Tekstin tausta ei ole koskaan merkityksetön, sillä lehtien tekstit kertovat asiansa aina tietystä näkökulmasta ja jossain tietyssä tulkintakehyksessä. Lehdet on tarkoitettu tietyn ryhmän luettaviksi.⁴⁵ Vaikka keskityinkin tarkastelemaan *Kättilölehden* kirjoitusten sisältöjä, olen pohtinut myös lehden taustaa ja sitä, miten ja mihin lehden kautta pyrittiin vaikuttamaan. *Kättilölehti* sisältää kättilöiden itsensä laatimia mielipidekirjoituksia, jotka tuovat kättilöiden äänen kuuluviin. Lehdessä on kuitenkin myös paljon päätoimittajan, professori Heinriciuksen, laatimia artikkeleita, joiden tavoitteena on ollut vaikuttaa kättilöiden mielipiteisiin ja lisätä ammattikunnan sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kyseiset kirjoitukset kertovat juuri tuosta vaikuttamistyöstä, mutta niiden kertomaa informaatiota esimerkiksi kättilöiden työoloista on tarkasteltava kriittisesti. Kun tarkoituksena on ollut vaikuttaa mielipiteisiin, ei tekstiä ole välttämättä laadittu täysin sen mukaiseksi, miten asia on laatijalleen todellisuudessa näyttäytynyt.

Koska *Kättilölehden* perustaja ja päätoimittaja oli lääkäri, on syytä pohtia lehden luotettavuutta kättilöiden äänitorvena. Päätoimittajalla on valta päättää, mitä lehdessä julkaistaan. Professori Heinricius perusteli lehden perustamista muun muassa sillä, että hän halusi tarjota kättilöille väylän keskustella keskenään ja tuoda ajatuksiaan esiin.⁴⁶ Monessa käänteessä Heinricius myös kehotti kättilöitä kirjoittamaan lehteen

⁴³ 'Suomen lääkäriseuran kokouksesta', *Kättilölehti* 5/1897, 105.

⁴⁴ Salokangas 2012, 31.

⁴⁵ Salokangas 2012, 33.

⁴⁶ Heinricius, Gustaf, 'Esipuhe', *Kättilölehti* 1/1896, 1–2.

enemmänkin. Päätoimittajana hänellä oli toki myös mahdollisuus jättää kättilöiden kirjoituksia julkaisematta, mutta olen lehteä tarkastelemalla päätellyt, että lähtökohtaisesti hän ei tuota mahdollisuutta käyttänyt, vaan julkaisi kättilöiden kirjoitukset sellaisina kuin ne toimitukselle saapuivat. Käsittelen ja perustelen asiaa tarkemmin tuonempana luvussa 4.1 Kättilöiden ääni kuuluviin. Päätoimittajan valta näkyy esimerkiksi kommentteina, joita toimitus toisinaan liitti kättilöiden kirjoitusten yhteyteen. Heinrichus saattoi korjata jonkin kättilön esittämän virheellisen tulkinnan tai vastata kättilön esittämiin kysymyksiin. Yhtä kaikki kättilön kirjoitus julkaistiin lehdessä, joten Heinrichuksen kommentteista huolimatta kättilön oma ajatus ja mielipide pääsivät esiin.

Kättilöiden ääni pääsi kuuluviin myös siten, että lehdessä julkaistiin paljon kättilöyhdistysten kokousten pöytäkirjoja. Niihin oli kirjoitettu usein sanatarkasti puheenvuoroja, joita kättilöt olivat kokouksissaan pitäneet. Pelkkää *Kättilölehteä* tarkastelemalla ei voi varmuudella päätellä, julkaistiinko pöytäkirjat kokonaisina vai oliko niitä päädytty esimerkiksi kustannussyistä lyhentämään. Joka tapauksessa kokouspöytäkirjojen kautta kättilöiden omat mielipiteet – tai ainakin osa niistä – pääsivät kuuluviin.

On kuitenkin syytä huomioida, että suurin osa lehden ensimmäisten numeroiden kirjoituksista on professori Heinrichuksen käsialaa. Kättilöiden silloisesta tilanteesta kertovat kirjoitukset on siis laadittu pääsääntöisesti lääkärin näkökulmasta. Kättilöt kuitenkin vastasivat näihin Heinrichuksen kirjoituksiin muun muassa kiittämällä profesoria kättilöasian esille nostamisesta. Näin ollen voi ajatella, että kättilöt tuskin olivat asiasta ainakaan ratkaisevasti eri mieltä kuin Heinrichus.

Naistentautien ja synnytysopin lääkärit vaikuttavat yleisesti kannattaneen kättilöasiaa ja kättilöiden yhteiskunnallisen aseman kohentamista. Muihin lääkäreihin verrattuna Heinrichus oli ehkä hiukan keskimääräistä liberaalimpi puhuessaan naisten oikeuksista ja kannustaessaan kättilöitä toimimaan asiansa eteen. Toisaalta on myös hyvä huomata, että luokkajaon suhteen Heinrichus oli melko jyrkkä: hän teki selvän eron eri kansanluokista lähtöisin olevien ihmisten välille ja oli esimerkiksi sitä mieltä, että jokaisen

synnyttäjän tulisi saada synnytysovustajakseen samasta yhteiskuntaluokasta lähtöisin oleva kätilö.⁴⁷

*Kättilölehd*en tarkoitus ei ollut toimia ainoastaan kätilöiden äänitorvena vaan myös ammattilehtenä, jonka avulla kätilöt voivat seurata alansa uusimpia saavutuksia ja päivittää tietoaan. Monet lehdessä julkaistujen artikkelien kirjoittajista olivatkin naistentauteihin ja synnytysooppiin erikoistuneita lääkäreitä. Vaikka en käsittelekään kyseisiä naistentaudeista ja synnytysoopista kertovia artikkeleita sen tarkemmin, on hyvä huomata, miten suuri osa lehden kirjoittajista oli lääkärikunnan edustajia. Tämä toi lehteen etenkin sen ensimmäisinä ilmestymisvuosina tietynlaisen valta-asetelman: vaikka kyse oli kätilöiden ammattilehdestä, valtaosa kirjoittajista oli lääkäreitä. Tämä oli tietenkin luonnollista, koska lääkärit olivat naistentautien ja synnytysoopin asiantuntijoita sekä kätilöiden esimiehiä ja opettajia. Toisaalta myös jotkut kätilöt olivat lähes alusta asti aktiivisia lehteen kirjoittajia. Esimerkiksi Viipurin lapsenpäästölaitoksen johtajakätilö Gunilla Lindahl kirjoitti lehteen paljon kokemuksistaan ja muun muassa tekemistään ulkomaanmatkoista, joilla hän oli tutustunut eri maiden kätilötyöhön. Vaikka kätilöt siis saivat itsekin kirjoittaa *Kättilölehte*n ja tulkintani mukaan heidän kirjoituksiaan myös julkaistiin ilman sensuuria, oli lehti pitkään lääkäreiden hallinnassa. Asiaan tuli kuitenkin muutos vuonna 1919, kun kätilöt pääsivät mukaan lehden toimitustyöhön.⁴⁸

Vuonna 1909 Suomessa alkoi ilmestyä myös ruotsinkielinen kätilölehti, *Tidskrift för Barnmorskor i Finland*. Professori Heinricius toimi myös tämän lehden perustajana ja ensimmäisinä vuosina sen päätoimittajana, ja tarkasteluni perusteella olen saanut selville, että lehti olikin sisällöltään hyvin samankaltainen suomenkielisen lehden kanssa. Ruotsinkielinen lehti oli levikiltään suomenkielistä pienempi. Suomenkielinen lehti ilmestyi koko maassa, ja suomen kielen taitoiset kätilöt edustivat koko sitä kirjoa, joka Suomen kätilöiden keskuudessa esiintyi: maalla asuvia ja kaupungeissa työskenteleviä, yksityisiä ja kuntien palveluksessa toimivia. Näin ollen ruotsinkielinen kätilölehti ei

⁴⁷ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 1/1900, 10–11.

⁴⁸ 'Pöytäkirja pidetty kahdeksannessa yleisessä kätilökokouksessa Helsingissä Lapsenpäästölaitoksella syyskuun 25–27 p:nä 1919', *Kättilölehti* 10/1919, 146–147.

anna merkittävää lisäinformaatiota koko maata koskevaan tarkasteluun, enkä siksi ole ottanut kyseistä lehteä mukaan aineistoon.

Kätilöasiaa käsiteltiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa jonkin verran myös sanomalehtien sivuilla. En kuitenkaan ole sisällyttänyt kyseisiä lehtiä tutkimusaineistooni, sillä en varsinaisesti keskity kansan yleiseen mielipiteeseen asiasta, vaan tarkastelen nimenomaan kätilöiden, lääkäreiden ja päättäjien keskusteluja. Kansan asenteilla oli kuitenkin merkityksensä kätilöasiassa, ja kansan mielipiteeseen vaikuttaminen nähtiin yhtenä keinona saada kätilöiden yhteiskunnallinen asema kohentumaan. Siitä näkökulmasta kansan yleinen mielipidekin on tarkasteluni kohteena. Käsittelen tutkielmasani myös kätilöiden itseymmärrystä, ja sen sekä kätilöiden yhteiskunnallisen aseman tarkastelun kautta heijastuvat yleinenkin käsitys ja mielipide kätilöistä sekä heidän työstään. *Kätilölehdessä* julkaistiin satunnaisesti myös alun perin muissa lehdissä ilmestyneitä kätilöasiaa koskevia kirjoituksia, ja ne olen luonnollisestikin ottanut mukaan tarkasteluun.

Kätilöasiassa poliittisen vaikuttamisen prosessi kulki yleensä siten, että senaatti pyysi lausuntoa lääkintöhallitukselta, joka puolestaan kääntyi asiassa professori Heinriciuksen⁴⁹ puoleen. Heinricius taas keskusteli asiasta sekä kätilöiden että toisten lääkäreiden kanssa. Ketju oli samanlainen myös toiseen suuntaan: kätilöt ottivat yhteyttä ensin lääkäreihin tai lääkintöhallitukseen, joiden kautta asia eteni valtiopäivien suuntaan. Toisaalta tutkimani ajanjakson loppupuolella kätilöt alkoivat ainakin pohtia mahdollisuutta lähteä myös suoraan eduskunnan puheille.

Käsittelemänäni ajanjaksona Suomen valtiopäivät kokoontuivat ensin säätyvaltiopäivinä ja vuoden 1906 eduskuntauudistuksen jälkeen yksikamarisena eduskuntana. Kätilökysymystä käsiteltiin valtiopäivillä useaan otteeseen, ja käsittelyjä edelsivät anomusehdotukset sekä komiteanmietinnöt. Valtiopäiväasiakirjoista käy ilmi päättäjien kätilöasiasta käymä keskustelu. Lisäksi päättäjien keskustelusta saa vihjeitä *Kätilölehtien* sivuilta. Esimerkiksi joidenkin naiskansanedustajien kätilöasiaa ja naisten tilannetta koskevia kirjoituksia julkaistiin *Kätilölehdessä*.

⁴⁹ Myöhemmin hänen seuraajansa puoleen.

Muistitieto on perinteisesti ollut etenkin etnologisen tutkimuksen lähde, mutta viime vuosina se on alettu yhä enemmän hyväksyä myös historiantutkimuksen lähdeaineistoksi. Muistitiedossa korostuu mahdollisuus unohduksiin ja vajavaisuuteen, mutta toisaalta mitään muutakaan lähdeaineistoa ei voi automaattisesti pitää puutteettomana. Historiantutkija Heli Kanasen mukaan muistitieto voi syventää käsitystä etenkin ihmisestä yhteisön jäsenenä ja tukea näin muidenkin lähdeaineistojen käyttöä.⁵⁰ Olen lähestynyt kättilö Anna Niirasen kirjoittamia muistelmia juuri tästä näkökulmasta. Muistelmien on toki kirjoitettu jälkikäteen, ja kirjoittaja on voinut muistaa jotain väärin tai unohtaa jotain kokonaan. Koen muistelmien kuitenkin syventävän tulkintaani kättilöiden omista kokemuksista sekä vahvistavan sitä kuvaa, jonka olen *Kättilölehteä* analysoimalla saanut kättilöiden työstä, tilanteesta ja mielipiteistä.

1.3 Tutkielman lähestymistavat ja rakenne

Tutkielmassa on aineistolähtöinen lähestymistapa. Tämä tarkoittaa, että aineisto on ohjannut analyysin tekoa, ja olen nostanut aineistosta esiin keskeisimmät asiat riippumatta siitä, miten ne suhteutuvat aiempaan tutkimustietoon. Olen käynyt vuosien 1896–1920 *Kättilölehdet* systemaattisesti läpi ja etsinyt niistä kättilöiden yhteiskunnalliseen asemaan ja sen kohentamiseen, kättilöohjesääntöön, kättilöiden koulutukseen ja työoloihin, kättilöiden järjestäytymiseen ja vaikutuskeinoihin sekä kättilöasian etenemiseen liittyvät uutiset, artikkelit ja mielipidekirjoitukset. Analyysivaiheessa kirjoitin nämä aiheet ylös, ja ryhmittelin kaikki lehdestä poimimani kirjoitukset sisältönsä perusteella niiden alle. Suuri osa kirjoituksista sijoittui useammankin kuin vain yhden aiheen alle. Ryhmittelyn jälkeen sain helposti analysoitua kirjoituksia aihe kerrallaan.

Historiantutkimuksessa on tärkeää asetella tutkimuskysymys tarkasti ja määritellä käsitteet perusteellisesti, sillä mitä yleisemmiksi ja epämääräisemmiksi ne jätetään, sitä suuremmalla todennäköisyydellä lähdeaineistosta nousee esiin sellaisia ongelmia ja kysymyksiä, joihin ei ennalta osattu varautua. Tarkka kysymyksenasettelu ja käsitteiden määrittely myös mahdollistavat lähteiden kriittisen käytön. Historiantutkija ja

⁵⁰ Kananen 2018.

professori Jorma Kalela on esittänyt, että yksittäinen tieto on irrallinen ja siksi käyttökelvoton. Tietoa voidaan kutsua lähdetiedoksi vasta kun se on asetettu kontekstiinsa muiden tietojen joukkoon.⁵¹ Huomasin käsitteiden määrittelyn tärkeyden tutkimusaineistoon tutustuessani. Käsitteet toimivat näkökulmina lähteiden tarjoamiin tietoihin, ja auttoivat rakentamaan siltoja yksittäisten tietojen välille.

Lähdekritiikki on tärkeä osa analyysia. Ulkoinen lähdekritiikki tarkoittaa, että selvitetään, mikä on ollut lähteen alkuperäinen funktio. Tämä edellyttää sen tilanteen selvittämistä, jossa lähde on syntynyt. Sisäinen lähdekritiikki puolestaan tarkoittaa, että selvitetään lähdetiedon tarkoitus lähteen kokonaisuudessa. Tällöin pohditaan, mihin tarkoitukseen lähde on tehty ja mitä pyrkimyksiä sen laatijalla on ollut.⁵² *Kättilölehti* on kättilöiden ammattilehti. Se perustettiin kättilöiden kollegiaalisuuden ja yhteistyön lisäämiseksi sekä tiedon välittämiseksi kättilöiden keskuuteen. Lehden perustaja ja ensimmäinen päätoimittaja oli lääkäri, jolla oli opettaja- ja esimiesasema kättilöihin nähden. Tällä oli omat intressinsä kättilöiden aseman parantamisessa. Yhtä kaikki *Kättilölehti* kertoo lähtökohdista, tavoitteista ja keinoista, joiden kautta kättilöasiaa lähdettiin ajamaan. Sisäisen lähdekritiikin kautta on kuitenkin pohdittava, kuvaavatko professori Heinrichuksen kirjoitukset kättilöiden tilannetta autenttisesti vai onko joitain tiettyjä asioita painotettu tai vääristelty vaikuttavuuden lisäämiseksi. Tarkasteluni myötä pidän kättilöiden itsensä laatimia kirjoituksia tässä suhteessa luotettavampina kuin Heinrichuksen tekstejä.

Kaikki *Kättilölehden* kirjoitukset eivät ole tasoltaan samanlaisia. Esimerkiksi mielipidekirjoitukset ja lehden päätoimittajan laatimat artikkelit eroavat toisistaan tässä suhteessa paljonkin. Lehden näkökulmasta ammatikseen kirjoittavan henkilön artikkeli on korkeamman tasoinen kuin lukijan lähettämä mielipidekirjoitus. Omassa tarkastelussani vastaavaa vertailua kirjoitusten tasosta ei kuitenkaan voi tehdä, sillä erityyppiset kirjoitukset kertovat eri asioista ja näkökulmista. Koska olen pyrkinyt ottamaan kaikki näkökulmat huomioon, ovat kaikki kirjoitukset samantasoisia. Kättilöiden kirjoitukset ja kättilökokousten pöytäkirjat avaavat kättilöiden näkökulmaa. Ensimmäiset tuovat lisäksi esiin yksittäisten kättilöiden mielipiteitä, jälkimmäiset puolestaan

⁵¹ Kalela 1976, 169–170.

⁵² Kalela 1976, 171.

kertovat kättilöiden yhteistyöstä ja keskinäisestä keskustelusta. Professori Heinriciuksen kirjoitukset taas kuvaavat vaikuttamistyötä, jota tämä teki kättilöiden suuntaan. Ne kertovat myös Heinriciuksen henkilökohtaisista näkemyksistä, mikä on myös tärkeää huomioida tekstien sisältöjä ja merkityksiä tarkasteltaessa. Olen käsitellyt *Kättilölehden* tekstejä niin kättilöiden kuin lääkäreidenkin mielipiteiden esille tuojina, mutta lisäksi olen tulkinnut niiden kautta esimerkiksi kättilöillä olleita vaikutuskeinoja ja -mahdollisuuksia sekä kättilöiden ja lääkäreiden reaktioita kättilöasian käännteisiin.

Koska *Kättilölehti* on pääasiallinen lähteeni, ja koska olen sen kautta saanut käsityksen myös lääkäreiden yleisestä mielipiteestä, en ole käynyt kyseisen ajan *Duodecim*-lehtiä läpi yhtä systemaattisesti. Käytin lehden omalla internetsivustolla olevaa hakutoimintoa, johon laitoin aikarajaukseksi vuodet 1896–1920 ja hakusanaksi sanan *kättilö*. Sain tulokseksi 42 artikkelia, jotka kävin läpi ja joista poimin kättilöasiaan liittyvät kirjoitukset. Näin jäljelle jäi 11 artikkelia tai uutista, joissa käsiteltiin kättilöasiaa sellaisena kuin tutkielmassani tarkoitan.

Duodecim-lehden digitoidut versiot löytyvät todella lehden omalta internetsivustolta eivätkä Kansalliskirjaston Digi.fi-palvelusta. Lehtiä ei ole digitoitu kokonaisina, vaan jokainen artikkeli on digitoitu erikseen. Lehdet on kyllä sivustolla järjestetty vuosikerroittain, ja jokainen yksittäinen artikkeli löytyy kunkin numeroidun lehden alta. Tällainen ratkaisu helpottaa tietyn artikkelin tai aiheen hakemista. Samalla se kuitenkin tekee mahdottomaksi tarkastella lehteä kokonaisuutena. On myös mahdotonta sanoa, onko lehdestä jätetty jotain digitoimatta. Esimerkiksi *Kättilölehdessä* julkaistiin erilaisia mainoksia ja ilmoituksia, ja voisi olettaa, että samoin on ollut *Duodecimin* laita. Lehden internetsivustolla digitoituna on kuitenkin vain artikkelit ja päivän uutiset, joten kokonaiskuvaa lehden sisällöstä on mahdoton saada.

Kättilölehden toimituksessa kättilöasian etenemistä seurattiin tiiviisti ja asian käsittelystä uutisoitiin kattavasti. Näin ollen *Kättilölehdessä* hyvin todennäköisesti uutisoitiin jokaisesta kerrasta, kun kättilöasiaa valtiopäivillä käsiteltiin. Olen käynyt läpi kaikki valtiopäiväasiakirjat, joihin *Kättilölehdessä* tutkimanani ajanjaksona viitattiin. Tutustuin kyseisiin valtiopäiväasiakirjoihin painettuina teoksina. Kaikki Suomen valtiopäiväasiakirjat on digitoitu vuodesta 1907 eteenpäin, ja varmuuden vuoksi teinkin vielä

eduskunnan internetsivustolla olevan hakukoneen avulla haun sanalla *kättilö*. Näin saaduissa hakutuloksissa ei ollut yhtään sellaista kättilöasiaan liittyvää asiakirjaa, jota en ollut jo löytänyt *Kättilölehden* viittausten perusteella. Samanlaista hakua en voinut tehdä vuotta 1907 edeltäneisiin valtiopäiväasiakirjoihin, mutta niiden osalta tutustuin painettujen teosten yhteydessä oleviin hakemistoihin. Tämänkään tarkastelun kautta en löytänyt yhtään sellaista asiakirjaa, jota en ollut löytänyt jo aiemmin.

Kättilö Anna Niirasen muistelmat luin läpikotaisin. Samalla poimin tekstistä kättilöiden yhteiskunnalliseen asemaan, työoloihin, vaikutusmahdollisuuksiin ja kollegiaalisuuden kohentamiseen liittyvät kohdat. Tämän jälkeen ryhmittelin myös nämä poimimani kohdat aiheiden mukaan ja käsittelin niitä aihe kerrallaan.

Koska tutkin naisten vaikutusmahdollisuuksia, järjestäytymistä ja toimintaa, kuuluu tutkimukseni kiistämättä sukupuolihistorian alaan. Sukupuolihistoriaa kutsuttiin aiemmin naishistoriaksi, sillä siinä painottuu nimenomaan naisten historian tutkiminen.⁵³ Sukupuolihistorian lisäksi tutkielmallani voi katsoa olevan myös feministisen historian piirteitä. Feministisessä historiantutkimuksessa keskeisiä teemoja ovat valta ja vastarinta. Yksi sen tavoitteista onkin sekä tunnistaa että muuttaa sukupuoleen liittyviä valtasuhteita ja epätasa-arvoisuutta.⁵⁴ En kuitenkaan halua lähestyä aihetta puhtaasti feministisen historian näkökulmasta, sillä en painota tutkielmassani sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja naisten asemaa suhteessa miehiin, vaan keskityn ennen kaikkea naisten omaan toimijuuteen. Yksi tutkielmani keskeisistä käsitteistä on kuitenkin valta, ja koska tarkastelen sitä 1800- ja 1900-lukujen taitteen Suomessa, on minun väistämättä otettava sukupuolinäkökulmakin huomioon.

Tutkimusaineistoa on syytä tarkastella myös eettisestä näkökulmasta. On helppo ajatella, että yli sata vuotta sitten eläneiden henkilöiden yksityisyydellä ei ole merkitystä, koska he eivät voi enää kokea yksityisyyttään loukattavan.⁵⁵ Tutkijalla on vapaus kirjoittaa myös arkaluontoisista asioista, mutta samalla hänellä on velvollisuus kirjoittaa tutkittavistaan tilanteesta kuin tilanteesta kunnioittavaan sävyyn.⁵⁶ Vaikka nykyinen

⁵³ Lahtinen 2018, 186.

⁵⁴ Kurvinen & Timosaari 2016, 210–211.

⁵⁵ Vainio-Korhonen 2017, 31.

⁵⁶ Vainio-Korhonen 2017, 29.

henkilötietojen käsittelyä ja asiakirjojen käyttöä koskeva lainsäädäntö ei sido vanhojen aineistojen parissa työskentelevää historian tutkijaa, on syytä huomioida, että vanhat asiakirjat sisältävät monesti sellaista tietoa, joka nykypäivänä luettaisiin arkaluontoiseksi.⁵⁷ Siksi on tärkeää pohtia, onko esimerkiksi henkilön nimen kertominen oleellista asian yhteydessä, vai voisiko sen yhtä hyvin jättää mainitsematta.

Omassa tutkielmassani arkaluontoiseksi laskettava asia voi olla vaikkapa henkilön poliittinen suuntautuminen. Toisaalta aineistoni koostuu julkaistuista asiakirjoista ja mielipidekirjoituksista, joten voi ajatella, että puhuja tai kirjoittaja on ollut tietoinen sanomansa päätyemisestä julkisuuteen. Eri asia olisi, jos tutkimusaineistoni koostuisi vaikkapa yksityisestä kirjeenvaihdosta. Kirjoitusten julkisuus ei silti oikeuta tutkijaa kirjoittamaan henkilöstä arvostelevaan tai epäkunnioittavaan sävyyn. Asia korostuu etenkin historian tutkimuksessa, kun tutkittava henkilö ei voi enää vastata tutkijan esittämiin näkemyksiin.

Kättilölehteä tarkastellessa eteen tuli pari kärkeäkin mielipidekirjoitusta, joihin henkilö oli liittännyt oman nimensä. Lisäksi sisällissodan aikaan joidenkin kättilöyhdistysten kokouksissa esitettiin mielipiteitä sodan eri osapuolista, ja näkemysten esittäjien nimet mainittiin kättilöyhdistysten kokousten pöytäkirjoissa. Henkilöiden nimillä ei ole merkitystä tutkimusaiheeni kannalta, joten olen jättänyt ne mainitsematta.

Tutkielma rakentuu ennen kaikkea temaattisesti, mutta siihen sisältyy myös kronologinen juonne. Jokaisen pääluvun alussa on lyhyt johdanto, jonka tarkoituksena on taustoittaa kyseistä lukua ja johdattaa lukija käsiteltävään teemaan. Ensimmäiseksi tarkastelen kättilöasiaa ja kättilöohjesääntöä sekä tilannetta ja tekijöitä, jotka johtivat pyrkimyksiin parantaa kättilöiden yhteiskunnallista asemaa. Seuraavaksi käsittelen naiskuvaa, naiskansalaisuutta ja naisten järjestäytymistä. Tässä yhteydessä tarkastelen lähemmin kättilöistä luotua ihannekuvaa sekä kättilöiden järjestäytymistä. Tarkastelun kohteena ovat etenkin kättilöiden tavoitteet ja toiminta yhtenäisenä ammattikuntana. Kolmanneksi käsittelen valtaa ja vaikuttamista. Pureudun aiheeseen vaikutusmahdollisuuksien ja -keinojen kautta. Tarkastelen kättilöiden vaikutusmahdollisuuksia ja

⁵⁷ Frigren 2017, 51.

tapoja saada äänensä kuuluviin sekä lääkäreiden ja naiskansanedustajien vaikutusta kättilöasiaan. Kaiken tämän taustalla on ajatus hahmottaa, miten ja millaisissa olosuhteissa kättilöasian käsittely valtiollisella tasolla lopulta lähti etenemään. Tutkielmani lopussa selvitänkin merkittävimpiä tapahtumia, jotka lopulta vaikuttivat kättilöasian läpimenoon eduskunnassa. Juuri tämän kronologisen juonteen vuoksi käsittelen valtiopäiväasiakirjoja vasta tutkielman loppupuolella. Tarkastelen siis ensin kättilöiden keinoja viedä asiaa eteenpäin ja sen jälkeen tilannetta, joka lopulta johti vuoden 1920 lain säätämiseen. Tutkielma päättyy päätäntöluukuun, jossa kokoan yhteen keskeisimmät tutkimustulokset sekä pohdin niiden merkityksiä ja yhteyksiä toisiinsa.

1.4 Aineiston analyysi arkistohallinnallisesta näkökulmasta

Olen opiskellut arkistohallinnan maisteriohjelmassa, minkä vuoksi tarkastelen tutkimusaineistoani myös arkistohallinnallisesta näkökulmasta. Arkistotoimen tehtävänä on varmistaa kulttuurihistoriallisesti ja yhteisöllisesti tärkeäksi koettujen aineistojen säilyminen ja käytettävyys. Aineistot ja tieto on tärkeää säilyttää tulevia sukupolvia sekä tutkimuskäyttöä varten.⁵⁸ Digitoitujen aineistojen kohdalla käytettävyyden varmistaminen korostuu. Digitaaliset tallennusmuodot ja -välineet kehittyvät jatkuvasti, eikä voida taata, että esimerkiksi nyt käytettävät tiedostomuodot aukeavat vielä 50 vuoden kuluttuakin. Painettujen kirjojen kohdalla vastaavaa ongelmaa ei ole ollut.

Käsittelin aineistooni kuuluvia *Kättilölehtiä* digitoituina versioina Kansalliskirjaston Digi.fi-palvelun kautta. Palvelu noudattaa arkistoteorian yleisenä peruseriaatteena pidettyä provenienssiperiaatetta: digitoidut lehdet ovat omina kokonaisuuksinaan ja alkuperäisessä järjestyksessään. Vaikka provenienssiperiaatetta sovelletaan yleensä arkistojen asiakirja-aineistoon, voi sen kautta tarkastella myös sanoma- ja aikakauslehtiarkistoa. Provenienssiperiaatteen noudattaminen lisää aineiston käytettävyyttä. Se lisää myös aineiston luotettavuutta, koska sen mukaisesti järjestetystä aineistosta esimerkiksi mahdollisten puuttuvien lehtien huomaaminen on helppoa.⁵⁹

⁵⁸ Kansallisarkisto 2011.

⁵⁹ Henttonen 2015, 77.

Kätilölehdessä on sivunumerot, joista voi varmistaa sivujen oikean järjestyksen. Aineistoa läpi käydessä tuli välillä vastaan irrallisia ja kyseiseen kohtaan kuulumattomia sivuja, mutta sivunumeroita seuraamalla pystyi helposti taas löytämään oikean kohdan ja sijoittamaan irralliset sivut paikoilleen. On hyvä pohtia, esiintyvätkö nuo väärässä järjestyksessä olevat sivut alkuperäiskappaleissakin, vai onko tilanne syntynyt vasta digitoinnin seurauksena. Tutkielmani aiheen kannalta tällä ei sinänsä ole merkitystä, mutta arkistohallinnallisesta näkökulmasta on hyvä miettiä, aiheuttaako digitointi kyseisenlaisia virheitä aineistoon. Tuntuu uskottavalta, että virhe on olemassa jo alkuperäisessä aineistossa, koska digitoidut *Kätilölehdet* ovat oletettavasti olleet nidottuja ja ehjiä julkaisuja. Saattaa myös olla, että lehdistä on jossain vaiheessa irronnut tai irrotettu sivuja, ja tällöin on tietenkin mahdollista, että sivut ovat menneet epäjärjestykseen vasta digitoinnin yhteydessä.

Kätilölehden digitoidussa versiossa näkyvät välillä läpi kaksipuolisen paperin kääntöpuolen tekstit. Tämä on todennäköisesti ominaisuus myös alkuperäisessä asiakirjassa, mutta digitoidun version huono puoli on, ettei sitä voi tarkastella esimerkiksi eri valossa tai eri kulmista ja koettaa näin minimoida paperin läpi kuultavan tekstin aiheuttamaa haittaa. Toisaalta digitoitua versiota voi esimerkiksi muokata erilaisilla kuvankäsittelyohjelmilla ja koettaa siten korostaa eri ominaisuuksia tekstin luettavuuden parantamiseksi.

Tarkastelemani ajanjakson *Kätilölehtiin* sisältyy yksi puutteellinen lehti: vuoden 1919 viimeinen numero. Sivunumeroiden perusteella vaikuttaa siltä, että lehdestä puuttuu kokonaan yksi aukeama. Tämä herätti pohtimaan digitoinnin riskejä. Aiheeni kannalta puuttuvat sivut eivät sisältäneet mitään sellaista, jota en olisi saanut muualta selville; ne käsittelivät *Kätilölehden* ilmestymistä vuonna 1920 ja kätilöasian olemista käsillä eduskunnassa. Ensimmäinen asia selviää myös vuoden 1920 *Kätilölehdistä* ja jälkimmäinen valtiopäiväasiakirjoista. Koska *Kätilölehti* vuonna 1919 ilmestyi 16-sivuisena, väittäisin kyseessä olevan digitoinnissa tapahtunut virhe, tämä kyseinen digitoitu numero kun sisältää vain 14 sivua. Lisäksi lehden ensimmäisellä sivulla kuultavat hiukan läpi paperin kääntöpuolella olevat tekstit; tässä tapauksessa peilikuvana juuri toinen noista puuttuvista sivunumeroista. Näin ollen virhe todella lienee tapahtunut digitoinnin yhteydessä.

Digitointiin liittyvä vastuu tulee esiin tällaisissa tapauksissa. Kyseessä lienee inhimillinen huolimattomuusvirhe, mutta joka tapauksessa yksi aukeama kyseisestä lehdestä on jäänyt kokonaan digitoimatta. Vahinko ei ole suuri, koska hyvin todennäköisesti sama informaatio on saatavissa muistakin lähteistä. Toisissa tapauksissa tällainen pieni virhe ja kahden sivun puuttuminen saattaisi kuitenkin aiheuttaa tärkeän ja oleellisen tiedon katoamisen.

Kaiken kaikkiaan digitoidun aineiston hyvät puolet tulivat esiin monessa kohtaa käydessäni läpi tutkimusaineistoani. Aineistonkeruuvaihe olisi ollut huomattavasti työlämpi ja vienyt paljon enemmän aikaa, jos aineistoa ei olisi löytynyt digitoituna. Aineiston pariin on myös helppo palata milloin tahansa tutkimustyön aikana, koska sen pystyy saavuttamaan kotikoneelta käsin. Näin pystyy tarkistamaan esimerkiksi mahdollisia epäselviä kohtia tai oletettuja virheitä, joita omiin muistiinpanoihin on saattanut päästä livahtamaan.

2 KÄTILÖASIA 1800- JA 1900-LUKUJEN VAIHTEEN YHTEISKUNNALLISENA KYSYMYKSENÄ

Tietämys bakteriologiasta ja hygieniasta lisääntyi 1800-luvun lopulla voimakkaasti. Huomattiin, että ihmisten elinoloilla oli yhteys hyvinvointiin ja että sairastavuus ja kuolleisuus eivät jakautuneet tasaisesti väestössä. Köyhyys ja huonot olot aiheuttivat sairautta etenkin maaseudulla, kun taas kaupungeissa teollistuminen toi mukanaan sosiaalisia ongelmia.⁶⁰ 1800-luvun loppupuolella valtiollisen tason päättäjät halusivat lisätä koulutettujen kätilöiden määrää Suomessa, sillä etenkin maaseudulla toimivien kätilöiden määrä oli pieni.⁶¹ Esimerkiksi vuonna 1900 Suomessa oli yhteensä 643 koulutettua kätilöä. Näistä noin 37 % työskenteli kaupungeissa ja noin 63 % maalaispitäjissä.⁶² Kun otetaan huomioon, että suurin osa (87 %⁶³) suomalaisista asui maaseudulla, ymmärretään, että maalla kätilöitä oli väkilukuun suhteutettuna huomattavasti vähemmän kuin kaupungeissa. Koulutettujen kätilöiden määrää lisäämällä oli tavoitteena saada parempaa hoitoa synnyttäjille ja pikkulapsille. Vaikka etenkin lääkärit ymmärsivät kätilöiden työn tärkeyden, ei kätilöiden yhteiskunnallinen asema ollut kovinkaan korkea. Tämä näkyi muun muassa palkan pienuutena sekä kätilöihin kohdistettuna arvosteluna.⁶⁴

Sekä lääkintöhallituksen pääjohtaja että Suomen kenraalikuvernööri esittivät 1800-luvun puolivälissä senaatille huolensa maalaispitäjien kätilötilanteesta. Huolta aiheuttivat etenkin synnytyksiä hoitaneet kouluttamattomat lapsenpäästäjät, joiden tilalle olisi kaivattu koulutettuja kätilöitä.⁶⁵ Kätilöasia pysyi aktiivisena keskustelunaiheena koko 1800-luvun loppupuoliskon ajan aina 1900-luvun alkuvuosiin saakka. *Kättilölehti* ja kätilöyhdistysten kautta myös kätilöt itse ottivat osaa ammatistaan ja tilanteestaan käytyyn keskusteluun. Sekä lääkäreiden ja päättäjien huoli Suomen kätilötilanteesta että kätilöiden omat kokemukset työhönsä liittyvistä ongelmista olivat alkusysäys sille, että kätilöasiaa lähdettiin ajamaan.

⁶⁰ Sarkio 2007, 52–53.

⁶¹ Hänninen 1965, 112.

⁶² Siirala 1933, 839.

⁶³ Markkola 1989, 39.

⁶⁴ Heinrichius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 1/1899, 4–7.

⁶⁵ Hänninen 1965, 112–113.

2.1 Kätilöohjesääntö

Suomalaisten kätilöiden työhön liittyviä asioita säädettiin ja määrättiin kätilöohjesäännöllä. Ruotsin ensimmäinen kätilöohjesääntö annettiin vuonna 1711, ja se uusittiin vuonna 1777. Viranomaisten kiinnostus ja kontrollinhalu kätilöiden työtä kohtaan johdettiin suuresta lapsikuolleisuudesta ja sen vaikutuksista väestönkehitykseen.⁶⁶ 1800-luvun puolivälissä lääkintöhallituksen ja kenraalikuvernöörin senaatille lähettämien kirjeiden seurauksena laadittiin uusi kätilöohjesääntö, joka astui voimaan syksyllä 1859 ja korvasi näin aiemman, vuodelta 1777 peräisin olleen ohjesäännön. Tämä uusi ohjesääntö sisälsi kätilöiden koulutusta, velvollisuuksia ja työhönottoa koskevia asioita. Se esimerkiksi määräsi, että kätilöoppilaitoksen sisäänpääsyvaatimuksena oli luku- ja kirjoitustaito ja että koulutuksen kesto oli kaksi vuotta. Lisäksi se määräsi, ettei kouluttamattomia lapsenpäästäjiä saanut käyttää synnytysavustajina.⁶⁷

Lapsenpäästäjiä koskevan määräyksen toteutumista oli kuitenkin vaikea valvoa, eikä ohjesäännöllä ollut mainittavaa merkitystä maaseudun kätilötilanteen kannalta. Ohjesääntö koettiin muutenkin monin paikoin vanhentuneeksi jo ilmestyessään. Niinpä kätilöasia pysyi vastedeskin puheenaiheena, esimerkiksi vuoden 1866 Suomen Lääkäri-seuran kokouksessa sekä vuoden 1872 valtiopäivillä. Kyseisiä valtiopäiviä seuraavana vuonna senaatti pyysi lääkintöhallitukselta ehdotusta uudeksi kätilöohjesäännöksi, ja toukokuussa 1879 lapsenpäästötaidon ja lastentautien professori Josef Adam Pipping-sköldin esitykseen perustunut uusi ohjesääntö hyväksyttiin.⁶⁸

Vuoden 1879 kätilöohjesäännön seurauksena kätilöille ryhdyttiin opettamaan aiempaa lääketieteellisempiä synnytyksenhoitotapoja; erilaisten instrumenttien, esimerkiksi synnytyspihtien, käyttö tuli vähitellen tutuksi kätilöillekin. Tämä oli merkittävä muutos kätilöiden koulutuksessa aiempaan verrattuna. Se myös lisäsi kätilöiden mahdollisuuksia toimia itsenäisesti ilman lääkärin apua. Lisäksi ohjesääntö määräsi, että kätilöoppilaitokseen pyrkivän oli toimitettava papinkirja todisteeksi iästään ja

⁶⁶ Laiho (toim.) 1991, 9; Parviainen (toim.) 1999, 7.

⁶⁷ Hänninen 1965, 112–114, 119.

⁶⁸ Hänninen 1965, 118.

maineestaan, lääkärintodistus varmistukseksi riittävästä terveydestä sekä luotettava selvitys siitä, että hakijalla oli varaa elättää itsensä opiskeluaikanaan. Kättilöksi halua-
via myös muistutettiin velvollisuudesta noudattaa tarkasti kättilöoppilaitoksen johta-
jan määräyksiä. Jos kättilöoppilas käyttäytyisi tottelemattomasti tai epäsiiveellisesti,
olisi johtajalla mahdollisuus erottaa tämä ja ilmoittaa asiasta lääkintöhallitukselle. Oh-
jesäännössä määrättiin lisäksi, että tutkinnon suorittaneiden oli annettava kättilövala
lääkintöhallitukselle, joka piti kirjaa tutkinnon suorittaneista kättilöistä. Kättilön oli
myös oltava koko ajan tavoitettavissa ja ilmoitettava tarkoin, mihin hän oli kulloinkin
lähtenyt. Vuoden 1879 kättilöohjesääntö ei kuitenkaan sisältänyt pelkästään lisäyksiä
aiempaan: ohjesäännöstä oli poistettu aiemmin voimassa ollut kielto käyttää koulutta-
mattomia lapsenpäästäjiä synnytyssavustajina, koska kielto katsottiin tehottomaksi.⁶⁹

Nämä määräykset vaikuttivat kättilöammatin muodostumiseen ja kättilöiden yhteis-
kunnallisen aseman hahmottumiseen. Kuitenkaan uuden ohjesäännön julkaisemisen
lisäksi ei muuten vielä ryhdytty konkreettisiin toimiin kättilöiden aseman ja kättilölai-
toksen tilanteen kohentamiseksi. Etenkin maaseudun kättilötilanne pysyi yhä keh-
nona.⁷⁰ Kättilöiden oma kokemus oli, että heitä kohtaan esitettiin paljon vaatimuksia,
mutta he eivät saaneet tarpeeksi vastinetta tekemälleen työlle.⁷¹ On vaikea arvioida,
mitkä ohjesäännön määräämät asiat kättilöt kokivat pelkiksi vaatimuksiksi, ja mitkä
taas tavoiksi yrittää kohentaa ammatin arvostusta. Esimerkiksi kättilöiden omaan käy-
tökseen liittyvät asiat voivat helposti tuntua pelkiltä vaatimuksilta ja määräyksiltä,
mutta niiden taustalla oli pyrkimys kohentaa kättilöiden arvostusta ja asemaa.

On hyvä huomioda, että maaseudun keho tilanne ei liittynyt ainoastaan kättilöihin,
vaan maaseudun tilanne koko terveydenhuollon suhteen oli heikko. Myös lääkäreitä
oli maaseudulla verrattain vähän, ja lääkäreiden määrää haluttiin lisätä. Maaseudun
terveyspalvelutilanteen korjaaminen ei ollut yksinkertaista, koska oli keskusteltava
ensinnäkin siitä, oliko vastuu asian järjestämisestä valtiolla vai kunnilla.⁷² Vuonna
1901 Duodecim-seuran vuosikokouksessa keskusteltiin siitä, että vaikka

⁶⁹ Laiho (toim.) 1991, 33–35.

⁷⁰ Heinrichius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 2/1898, 23.

⁷¹ Heinrichius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 2/1899, 28; Heinrichius,
Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1899, 45.

⁷² Jauho 2004, 90.

kunnanlääkäreiden määrä oli alkanut edellisinä vuosina lisääntyä, edelleen kaksi kolmasosaa maalaispitäjistä oli ilman kunnanlääkäreitä. Lisäksi piirilääkäreitä oli liian vähän. Koettiin, että tämän vuoksi etenkin yleinen terveydenhoito ja tartuntatautien vastustaminen olivat maaseudulla huonolla tasolla.⁷³

2.2 Kätilöiden kokemat työhönsä liittyvät ongelmat

Kun naisille tarkoitetut ammatit alkoivat 1800-luvulla kehittyä, niiden asema oli alusta alkaen huonompi kuin miehille suunnattujen ammattien. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että naisten ajateltiin muutaman vuoden työnteon jälkeen menevän naimisiin ja jäävän kotiin hoitamaan lapsia. Kuitenkin etenkin hoiva-ammateissa toimineet naiset omistautuivat työlleen usein koko elämänsä ajaksi.⁷⁴ Vaikka tilanne vaikuttaa olleen hyvin samanlainen kaikkien naisammattien kohdalla, kokivat kätilöt oman arvotuksensa ja asemansa huonommaksi kuin esimerkiksi sairaanhoitajien.⁷⁵

Kätilönammatin arvostuksen puolestapuhujat perustelivat omaa kantaansa sillä, että jokainen hyödyllinen työ on kunnioituksen arvoinen. Lisäksi koska lääkärit ja sairaanhoitajat nauttivat ihmisten arvostusta, pitäisi kätilöidenkin saada sitä osakseen. Tätä perusteltiin sillä, että kaikkien näiden kolmen ammattiryhmän katsottiin palvelevan samaa tarkoitusta: auttaa lähimmäistä sekä torjua sairauksia ja kuolemaa.⁷⁶ 1800-luvulla nälänhädät ja kulkutaudit sekä toisaalta teollistuminen, modernisaatio ja lääketieteellisen tietämyksen lisääntyminen vaikuttivat siihen, että kansalaisten terveydenhuoltoon liittyvät ammatit kävivät tärkeiksi.⁷⁷ Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen oli yhä enenevässä määrin alettu ajatella, että terveys oli jokaisen kansalaisen oikeus, ja valtiolla katsottiin olevan velvollisuus huolehtia kaikkien kansalaisten terveydestä.⁷⁸

⁷³ 'Duodecim-seuran vuosikokous 18 ja 19 p. marrask. 1901.', *Duodecim* 2/1902, 63–64.

⁷⁴ Sarkio 2007, 55–56.

⁷⁵ Niiranen 1935, 65–67.

⁷⁶ 'Kätilönammatin arvosta', *Kätilölehti* 5/1896, 66.

⁷⁷ Rinne & Jauhiainen 1988, 69.

⁷⁸ Helén & Jauho 2003, 25.

2.2.1 Yleinen suhtautuminen kätilöihin

Kättilön työnsä 1880-luvulla Hämeessä aloittanut Anna Niiranen kertoo muistelmissaan kohdanneensa toisinaan niin huonoa arvostusta ammattinsa vuoksi, ettei kehdannut aina edes myöntää mitä teki työkseen. Niiranen kuvasi asuinpitäjäänsä saapuneiden sairaanhoitajien saaneen osakseen kätilöitä parempaa kohtelua. Sairaanhoitajat saivat muun muassa hyvät asunnot sekä asianmukaiset työvälineet ja -tilat, mutta kätilöille tällaisia etuja ei tarjottu. Niiranen uskoi tämän johtuvan ennen kaikkea siitä, että sairaanhoitajien työtä ja asemaa ohjasivat sekä turvasivat selkeät lait ja ohjesääntöt, joihin nämä saattoivat ongelmatilanteissa vedota. Niiranen katsoi kätilöiden olevan tämän suhteen paljon turvattomammassa asemassa, sillä kätilöiden ohjesääntö asetti kätilöille vaatimuksia, mutta palkasta tai muista eduista ei mainittu mitään. Kätilöille laki ei esimerkiksi turvannut vapaapäiviä ja lomiam kuten sairaanhoitajille. Niiransen mukaan kuntien johtavissa asemassa olevat henkilöt perustelivat kätilöiden vapaapäivien vähyyttä muun muassa sillä, että kätilöitä kaivattiin ympäri vuorokauden ja vuoden, eikä kukaan muu voinut heitä työssä korvata.⁷⁹

Voidaan pohtia, miksi kätilöiden asema ja arvostus eivät olleet samalla tasolla kuin muiden terveydenhuollon toimijoiden. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kättilönkin työ tuli aiempaa lääketieteellisemmäksi ja modernimmaksi.⁸⁰ Synnytysten hoito muuttui totutusta niin paljon ja niin nopeasti, että se aiheutti kansan keskuudessa varmasti epäilystä ja epävarmuutta. Kuten Helsti on tuonut esiin, suvuilla ja perheillä oli omat synnytysperinteensä, jotka muokkautuivat yksilöllisten kokemusten ja olosuhteiden mukaan.⁸¹ On ymmärrettävää, jos synnyttäjät ajattelivat perinteisten, äitien ja isoäitienkin suosimien synnytystapojen olevan parempia kuin niiden uusien, joita koulutetut kätilöt nyt halusivat käytettävän.

Monet synnyttäjät eivät ehkä myöskään ajatelleet kättilön työn kuuluvan lääkäreiden ja sairaanhoitajien työn tapaan lääketieteeseen ja terveydenhuoltoon, sillä valtaosa synnytyksistä hoidettiin vielä 1800-luvun lopullakin kodeissa eikä synnytyslaitoksissa.⁸²

⁷⁹ Niiranen 1935, 65–67.

⁸⁰ Laiho 1991 (toim.), 10.

⁸¹ Helsti 2000, 61.

⁸² Hänninen 1965, 125.

Vasta jos synnytyksen kulussa oli jotain poikkeavaa, kutsuttiin lääkäri paikalle. Ehkä monet ajattelivat, että normaalisynnytys sen sijaan oli luonnollinen tapahtuma, jonka hoiti luonto, eikä siihen tarvinnut puuttua ainakaan uusin synnytysopillisin menetelmin.

Helsti on esittänyt, ettei synnyttäjän turvautuminen kouluttamattomaan lapsenpäästäjään välttämättä suoraan kertonut koulutettujen kätilöiden vastustamisesta. Hänen mukaansa lapsenpäästäjät omaksuivat paljon käytänteitä koulutetuilta kätilöiltä 1900-luvun alussa, eivätkä synnyttäjät välttämättä huomanneet minkäänlaista eroa kouluttamattoman lapsenpäästäjän ja koulutetun kätilön välillä. Helsti kirjoittaa, että 1900-luvun alussa synnyttäjät olivat itse asiassa jo pitkälti luopuneet esimerkiksi vanhoista synnytyksiin liitetyistä loitsuista ja taioista.⁸³ Kun etenkin maaseudulla ei välttämättä ollut koulutettua kätilöä tarjolla, on ymmärrettävää, että synnyttäjä turvautui mieluummin osaavaksi koetun lapsenpäästäjän apuun kuin synnytti yksin.

Helstin näkemys on ristiriidassa tutkimusajankohtani aikalaisten näkemysten kanssa. Tutkimissani lähteissä toistuu ajatus, jonka mukaan kansa oli nimenomaan liian sivistymätöntä ymmärtääkseen koulutettujen kätilöiden tärkeyden. Esimerkiksi lääkäri Gustaf Väinö Levander toi vielä vuonna 1911 esiin, että etenkin Itä-Suomessa synnyttäjät eivät olleet vielä oppineet kutsumaan koulutettua kätilöä avukseen vaan synnyttivät perinteiden mukaisesti saunassa.⁸⁴ Toisaalta myöhemmin tutkimuksessaan Helstikin esittää, että kansalaisten suhtautuminen kätilöihin oli toisinaan vastahakoista, ja tämä saattoi selittyä sillä, että kätilöt miellettiin kuuluviksi yhteiskunnan ylempiin luokkiin ja edustavan niiden suosimaa kulttuuria.⁸⁵

Aaltonen on tuonut esiin, että vuoteen 1900 mennessä oli Hämeenlinnan lääkäripiiriin kuuluneista yhdestätoista kunnasta kahdeksaan palkattu koulutettu kätilö. Tästä huolimatta samana vuonna vain hieman yli 24 % alueen synnyttäjistä käytti kätilöä

⁸³ Helsti 2000, 86.

⁸⁴ Levander, G. V., 'Kätilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 339–340.

⁸⁵ Helsti 2000, 352.

synnytysapunaan.⁸⁶ Aaltonenkin esittää ilmiön syyksi sen, ettei kunnissa ollut vielä ymmärretty koulutettujen kätilöiden tärkeyttä.⁸⁷

Toisaalta maaseudulla alkeellisissa oloissa asuneet naiset saattoivat pitää Helsingissä koulun käyneitä kätilöitä liian hienoina ja herraskaisina omiin tarpeisiinsa. Jos he kuitenkin turvautuivat kätilön apuun, olivat heidän odotuksensa ja vaatimuksensa monesti kohtuuttoman korkeita. Koska synnyttäjien oma tietämys aiheesta oli heikkoa, saattoivat he helposti ajatella, että koulutettu kätilö pystyisi hoitamaan tilanteen kuin tilanteen. Kätilö saatettiin kutsua paikalle vasta sitten, kun synnytys oli jo muuttunut epäsäännölliseksi. Tällöin kätilön osaaminen ei välttämättä enää riittänyt, vaan paikalle olisi ollut syytä kutsua lääkäri. Jos tällainen tilanne päättyi synnyttäjän tai lapsen kannalta huonosti, oli sillä helposti kätilön arvostusta laskeva vaikutus.⁸⁸

Osa kätilöistä ja lääkäreistä arveli huonon arvostuksen johtuvan myös ainakin osittain joidenkin kätilöiden sopimattomasta käytöksestä ja alhaisesta sivistystasosta. Kätilöoppilaitoksen pääsyvaatimukset eivät olleet yhtä korkeat kuin esimerkiksi sairaanhoito-oppilaitoksen. Jotkut kätilöt kokivat, että tämän vuoksi ammattiin hakeutui myös naisia, jotka eivät olleet aidosti alasta kiinnostuneita vaan halusivat vain helpon toimeentulon lähteen.⁸⁹ Ajatus on kiinnostava, sillä kätilöiden palkan sanottiin nimenomaan olevan huono ja työn vaativaa. Siksi kuulostaa epäuskottavalta, että alalle olisi hakeutunut naisia vain rahan perässä. Toisaalta koulutus ja oppineisuus itsessään antoivat toki tietynlaisen aseman, mikä saattoi houkutella varsinkin alemmista kansanluokista lähtöisin olevia naisia. Lisäksi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa etenkin maaseudulla oli tarjolla vain vähän naisille sopivaksi koettuja ammatteja. Annolan mukaan näitä olivat piian, karjakon, meijerinhoitajan tai emännöitsijän ammatit, tai jos kyseessä oli vähän enemmän oppia saanut nainen, vaihtoehtoina olivat myös esimerkiksi kauppa-apulaisen, diakonissan, postineidin, opettajan tai juuri kätilön ammatit.⁹⁰

⁸⁶ Aaltonen 2011, 51.

⁸⁷ Aaltonen 2011, 52–53.

⁸⁸ Hänninen 1965, 165–166.

⁸⁹ Heinrichius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilälehti* 3/1898, 42.

⁹⁰ Annola 2011, 135.

Yhteiskunnallinen hierarkia onkin tärkeä näkökulma kättilöiden yhteiskunnallista asemaa tarkasteltaessa. Etenkin osa lääkäreistä koki, että oppilaitokseen pääsi liian sivistymättömiä ja alaluokkaisia naisia. Näiden rahvaanomaisuutta ja oppimattomuutta korostava käytös miellettiin osasyiksi kättilöiden kokemaan huonoon arvostukseen. 1800-luvulla kättilöoppilaitoksen ainoana opillisena pääsyvaatimuksena oli luku- ja kirjoitustaito.⁹¹ Koska yhteiskunnan hierarkia oli vahva, saatettiin ajatella, että korkeasyntyisemmät naiset kokivat arvonsa laskevan, kun heidät rinnastettiin alemmista kansanluokista peräisin oleviin kollegoihinsa.

Joidenkin liian alhaisiksi kokemista pääsyvaatimuksista huolimatta kättilöoppilaitokseen pääseminen ei ollut kaikille mahdollista, sillä vaikka papiston keräämien tietojen mukaan 85 % yli 10-vuotiaista suomalaisista osasi lukea 1880-luvulla, kirjoitustaidon hallitsi vain vajaa 13 % samasta väestöosasta. Kirjoitustaito kuitenkin lisääntyi merkittävästi 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä, ja vuonna 1900 luku- ja kirjoitustaitoisia oli lähes 40 % yli 15-vuotiaista suomalaisista.⁹²

Helsti on päätenyt tutkimuksessaan siihen tulokseen, että osa kättilöistä seurusteli mielellään paikkakunnan herrasväen kanssa, ja tämä sai alempiin kansanluokkiin kuuluneet synnyttäjät vierastamaan kättilöitä.⁹³ Aaltonen puolestaan on todennut, että joissakin Hämeenlinnan lääkäripiirin kunnissa kättilöitä käytettiin runsaastikin synnytysavustajina synnyttäjän yhteiskuntaluokasta riippumatta.⁹⁴ Oma näkemykseni on, että asiaan ei vaikuttanut ainoastaan synnyttäjän yhteiskuntaluokka, vaan myös kättilön taustalla, luonteella ja maineella oli merkitystä. Kättilöt edustivat taustoiltaan eri yhteiskuntaluokkia, ja kättilön luokkataustalla oli varmasti synnyttäjän luokkataustan ohella vaikutusta siihen, miten paljon kättilön ammattitaitoa hyödynnettiin.

1800-luvun lopulla kaupungeissa oli suhteellisesti enemmän kättilöitä kuin maaseudulla. Lääkintöhallituksen tekemän selvityksen mukaan lähes neljäsosasta maalaiskunnista puuttui koulutettu kättilö vuonna 1897. Lukumäärällisesti tämä tarkoitti 109 kuntaa. Lääkintöhallituksen mukaan asia ei voinut johtua ainakaan kättilöpulasta, sillä

⁹¹ Heinrichius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1898, 44.

⁹² Leino-Kaukiainen 2011, 198.

⁹³ Helsti 2000, 352.

⁹⁴ Aaltonen 2011, 83.

maassa toimi 247 yksityistä kätilöä, ja lisäksi ammattiin valmistui joka vuosi lähes 40 henkilöä lisää. Myöskään taloudelliset seikat eivät lääkintöhallituksen mukaan voineet olla syynä siihen, ettei kätilöitä palkattu, sillä näiden palkka oli pieni, eivätkä kunnat tarjonneet muitakaan merkittäviä etuja korvaukseksi työstä.⁹⁵

Lääkintöhallituksen näkemyksen mukaan syy kätilöiden palkkaamattomuuteen olikin se, ettei kansa vielä ymmärtänyt koulutettujen kätilöiden tärkeyttä ja tarpeellisuutta. Tästä todisti sekin, ettei kaikilla taloudellisesti vaurailta kunnillakaan ollut palkattua kätilöä, vaikka palkan pienuuden vuoksi niillä olisi kyllä ollut varaa tällainen alueelleen hankkia. Lääkintöhallituksen ehdotuksen mukaan jokainen kunta voitaisiin velvoittaa palkkaamaan kätilö, ja valtionapua voitaisiin antaa niille kunnille, joissa oli pieni asukasluku ja siten oikeasti huonot taloudelliset resurssit.⁹⁶

Yksi syy kätilöiden kokemaan huonoon arvostukseen saattoi olla myös heidän tekemänsä työn luonne. Hyvämaineisten naisten ei 1800-luvun lopulla katsottu sopivaksi puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Esimerkiksi siveellisyystyöhön ja ohjesääntöisen prostituution vastustamiseen osallistuneita naisia ei aina katsottu hyvällä, vaan heidän ajateltiin astuneen alueelle, joka ei kuulunut siveellisille naisille. Vaikka kyse oli prostituoitujen auttamisesta, jotkut ajattelivat seksuaalisuus- ja siveellisyysasioiden parissa työskentelemisen tahraavan auttajien omankin maineen.⁹⁷ Kätilöiden työ oli äitien, vauvojen ja perheiden auttamista, mutta liittyi vahvasti myös sukupuoli- ja seksuaalisuusasioihin. Siksi saatettiin ajatella, että kätilönä työskentelevien naisten maine ja tausta eivät olleet kaikkein puhtoisimmasta päästä.

2.2.2 Kätilöiden toimeentulo

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun *Kätilölehtien* työpaikkailmoitusten perusteella kätilön vuosipalkka oli noin 200–300 markkaa. Kuntien välillä oli kuitenkin suuriakin eroja kätilöille maksettavan palkan suuruudessa, ja osa kunnista maksoi jopa 500 markan suuruista vuosipalkkaa, joskin tämä oli harvinaista. Lisäksi kätilöt saivat ennalta

⁹⁵ 'Kätilölaitoksen järjestäminen', *Kätilölehti* 5/1899, 88.

⁹⁶ 'Kätilölaitoksen järjestäminen', *Kätilölehti* 5/1899, 88–89.

⁹⁷ Markkola 2002, 317.

määrätyn taksan mukaisen palkkion jokaisesta hoitamastaan synnytyksestä, ja taksan suuruus määräytyi synnyttäjän yhteiskunnallisen luokan sekä taloudellisen aseman mukaan. Myös tämä taksa oli eri suuruinen eri kunnissa. Kaiken lisäksi kätilöillä oli velvollisuus hoitaa kaikkein köyhimmät synnyttäjät ilmaiseksi.⁹⁸ Yleiseen palkkatasoon verrattuna kätilön palkka oli alhainen, sillä 1900-luvun alussa esimerkiksi rengit saivat vuodessa 500–700 markkaa ja piijat 300–500 markkaa.⁹⁹ Ammattitutkinnon suorittaneet kätilöt saivat siis pienempää tai saman suuruista palkkaa kuin talojen palvelusväkeen kuuluneet henkilöt.

Voidaan pohtia, miten paljon kätilön toimeentuloon vaikutti se, millaisella alueella hän työskenteli. Jos kunnassa esimerkiksi oli paljon talollisia, kätilön palkka muodostui suuremmaksi kuin niillä alueilla, joilla asui vähävaraisempaa väkeä. Tämä kertoo kätilöiden palkkauksen epävarmuudesta ja epätasaisuudesta sekä kaikkia kätilöitä koskevan palkkoihin liittyvän määräyksen puuttumisesta.

Kätilöiden oman kokemuksen mukaan palkka oli niin pieni, että he joutuivat monesti elämään puutteellisissa oloissa, eikä heillä siksi ollut mahdollisuutta sivistää itseään tai seurata ammattialansa kehitystä. Lisäksi keho palkka pakotti kätilöt suorittamaan arkipäiväisiä askareita enemmän kuin heidän ammattinsa olisi sallinut. Ajateltiin, että kotityöt olisi parempi jättää kotiaavustajan tehtäväksi, koska esimerkiksi pyykinpesu ja lattioiden kuuraaminen rikkoivat helposti kätilöiden käsien ihon, mikä ei tietenkään ollut suotuisaa hygienian kannalta. Kuitenkaan kätilöillä ei ollut varaa palkata kotiavustajia.¹⁰⁰ Kätilöt siis kokivat, että matalan palkkansa vuoksi he eivät kyenneet suorittamaan työtään niin hyvin kuin olisi muuten ollut mahdollista.

1800-luvun lopussa noin 35 % Suomen kätilöistä toimi yksityisesti. Heitä oli sekä kaupungeissa että maaseudulla. Yksityisten kätilöiden toimeentulo oli usein vielä epävarmempaa kuin kunnan- tai kaupunginkätilöiden, sillä palkkio tuli suoraan synnyttäjiltä,

⁹⁸ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kätilölehti* 6/1898, 114.

⁹⁹ Hänninen 1965, 168.

¹⁰⁰ Puranen, Sofia, 'Kätilölehden hyödyllisyydestä ja kätilöitten olosuhteista nykyaikana', *Kätilölehti* 3/1897, 57–58; Heinricius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kätilölehti* 2/1898, 22.

mutta nämä saattoivat kieltäytyä maksamasta sitä. Ohjesääntö kuitenkin velvoitti kättilöitä auttamaan jokaista synnyttäjää.¹⁰¹

Vuodesta 1859 lähtien myös rokottaminen oli kuulunut kättilön tehtäviin, ja rokotusten hoitaminen lisäsi hiukan kättilöiden toimeentuloa. Kahden työn hoitaminen johti kuitenkin siihen, että kättilö joutui monesti laiminlyömään jommankumman tehtävänsä, sillä molempiin saatettiin tarvita ammattilaista samaan aikaan. Lääkärit pitivät tärkeänä, että kättilö olisi aina valmis lähtemään synnyttäjän luo, ja siksi heidän mielestään rokottamisesta kertyneet tulot pitäisi saada jotenkin muuten.¹⁰²

Kättilöiden palkan pienuus aiheutti ongelmia myös eläkkeiden suhteen. Koska kättilöt eivät pystyneet säästämään rahaa, he kokivat, että heitä uhkasi vanhuudenpäivillään köyhyys. Vaihtoehtona oli työnteon jatkaminen vanhanakin, mutta sitä ei pidetty suotuisana synnyttäjien eikä yleisen terveydenhuollon kannalta. Tuohon aikaan Suomessa oli olemassa sairaanhoitajattarien eläkekassa, johon myös kättilöt saivat liittyä. *Kättilölehden* toimitus myös muistutti kättilöitä tuosta mahdollisuudesta vuonna 1897. Tuossa yhteydessä kassaa myös kutsuttiin ”Sairaanhoitajattarien ja kättilöiden eläkekassaksi”.¹⁰³ Kuitenkin vain hyvin pieni osa kättilöistä oli tarttunut tähän mahdollisuuteen ja liittynyt kassan jäseneksi.¹⁰⁴ Toisaalta *Kättilölehden* perusteella ei käy ilmi, miten suurin joukoin sairaanhoitajat olivat kyseiseen eläkekassaan liittyneet. Saattaakin olla, että eläkekassalla ei ylipäätään ollut kovin suurta jäsenistöä.

Voidaan kuitenkin pohtia, miksi kättilöt eivät liittyneet eläkekassaan, vaikka heillä oli siihen mahdollisuus. Saattaa olla, ettei heillä ollut varaa maksaa liittymismaksua. Tai kenties taustalla oli kättilöiden halu vahvistaa omaa ammattikuntaansa sairaanhoitajista erillisenä ryhmänä. Hoivatyön naisammatteihin liittyy monia muita aloja vahvemmin eriytyminen omiksi ammattiryhmikseen. Miksei kyseisten ammattien yhteinen sukupuoleen liittyvä yhteiskunnallinen asema ole yhdistänyt niitä? Henriksson selittää tätä esimerkiksi kilpailulla työmarkkinoista ja yhteiskunnallisesta asemasta. Lisäksi

¹⁰¹ 'Kättilölaitoksen järjestäminen', *Kättilölehti* 5/1899, 89–90.

¹⁰² Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 1/1899, 6; 'Kättilölaitoksen järjestäminen', *Kättilölehti* 5/1899, 88–89.

¹⁰³ Palmu, Louise, 'Kättilölehden toimitukselle', *Kättilölehti* 3/1897, 59; Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 2/1899, 25–26.

¹⁰⁴ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 2/1899, 25–26.

Henriksson tuo esiin, että eroa sairaanhoitajan ja kättilön ammattien välille loi kättilötyölle omaleimainen kulttuurinen läheisyys kansaomaisen perinteen kanssa.¹⁰⁵ Siinä missä sairaanhoitajat työskentelivät yhä enenevässä määrin sairaaloissa lääkäreiden työpareina, toimi suuri osa kättilöistä yhä hyvin itsenäisesti kansan keskuudessa, synnyttäjien kodeissa.

Palkkaus ja arvostus liittyivät myös läheisesti toisiinsa. Ajateltiin, että taloudellinen riippumattomuus toisi mukanaan kunnioitusta, kun ei tarvitsisi ottaa vastaan almuja.¹⁰⁶ Tavoitteena ei siis ollut pelkästään kohentaa kättilöiden taloudellista toimeentuloa, vaan palkka-asian katsottiin liittyvän laajemminkin kysymykseen kättilöiden yhteiskunnallisesta asemasta ja arvostuksesta. Myös Aaltonen on todennut, että elatuksen lisäksi raha vaikutti kättilöiden arvostukseen ja asemaan. Tutkielmassaan hän päätelee, että kättilölle maksettu peruspalkka oli korkein juuri niissä kunnissa, joissa kättilön palveluita käytettiin eniten.¹⁰⁷ Toisaalta Aaltonen on tuonut myös esiin, että vaikka Hämeenlinnan kaupungissa ei enää 1800-luvun lopulla kyseenalaistettu koulutettujen kättilöiden tärkeyttä, pysyi kättilöiden palkkaus silti keskustelunaiheena eivätkä kaikki päättäjät olleet halukkaita nostamaan kättilöiden palkkoja.¹⁰⁸ Arvostus ei siis kuitenkaan automaattisesti tarkoittanut riittävän korkeaa palkkaa.

Voidaan todeta, että alkusysäyksen kättilöasian eteenpäin viemiselle antoivat yhtäältä huoli synnyttäjistä, vastasyntyneistä ja sitä kautta väestönkasvusta, ja toisaalta kättilöiden huonoksi koetut palkkaus ja asema muihin ammattiryhmiin verrattuna. Kun ongelmat ja epäkohdat oli havaittu ja lausuttu ääneen, oli seuraavaksi pohdittava, mitä asialle voitaisiin tehdä. Tässä kohtaa kättilöiden järjestäytyminen osoitti tärkeytensä.

¹⁰⁵ Henriksson 1988, 176–177.

¹⁰⁶ 'Paikallisten kättilöyhdistysten muodostamisesta Suomessa', *Kättilölehti* 1/1898, 3.

¹⁰⁷ Aaltonen 2011, 93.

¹⁰⁸ Aaltonen 2011, 31–32.

3 KÄTILÖIDEN AMMATILLISTUMINEN OSANA NAISTEN JÄRJESTÄYTYMISTÄ

Sääty-yhteiskunta alkoi hajota Suomessa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, ja sen tilalle muodostui vähitellen kansalaisyhteiskunta. Vanhan hierarkkisen mallin väistyminen herätti kysymyksiä uusista valtasuhteista sekä oikeuksista ja tasa-arvoisuudesta. Tässä yhteydessä keskusteltiin aktiivisesti myös naisen asemasta, ja tuota keskustelua kutsuttiin naiskysymykseksi.¹⁰⁹ Etenkin kaunokirjallisuus sekä sanomalehtikirjoitukset toivat naisten poliittiset toiveet ja vaatimukset julkisuuteen ja yleiseksi puheenaiheeksi.¹¹⁰

Suomalaisen naisasialiikkeen keskeisimpiä yhdistyksiä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa olivat vuonna 1884 perustettu Suomen Naisyhdistys sekä siitä vuonna 1892 omaksi järjestökseen eronnut Unioni Naisasialiitto Suomessa¹¹¹. Järjestöjen tavoitteena oli saada täydet kansalaisyhteiskunnalliset oikeudet naisille. Näihin oikeuksiin katsottiin yleisesti sisältyvän muun muassa oikeus koulutukseen ja kaikkeen ansiotyöhön, taloudellinen tasavertaisuus miesten kanssa sekä yhtäläiset yhteiskunnalliset oikeudet ja mahdollisuudet. Lisäksi naisjärjestöt pitivät tärkeänä niin naisten kuin koko yhteiskunnankin tiettyä moraali- ja sivistystasoa. Ihanteellinen sivistynyt kansalainen kuvattiin hillityksi, raittiiksi, uutteraksi ja terveeksi. Terveys nähtiinkin sekä kansalaisyhteiskunnana että -velvollisuutena.¹¹² Kätilöasian kannalta terveyden korostaminen oli merkittävää. Kätilöasian puolestapuhujat perustelivat kantaansa nimenomaan kansalaisten terveyden ja siitä huolehtimisen kautta.

Käsittelen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun naiskuvaa naisasialiikkeen näkökulmasta, sillä kätilöt viittasivat itsekkin *Kätilölehdessä* käymissään keskusteluissa toisinaan naisasianaisten perusteluihin. Lisäksi osalla kätilöasiaakin ajaneista naiskansanedustajista oli taustaa naisasialiikkeessä.

¹⁰⁹ Jallinoja 1983, 33–35; Uimonen 2003, 197–198.

¹¹⁰ Helén 1997, 144; Uimonen 2003, 198–199.

¹¹¹ Myöhemmin Naisasialiitto Unioni.

¹¹² Jallinoja 1983, 13; Helén 1997, 144; Uimonen 2003, 198–199.

3.1 Ihannekuva kättilöistä pohjautui naisasialiikkeen naiskuvaan

Kansalaisuuskäsitys ymmärrettiin 1900-luvun alussa sukupuolen mukaisesti kaksija-koisena. Oli tärkeää erottaa mies- ja naiskansalaisuudet toisistaan sekä korostaa molempien omia tavoitteita ja luontaisia ominaisuuksia.¹¹³ Naisasialiikkeessä siis hyväksyttiin sukupuolten väliset erot ja niitä jopa painotettiin. Naisista ei ollut tarkoitus tehdä miesten kaltaisia, vaan naisten omia luontaisia piirteitä korostettiin ja tuotiin esiin. Toisaalta miehistä otettiin myös mallia: naisasianaiset vastustivat turhamaista ja keimailevaa ulkonäköä ja suosivat sen sijaan vaatimatonta pukeutumista ja yksinkertaista elämäntyyliä, joka muistutti miehistä asiallisuutta.¹¹⁴

Sääty-yhteiskunta kuvataan usein patriarkaaliseksi. Irma Sulkunen on tuonut esiin, että sukupuolten välisestä työnjaosta ja yhteiskunnan patriarkaalisesta rakenteesta huolimatta naisen alisteinen asema ei kuitenkaan ollut yhteiskunnan hallitseva peruspiirre. Kollektiivisuus oli merkittävä ihmiskuvaa määrittävä tekijä, ja molemmilla sukupuolilla nähtiin olevan tärkeä rooli yhteiskunnassa. Sulkusen sanoin ”erilaisuudesta huolimatta toinen sukupuoli koettiin pikemminkin olemukselliseksi vastapariksi kuin antagonistiseksi vastakohdaksi”.¹¹⁵

Sekä kättilöt että lääkärit olivat 1890-luvulla sitä mieltä, että kättilön ammatin arvostus voi kohentua ainoastaan, jos muut ihmiset ymmärtävät ammatin arvon ja merkityksen ja ammattiin valitut henkilöt ovat alalle soveltuvia. Tällä tarkoitettiin, että kättilön ammatissa toimivien henkilöiden oli osattava käyttäytyä ja toimia kunnioitusta ja luottamusta herättävällä tavalla sekä olla velvollisuudentuntoisia työssään.¹¹⁶ *Kättilölehdessä* pohdittiin niitä ominaisuuksia, joita kättilöillä tulisi olla ammatin arvostuksen lisäämiseksi. Kättilöitä kehoitettiin käyttäytymään tyynesti, hillitysti ja varmasti, eli luottamusta herättävästi. Painotettiin, ettei kättilö saa sanoa sellaista, mitä ei tiedä, eikä luovata sellaista, mitä ei voi varmuudella toteuttaa. Myös hätätilanteissa kättilöitä

¹¹³ Sulkunen 1989b, 162.

¹¹⁴ Jallinoja 1983, 62–63.

¹¹⁵ Sulkunen 1991, 63.

¹¹⁶ 'Kättilönammattin arvosta', *Kättilölehti* 5/1896, 68–69.

neuvottiin käyttäytymään rauhallisesti. Synnyttäjien sekä näiden perheiden kanssa keskustellessaan kättilöitä ohjattiin olemaan hienotunteisia ja harkitsevaisia.¹¹⁷

Lisäksi kättilöitä ohjattiin elämään kaikin tavoin siveellistä elämää, mikä tarkoitti, ettei kättilö saanut toiminnallaan antaa aiheita epäilyihin ”ylönsyömisestä, juoppoudesta, haureudesta, epärehellisyydestä tai epäluotettavuudesta”. *Kättilölehden* kautta kättilöille haluttiin painottaa, ettei kyseisiin asioihin syylistyvä henkilö lokaa ainoastaan itseään, vaan vaikuttaa epäedullisesti koko ammattikunnan maineeseen.¹¹⁸ Tässä painotettiin kättilöiden ammatillista yhteenkuuluvuutta ja yhteisvastuuta. Haluttiin tuoda esiin, etteivät tietyn ammatin edustajat edusta ainoastaan itseään, vaan kyse on isommasta mittakaavasta. Tällaisilla ajatuksilla oli vaikutusta kättilön ammatti-identiteetin muodostumiseen sekä kättilön profession syntymiseen ja vahvistumiseen.

Ilmiö ei koskenut ainoastaan kättilöitä. Diakonissalaitosta tutkineen historiantutkija Pirjo Markkolan mukaan diakonissoilta vaadittiin 1900-luvun alussa nuhteettomuutta ja esimerkillistä käytöstä, ja tätä perusteltiin nimenomaan sillä, että diakonissat eivät edustaneet ainoastaan itseään vaan koko ammattikuntaansa. Yhden naisen perusteella voitiin luoda kuva koko ryhmästä, minkä vuoksi oli tärkeää käyttäytyä hyväksyttävällä tavalla.¹¹⁹ Sama ajatus oli esillä myös naisasialiikkeessä. Esimerkiksi Suomen Naisyhdistyksen pitkäaikainen puheenjohtaja ja yksi ensimmäisistä naiskansanedustajista, Alexandra Gripenberg, oli huolissaan naisten pärjäämisestä eduskuntatyössä, sillä hänen mukaansa Suomen naiskansanedustajien perusteella arvosteltaisiin maailmanlaajuisesti naisia ja koko äänioikeusasiasiaa.¹²⁰ Sama ajatus päti kättilöihin: näiden käytöksestä oltiin huolissaan, koska sillä oli vaikutusta koko ammattikunnan maineeseen ja arvostukseen.

Kättilön hyvällä maineella oli todellista merkitystä. Aaltonen on tuonut esiin, että useissa Hämeenlinnan lääkäripiirin kunnissa oli motivoituttu kättilöiden palkkaamiseen. Näiden kuntien avoimiin kättilön paikkoihin myös saapui paljon hakemuksia, minkä johdosta tehtävään voitiin valita miellyttävältä vaikuttanut henkilö. Aaltosen

¹¹⁷ 'Kättilönammatin arvosta', *Kättilölehti* 5/1896, 68.

¹¹⁸ 'Kättilönammatin arvosta', *Kättilölehti* 5/1896, 69.

¹¹⁹ Markkola 2002, 296–297.

¹²⁰ Hinkkanen & Lintunen 1997, 197.

mukaan molemminpuolinen viihtyvyys ennusti pitkää virkauraa ja sai myös kunnan synnyttäjät turvautumaan kätilön apuun.¹²¹

Koska tietämys hygienian merkityksestä sairauksien ehkäisemisessä lisääntyi 1800-luvun aikana voimakkaasti, liittyi osa kätilöiden työtä koskevista ohjeista juuri puhtauteen. Kätilöitä kehoitettiin huolehtimaan puhtaudesta niin työvälineidensä ja työympäristönsä kuin oman kotinsakin suhteen. Tämän tavoitteena oli vähentää bakteerien joutumista synnyttäjien ja vastasyntyneiden pariin. Lisäksi kätilöillä katsottiin olevan suuri vastuu hygieniatietämyksen levittämisessä sekä esikuvana toimimisessa kansan parissa liikkueensa. Synnyttäjien kodeissa työskentelemisen suhteen kätilöille annettiin paljon ohjeita. Työpuvun tuli olla siisti ja puhdas, mutta kuitenkin vaatimaton, jottei kätilöä voitaisi syyttää turhamaisuudesta. Kätilöitä neuvottiin mukautumaan kunkin kodin tapoihin, jotta myöhemmin ei olisi aiheutta joko liian ylvästä tai alhaisesta käytöksestä.¹²² Kätilöiden täytyi eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvissa perheissä työskennellessään olla hyvin perillä yhteiskunnallisista asioista ja ihmisten oloista kyetäkseen myötäelämään perheiden asioissa ja ymmärtämään näiden mahdollisesti kohtaamia vaikeuksia. Ei siis ollut lainkaan perusteetonta, että kätilöiden keinoista työoloista ja -ajoista sekä palkkauksesta puhuttaessa kätilöt viittasivat huonoihin mahdollisuuksiinsa sivistää itseään ja pysyä mukana yhteiskunnallisissa asioissa.

Kätilölehdessä muistutettiin, että vaikka työnsä hoitaisi kunnolla, ei kiitosta aina kuulunut, ja tähän oli vain osattava varautua ja tottua. Painotettiin, että oli jaloa tehdä niin hienoa ja tärkeää työtä, vaikkei tiedossa olisikaan palkkaa tai kiitosta.¹²³ Tällä haluttiin luoda kuvaa nöyrästä kätilöstä ja kutsumusammattista. Tämä oli hyvä keino tietynlaisen arvostuksen saamiseksi, mutta kätilöiden palkka-asiaa tuskin auttoi, että kätilö teki työnsä nöyrästi ilman ansaitsemaansa korvausta. Asia oli hankala, koska sekä velvollisuus että moraalit ohjasivat kätilöä tekemään työnsä, vaikka tämä olisikin kokenut, ettei palkkaa maksettu riittävästi.

¹²¹ Aaltonen 2011, 60.

¹²² 'Kätilönammatin arvosta', *Kätilölehti* 5/1896, 68-69.

¹²³ 'Kätilönammatin arvosta', *Kätilölehti* 5/1896, 68.

Naisasianaiset ja naiskansanedustajat korostivat puheissaan usein äitiyttä ja naisen asemaa perheessä, uusien kansalaisten kasvattajana. Koteja pidettiin toimivan ja hyvinvoivan yhteiskunnan kulmakivinä, ja naisia puolestaan kotien rakentajina ja ylläpitäjinä. Sen vuoksi ajateltiin, että naisen aseman kohottaminen saisi myös yhteiskunnan kohoamaan ja kukoistamaan.¹²⁴ Koska kodin katsottiin olevan aktiivisen ja tarmokkaan naisen omaa aluetta, oli selvää, että naisella oli myös oltava mahdollisuus vaikuttaa kotia, lapsia ja perhettä koskeviin asioihin.¹²⁵ Terveysten lisäksi myös äitiyden, kotien ja perheiden tärkeyden korostaminen oli kättilöasian kannalta merkittävää. Kättilöt työskentelivät kodeissa ja perheiden parissa, mikä antoi heidän työlleen yhteiskunnallista merkitystä.

Naisjärjestöille ei ollut tärkeää ainoastaan perheellisten, vaan myös naimattomien naisten aseman parantaminen. Naisasianaiset ajattelivat yhteiskunnan yhdeksi suureksi kodiksi, jossa naisen tehtävä oli hoivata nuorempiaan ja heikompiaan. Alettiinkin puhua yhteiskunnallisesta äitiydestä, jonka kautta myös naimattomat naiset pääsivät toteuttamaan äidillistä kutsumustaan.¹²⁶ Käsite voimistui entisestään, kun se alettiin nähdä poliittisena välineenä.¹²⁷ Naisten luontaiseksi ymmärretty kyky hoivata ja kasvattaa haluttiin valjastaa käyttöön koko yhteiskunnan hyväksi. Naimattomat naiset pääsivät toteuttamaan yhteiskunnallista äitiyttä ryhtymällä esimerkiksi opettajiksi tai sairaanhoitajiksi. Hoivaamistehtävien lisäksi naisille katsottiin luontaisesti sopivan yhteiskunnassa esiintyneen kurjuuden vähentäminen. Naisasianaiset olivatkin aktiivisia muun muassa raittius- ja siveellisyysskysymysten suhteen. Joka tapauksessa pääajatus oli, ettei nainen ollut enää passiivinen ja alistettu, vaan miehen lailla aktiivinen yhteiskunnallinen toimija – omalla alueellaan ja omien ominaisuuksiensa rajoissa.¹²⁸

Naisasianaisten mukaan yhteiskunnallinen äitiys ei kuitenkaan sopinut kaikille naisille. On syytä ottaa huomioon, että naisjärjestöissä aktiivisesti toimineet naiset olivat yleensä yläluokkaisia. Heidän tehtävänään oli koordinoida ja ideoida toimintaa sekä tehdä naisasiaa tunnetuksi yhteiskunnallisella tasolla. Keskiluokkaisetkin naiset

¹²⁴ Jallinoja 1983, 63; Sulkunen 1989b, 162.

¹²⁵ Helén 1997, 146.

¹²⁶ Annola 2011, 70.

¹²⁷ Pohls 1997, 254.

¹²⁸ Jallinoja 1983, 63–65; Annola 2011, 70–71.

hyväksyttiin mukaan – toteuttamaan naisasiaa ja yhteiskunnallista äitiyttä käytännössä. Alimpiin luokkiin kuuluvien naisten sen sijaan katsottiin kuuluvan kokonaan kotiin, ja ylempien luokkien naiset näkivät velvollisuudekseen valistaa ja ohjata näitä mökkien emäntiä ja tyttäriä.¹²⁹ Valistustyötä tehtiin muun muassa jakamalla ohjekirjasia ja -lehtisiä sekä järjestämällä maaseudun naisille luento- ja opetustilaisuuksia.¹³⁰ Järjestöjen julistama naisen rooli kansalaisena ei siis välttämättä koskenut etenkin maaseudulla eläneitä naisia millään tavalla. Kuten Pertti Haapala on tuonut esiin, kansan omaksuma maailmankuva oli vielä hyvin patriarkaalinen, eikä siinä välttämättä nähty sijaa kaikille naisille yhteiskunnallisina vaikuttajina. On kuitenkin syytä painottaa, ettei kyse ollut suinkaan vain sukupuolten välisestä hierarkiasta, vaan ennen kaikkea asia näkyi eri yhteiskuntaluokkien välillä.¹³¹ Ylempään luokkaan kuuluneella naisella oli monesti enemmän vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia kuin vaikkapa tilattoomaan väestöön kuuluneella miehellä. Naisten keskinäinenkin yhteiskunnallinen järjestelmä oli hyvin hierarkkinen, ja siinä jokaisella katsottiin olevan oma paikkansa ja tehtävänsä. Tämäkin lähtökohta on hyvä muistaa, kun tarkastellaan kättilöiden järjestäytymistä.

Kättilöistä luotu ihannekuva vastasi pitkälti naisliikkeen naiskuvaa. Ahkeruutta, äidillisyyttä ja nöyryyttä painotettiin. Jopa ohjeet kättilön työpuvusta ja ulkoisesta olemuksesta muistuttivat naisjärjestöjen julistamaa ihannetta: vaatimattomuutta, puhtautta ja asiallisuutta. Kättilöiden haluttiin olevan esimerkillisiä naisia, koska siten nämä voisivat uskottavasti perustella vaatimuksiaan ja vakuuttaa ulkopuoliset työnsä tärkeydestä.

3.2 Kättilöiden järjestäytyminen

Suomalaisten kättilöiden välinen yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteistyö eivät olleet itsestäänselvyksiä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Kättilöt olivat hajaantuneet ympäri maata eivätkä olleet useinkaan tekemisissä keskenään. Kaupungeissa kättilöitä oli

¹²⁹ Annola 2011, 71.

¹³⁰ Sulkunen 1991, 33.

¹³¹ Haapala 1995, 128.

sen verran paljon, että kilpailu työstä saattoi joskus aiheuttaa kiistoja ja erimielisyyksiäkin heidän välilleen.¹³²

Merkittävin yksittäinen henkilö kättilöiden järjestäytymisen taustalla on Gustaf Heinrichius, joka toimi Helsingissä naistentautien ja synnytysopin professorina 1800-luvun lopulta lähtien.¹³³ Heinrichius teki useita opintomatkoja ulkomaille ja tutustui näillä matkoillaan muun muassa Ruotsin, Ranskan ja Saksan kättilölaitosten toimintaan sekä kättilöiden koulutukseen ja yhteiskunnalliseen asemaan. Näiden esimerkkien pohjalta Heinrichius ottikin tehtäväkseen Suomen kättilökunnan ammattitaidon kohentamisen ja yhtenäisyyden vahvistamisen.¹³⁴

3.2.1 Kättilölehti

Kättilölehti alkoi ilmestyä Suomessa tammikuussa 1896 kuuden numeron vuosivauhdilla. Vuodesta 1900 lähtien, tilaajamäärien kasvettua, lehti ilmestyi kuukausittain. Lehden perustaja ja ensimmäinen päätoimittaja oli Gustaf Heinrichius. Hän oli kiinnittänyt huomiota siihen, että etenkin suomenkielisillä kättilöillä ei ollut käytettävissään mitään julkaisua, josta he olisivat voineet lukea alansa kehityksestä ja tärkeimmistä puheenaiheista. Suomessa asuvat ruotsinkieliset kättilöt lukivat ainakin joissain määrin Ruotsin, Norjan ja Tanskan kättilölehtiä. Alan kehittymisen seuraamisen mahdollistaminen ei ollut kuitenkaan Heinrichiuksen ainoa motiivi lehden perustamiselle.¹³⁵ Hän kirjoitti lehden ensimmäisen numeron esipuheessa seuraavasti:

Se [*Kättilölehti*] tulee sisältämään sellaisia kirjoituksia, jotka ovat kättilölle hyödyksi hänen tointansa harjoittaessaan, jotka lisäävät hänen tietojaan, ylläpitävät sitä hyvää, minkä hän on oppiaikanaan oppinut. Se on myös oleva avoinna sellaisten kysymysten pohtimiselle, jotka koskevat kättilön yhteiskunnallisen aseman ja hänen jalon toimensa arvonannon kohottamista.¹³⁶

Heinrichiuksen tavoitteena oli siis paitsi lisätä kättilöiden ammattitaitoa ja tietämystä, myös tarjota näille kanava keskustella keskenään. Ajatuksena oli, että kun kättilöt

¹³² Hänninen 1965, 171.

¹³³ Railo 2001.

¹³⁴ Hänninen 1965, 170–171; Railo 2001.

¹³⁵ Heinrichius, Gustaf, 'Esipuhe', *Kättilölehti* 1/1896, 1–2.

¹³⁶ Heinrichius, Gustaf, 'Esipuhe', *Kättilölehti* 1/1896, 2.

alkavat lehden välityksellä järjestäytyä, ryhtyvät he myös pohtimaan yhteisiä asioitaan ja asemaansa. Heinriciuksen ajatuksen taustalla oli varmasti tavoite parantaa Suomen naisten ja lasten terveydenhuoltoa, mutta on hyvä pohtia, oliko hän kiinnostunut myös kättilöiden yhteiskunnallisesta asemasta sinänsä. Hierarkkisessa sääty-yhteiskunnassa, jossa sukupuoliroolitkin ovat vahvat, ei liene itsestään selvää, että korkeassa asemassa oleva mies alkaa ajaa naisten asiaa näiden aseman parantamiseksi.

Kättilölehdessä julkaistiin yleensä lääkäreiden laatimia artikkeleita naisten- ja lastentaudeista sekä synnytysopista. Lisäksi kättilöasiaa pohdittiin ja käsiteltiin lehdessä aktiivisesti alusta alkaen. Heinricius kirjoitti myös muiden Euroopan maiden kättilölaitosten toiminnasta ja työskentelytavoista. Hän todella käytti aikaansa kättilöiden ammatillisen tietämyksen lisäämiseen.

Heinricius esitti lehdessä toiveen, että etenkin maaseudulla työskentelevät kättilöt toisivat esiin ehdotuksiaan kättilöiden aseman parantamiseksi.¹³⁷ Kättilöiden järjestäytymisen ja kättilön ammatin institutionaalistumisen kannalta onkin huomattavaa, että lääkärikunnan edustaja pyysi ehdotuksia kättilöiltä itseltään eikä vain ladellut sääntöjä ja määräyksiä ylhäältä käsin. Kättilöt haluttiin mukaan ammattikuntansa tilannetta koskevaan keskusteluun.

Kättilöt alkoivatkin lähettää lehteen omia kirjoituksiaan, jotka koskivat esimerkiksi hoidettuja synnytystapauksia, oman kotikunnan työoloja tai palkkausta. Kättilöt kertoivat omista kokemuksistaan ja osakseen saamastaan kohtelusta. He toivat esiin epäkohtia ja ongelmia muun muassa työntekoon, palkkaukseen ja asumisoloihin liittyen. Monet kirjoitukset olivat yhteisöllisyyteen ja kollegiaalisuuteen vetoavia. Kirjoittajat uskoivat, että yhdistämällä voimansa kättilöt voisivat paremmin saada äänensä kuuluviin.¹³⁸

Myös Hänninen on tutkimuksessaan huomannut kättilöiden oman panoksen *Kättilölehdessä* alkuvuosista lähtien. Mielestäni Hänninen kuitenkin korostaa kättilöiden osuutta perusteettoman paljon kirjoittaessaan, että lehti tuli kättilökunnalle läheiseksi, koska ”sen avustajiin kuului alusta alkaen useita ammattikunnan valveutuneimpia kättilöitä”.

¹³⁷ Heinricius, Gustaf, 'Tilausilmoitus vuodeksi 1897', *Kättilölehti* 6/1896, 81–82.

¹³⁸ *Kättilölehdet* 1897–1900.

Hännisen mukaan oli kättilöiden ansiota, että lehdessä kiinnitettiin huomiota juuri niihin asioihin, joita tuli esiin kättilöiden työssä.¹³⁹ Oman tarkasteluni perusteella painotaisin pikemminkin professori Heinriciuksen osuutta. On totta, että kättilöt itse kirjoittivat lehteen omista kokemuksistaan, mutta on syytä muistaa, että Heinricius jatkuvasti kannusti heitä siihen. Tietenkään ei pidä unohtaa tai väheksyä yksittäisten kättilöiden panosta, mutta mielestäni sitä ei myöskään ole perusteltua tässä kohtaa korostaa niin paljon kuin Hänninen on tehnyt.

Ensimmäisinä perustamisensa jälkeisinä vuosina *Kättilölehti* jäi kuitenkin levikiltään melko pieneksi. Enimmäkseen lehteä tilasivat maaseudulla työskennelleet kättilöt. Kaupunkilaiskättilöiden keskuuteen lehti alkoi levitä kunnolla vasta vuoden 1909 jälkeen. Asiaa selittää muun muassa kaupungissa työskennelleiden kättilöiden paremmat yhteydenpitomahdollisuudet toisiinsa.¹⁴⁰ He eivät siis tarvinneet lehteä yhtä kipeästi kuin maaseudulla enimmäkseen omissa oloissaan työskennelleet ammattisisarensa. Lisäksi maaseudun kättilöt ehkä kokivat asemansa huonommaksi kuin kaupungeissa työskennelleet kättilöt, minkä vuoksi heillä oli suurempi tarve järjestäytyä ja ottaa osaa asemastaan käytyyn keskusteluun. Kättilöiden lehteen lähettämien kirjoitusten perusteella tällaiselle ammattilehdelle ja keskustelukanavalle tuntuu kuitenkin suhteellisen pienestä levikistä huolimatta olleen tarvetta.

Professori Heinricius kuoli vuonna 1915, ja hänen pyytämänään *Kättilölehden* uudeksi päätoimittajaksi tuli lääketieteen tohtori ja synnytysopin professori Carl Hahl.¹⁴¹ Heinriciuksen tavoin myös Hahl näki kättilöasian tärkeyden ja teki työtä sen hyväksi. Vuonna 1915 Hahl kirjoitti, että Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa tehtiin aktiivisesti töitä kättilöiden taloudellisen aseman vahvistamiseksi ja että Suomessa olisi pyrittävä samaan. Hän korosti, että nimenomaan kättilöiden itsensä olisi oltava aktiivisia asian suhteen.¹⁴²

Lokakuussa 1918 *Kättilölehden* toimitus ilmoitti, että lehden jatkuminen oli epävarmaa, koska paperin hinta ja painokustannukset olivat nousseet niin paljon. Samoista syistä

¹³⁹ Hänninen 1965, 173.

¹⁴⁰ Hänninen 1965, 174.

¹⁴¹ Hahl, Carl, 'Kättilölehden tilaajille', *Kättilölehti* 7-8/1915, 97.

¹⁴² Hahl, Carl, 'Kehotus maamme kättilöille', *Kättilölehti* 11/1915, 159-161.

lehti oli jo muutaman numeron ajan ilmestynyt vain kahdeksan sivun paksuisena.¹⁴³ Kättilöt keskustelivat asiasta ympäri maata. He olivat yleisesti sitä mieltä, että lehti oli tärkeä eikä sitä saisi lakkauttaa. Toisaalta esimerkiksi Viipurin seudulla tuotiin esiin myös tyytymättömyyttä lehteä kohtaan: kättilöiden mielestä yksikään toinen ammatti-lehti ei ollut yhtä vaatimattoman kokoinen ja näköinen kuin *Kättilölehti*.¹⁴⁴ Kättilöt kuitenkin toivoivat lehden ilmestyvän jatkossakin, vaikka hinta nousisikin.¹⁴⁵ Tämä kertoo, että lehti koettiin tärkeäksi eikä siitä haluttu luopua.

Lehden silloinen päätoimittaja, tohtori Hahl, vastasi tähän, että lehden toimittaminen oli raskasta ja vaativaa, ja että hän oli tosissaan harkinnut lehden lakkauttamista. Myös taloudelliset asiat varmasti mietityttivät Hahlia, sillä hän vastasi henkilökohtaisesti lehden kustantamisesta kuten professori Heinriciuskin oli tehnyt. Hahl mainitsi, että kättilöiden pienten palkkojen vuoksi lehden tilaushintaa ei ollut mahdollista pitää niin korkeana kuin kustannukset olisivat vaatineet. Kättilöiltä saapuneiden kiitosten ja etenkin maaseudun suurten tilaajamäärien perusteella Hahl oli kuitenkin todennut lehden olevan tärkeä ja päättänyt siksi jatkaa sen julkaisemista.¹⁴⁶

3.2.2 Kättilöyhdistykset

Kättilöyhdistysten perustaminen otettiin puheeksi *Kättilölehdessä* vuoden 1898 alussa. Yhdistysten tarkoituksena katsottiin olevan kättilöiden sivistyksen ja tiedon kohottaminen, heidän yhteiskunnallisen ja taloudellisen asemansa parantaminen sekä kollegiaalisuuden vahvistaminen. Lehdessä kättilöitä itseään kehoitettiin perustamaan paikallisia yhdistyksiä. Asiasta kirjoitti professori Heinricius, joka painotti, että kättilöiden itsensä oli tärkeää nousta huolehtimaan omista asioistaan. Hän kirjoitti, että ”ei mikään sääty ajanpitkään voi hankkia itselleen arvonantoa ja vakavaa asemaa, jos se jättäytyy ainoastaan toisten kannatettavaksi”. Lisäksi Heinricius korosti, että kokouksista olisi hyötyä, vaikkei olisikaan taitoa johtaa niitä täysin täsmällisesti ja mallikelpoisesti. Hän

¹⁴³ 'Kättilö-lehden lukijoille', *Kättilölehti* 10/1918, 109.

¹⁴⁴ Viipurin läänin kättilöyhdistyksen kokouspöytäkirja, *Kättilölehti* 1/1919, 3.

¹⁴⁵ 'Vaasan läänin k. yhd. kokouksessa 2. p. jouluk. 1918', *Kättilölehti* 1/1919, 11; 'U. L. K. y. Jouluk. Kokouksessa tehty pöytäkirja, joka pidettiin 2/12 18. Synnytyslaitoksen oppilas kodissa', *Kättilölehti* 1/1919, 11–12.

¹⁴⁶ Hahl, Carl, 'Vastaus V. L. Y:lle', *Kättilölehti* 1/1919, 5–7.

myös huomautti, että koska kättilöt ulkomailla olivat perustaneet yhdistyksiä, pystyisivät Suomenkin kättilöt siihen.¹⁴⁷ Heinricius kannusti ja ohjasi kättilöitä järjestäytymään sekä tekemään yhteistyötä keskenään. Hän uskoi, että näin kättilöt saisivat asiansa parhaiten kuuluviin ja yhteiskunnallisen asemansa nousemaan. Heinricius osasi myös ottaa huomioon, että kyseessä oli naisryhmä, jolla ei luultavasti ollut ainakaan paljoa kokemusta kokousten pitämisestä tai niissä puhumisesta. Hän pyrkikin kannustamaan kättilöitä näiden omat lähtökohdat huomioiden.

1800-luvun lopulla kättilöt olivat monesti toistensa kilpailijoita, eivät niinkään kollegoita, ja tätä pyrittiin kättilöyhdistysten perustamisen ja kättilöiden ammatillisen lähentämisen kautta muuttamaan. Ajateltiin myös, että kättilöiden välillä vallitsevat yksimielisyys ja yhteisöllisyys lisäisivät ulkopuoleltakin tulevaa arvostusta ammattikuntaa kohtaan. Lisäksi arveltiin, että yhdistykset vaikuttaisivat myönteisesti kättilöiden ammattitaitoon, kun nämä pääsisivät aiempaa paremmin jakamaan tietojaan, taitojaan ja kokemuksiaan toistensa kanssa. Uskottiin, että etenkin harvoin eteen osuvista riski- ja ongelmatilanteista selviää paremmin, kun asiasta on kuultu etukäteen ja keskusteltu työtovereiden kanssa.¹⁴⁸ Tämä oli tärkeä tekijä, sillä kättilöiden oppiaikaa pidettiin liian lyhyenä eikä siksi koettu, että kaikkia tärkeitä taitoja ehdittiin koulutuksen aikana opettaa.¹⁴⁹

Köyhäintalojen johtajattarien kohdalla oli kyse samanlaisista asioista, kuten Annola on tuonut esiin. Johtajattaret olivat hyvillään 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa järjestetyistä oppikursseista, koska näin he saivat ohjausta ja neuvoja, mutta pääsivät lisäksi pitämään yhteyttä toisiinsa. Oppikursseja järjestettiin kuitenkin verrattain harvoin, minkä vuoksi syntyi ajatus köyhäinhoitotyöntekijöiden omasta yhdistyksestä.¹⁵⁰ Esi-merkit osoittavat, miten tärkeää on saada pitää yhteyttä kollegoihinsa ja jakaa tietoja ja kokemuksia näiden kanssa. Kättilöyhdistyksetkin syntyivät osin tarpeesta kohentaa kättilöiden yhteisöllisyyttä.

¹⁴⁷ 'Paikallisten kättilöyhdistysten muodostamisesta Suomessa', *Kättilölehti* 1/1898, 2.

¹⁴⁸ 'Paikallisten kättilöyhdistysten muodostamisesta Suomessa', *Kättilölehti* 1/1898, 2–3.

¹⁴⁹ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1898, 41.

¹⁵⁰ Annola 2011, 224.

Heinricius oli pohtinut kätilyhdistysasiaa perinpohjaisesti. Hän oli laatinut ehdotuksen kätilyhdistysten määrästä ja sijoittumisesta lääneihin. Lisäksi Heinricius julkaisi lehdessä ohjeita yhdistysten perustamiseksi ja esimerkiksi valmiita pohjia yhdistysten sääntöjen laatimista varten.¹⁵¹ Heinricius teki taas kerran paljon työtä kätilöiden ohjaamiseksi ja neuvomiseksi.

Vuonna 1898 Suomessa perustettiin viisi paikallista kätilyhdistystä: maaliskuussa Hämeen, elokuussa Viipurin ja Vaasan, syyskuussa Oulun sekä marraskuussa Turun ja Porin läänien kätilyhdistykset.¹⁵² Seuraavien vuosien aikana yhdistyksiä syntyi lähes jokaiseen lääniin. Kätilyhdistysten perustajia olivat kätilöt itse, vaikka professori Heinriciuksen merkitys ajatuksen alullepanijana ja kätilöiden kannustajana olikin suuri. Kätilöiden ammatillinen ja yhteiskunnallinen asema olivat suosituimpia puheaiheita jo kätilyhdistysten perustamiskokouksista lähtien. Kätilöt pohtivat muun muassa, miten kouluttamattomien lapsenpäästäjien osallistuminen synnytyksiin saataisiin estettyä ja miten kätilöiden palkka ja taloudellinen tilanne saataisiin paremmiksi.¹⁵³

Kaikki kätilöt eivät kuitenkaan olleet kiinnostuneita yhdistyksistä niiden ensimmäisinä toimintavuosina. Esimerkiksi Viipurin seudulla ihmeteltiin joidenkin kätilöiden haluttomuutta liittyä yhdistykseen, ja ilmiötä pidettiin itsekkyyden ja välinpitämättömyyden ilmentymänä. Viipurin läänin kätilyhdistyksen tavoitteena oli muun muassa kaventaa nuorten ja vanhojen kätilöiden välistä kuilua, nämä kun eivät juurikaan halunneet olla tekemisissä keskenään. Yhdistyksen mukaan yhteistyö olisi tärkeää ja molemmat ryhmät voisivat oppia toisiltaan. Sitten synnyttäjätkään eivät voisi niin helposti väittää uusia kätilöitä osaamattomiksi tai kokeneempia kätilöitä vanhanaikaisiksi.¹⁵⁴ Pyrkimyksenä oli näin yhdenmukaistaa kätilöiden osaamista ja tietoja sekä vahvistaa kollegiaalisuutta ja tämän kautta vaikuttaa synnyttäjien asenteisiin kätilöitä kohtaan.

¹⁵¹ 'Paikallisten kätilyhdistysten muodostamisesta Suomessa', *Kätilölehti* 1/1898, 4.

¹⁵² 'Jälkikatsaus', *Kätilölehti* 1/1899, 1.

¹⁵³ Esim. 'Mikkelin läänin kätilyhdistyksen perustava kokous, 6.7.1899', *Kätilölehti* 5/1899, 93.

¹⁵⁴ 'Viipurin läänin kätilyhdistyksen vuosikokouksen pöytäkirja, 25.8.1899', *Kätilölehti* 6/1899, 116–117.

Vuonna 1903 Viipurin läänin kätilyhdistyksen vuosikokouksessa keskusteltiin edelleen kätilyhdistysten pienistä jäsenmääristä. Yhdistyksen mukaan Suomessa oli tuolloin yli 600 koulutettua kätilöä, joista vain 208 kuului kätilyhdistykseen. Kokouksessa kätilöille muistutettiin, että mitä enemmän jäseniä yhdistykseen kuuluisi, sitä enemmän vaikutusvaltaa niillä olisi. Edelleen painotettiin, että oli turha odottaa kunnioitusta ja arvontoa ulkopuolisilta, ennen kuin kätilöt itse ymmärtäisivät yhdistymisen ja järjestäytymisen tärkeyden.¹⁵⁵ Samoin esimerkiksi vuoden 1907 Hämeen läänin kätilyhdistyksen vuosikertomuksessa mainittiin, että kokousten osallistujamäärät olivat edelleen pieniä, etenkin maaseudulla asuvien osalta.¹⁵⁶

Osa kätilöistä siis suhtautui yhdistykseen aluksi epäilevästi. Saattaa olla, että he kokivat yhdistykset tarpeettomiksi, koska olivat tyytyväisiä työhönsä ja asemaansa. Tai ehkä he eivät nähneet kätilöillä juurikaan olevan mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteeseensa, eivätkä siksi pitäneet yhdistyksiä tärkeinä.

Vuosisadan vaihteen *Kätilölehtien* kirjoituksista on havaittavissa erimielisyyttä kaupunkilais- ja maalaiskätilöiden välillä. Väitettiin, että kaupunkilaiskätilöt pitivät maaseudulla työskenteleviä ammattisariaan osaamattomina ja sivistymättöminä, mutta kaupunkilaiskätilöt kiistivät tämän.¹⁵⁷ Kätilöiden paikallisyhdistykset eivät kyenneet riittävästi lähentämään kaupungeissa ja maaseudulla työskenteleviä kätilöitä keskenään. Kätilö Anna Niirasan muistelmien mukaan kätilyhdistykset koskivatkin alkuvuosinaan lähinnä kaupunkilaiskätilöitä. Yhdistykset järjestivät kokouksia kaupungeissa, joten maalaiskätilöillä ei välttämättä ollut pitkien välimatkojen vuoksi edes mahdollisuuksia osallistua niihin.¹⁵⁸ Kuitenkin 1900-luvun ensimmäisessä *Kätilölehdessä* todettiin, että kätilöt koko maassa olivat lähentyneet toisiaan ja että kätilyhdistyksiä oli perustettu kiitettävän paljon.¹⁵⁹ Yhdistyksillä oli varmasti kätilöitä yhdistävä vaikutus, mutta luultavasti se ei ainakaan vielä tuolloin ollut niin voimakas, kuin *Kätilölehden* kirjoitus antaa ymmärtää. Tästä kertoo sekin, että useissa 1900-luvun alun *Kätilölehden* numeroissa valiteltiin yhdistysten pieniä jäsenmääriä. Kirjoituksen

¹⁵⁵ 'Kätilyhdistyksistä', *Kätilölehti* 6/1903, 122.

¹⁵⁶ 'Päivän uutisia', *Kätilölehti* 3/1907, 50.

¹⁵⁷ 'Vähän vastinetta "Maalaiskätilölle"', *Kätilölehti* 3/1900, 65–67.

¹⁵⁸ Niiranan 1935, 75–77.

¹⁵⁹ 'Vuosisadan vaihteessa', *Kätilölehti* 1/1900, 2.

tarkoitus olikin varmasti lähentää kättilöitä keskenään kättilöyhdistysten hyviä puolia alleviivaamalla.

Järjestäytyminen ja yhdistysten perustaminen oli aktiivista Suomessa 1800-luvun lopulla. Sääty-yhteiskunnan hajotessa kaikille kansalaisryhmille avautui mahdollisuus järjestäytyä, ja yhdistystoiminta levisi näin myös alempien kansanluokkien keskuuteen eikä jäänyt vain sivistyneistön aktiviteetiksi.¹⁶⁰ Jonkinasteista järjestö- ja yhdistystoimintaa esiintyi kaikkien kansanosien keskuudessa – vaikka tietenkään kaikki kansalaiset eivät olleet kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista siinä määrin, että olisivat toimineet aktiivisesti järjestöissä.¹⁶¹ Joka tapauksessa kättilöyhdistysten perustaminen liittyy tähän laajemmassakin mittakaavassa esiintyneeseen järjestäytymiseen. Alkukankeuksista huolimatta kättilöyhdistyksillä oli varmasti merkitystä alempien ja ylempien yhteiskuntaluokkien ammatillisessa lähentämisessä. Laajemmin koko terveystyön ammatillistuminen voidaan nähdä vuorovaikutuksellisenä prosessina, joka yhdisti ihmisiä eri sukupuolesta ja yhteiskuntaluokasta riippumatta.¹⁶²

Paikallisyhdistysten perustamisen lisäksi alusta asti pohdittiin, olisiko syytä perustaa myös koko maan kattava yleinen kättilöyhdistys. Koko Suomen kättilöyhdistyksen uskottiin voivan ajaa kättilöiden asiaa paikallisyhdistyksiä korkeammalla tasolla.¹⁶³ Yleisessä kättilökokouksessa syksyllä 1908 maan kaikkia kättilöyhdistyksiä yhdistävän keskushallituksen perustaminen otettiin ensimmäistä kertaa kunnolla keskustelunaiheeksi. Ajatuksena oli, että keskushallituksen kautta varsin itsenäisesti toimineet paikalliset kättilöyhdistykset lähentyisivät toisiaan aiempaa enemmän. Lisäksi ajatuksena oli, että yleisissä kättilökokouksissa päätetyt asiat tulisivat keskushallituksen valvonnassa paremmin täytäntöön. Kokouksessa päädyttiin siihen, että keskushallitus olisi muodostettava. Sen sääntöjä laatimaan perustettiin valiokunta, johon kuului jokaisen paikallisyhdistyksen puheenjohtaja sekä yksi kunkin paikallisyhdistyksen itse valitsema lisäjäsen.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Henriksson 1998, 57; Saukkonen 2006.

¹⁶¹ Haapala 1995, 40, 46.

¹⁶² Henriksson 1998, 35.

¹⁶³ 'Paikallisten kättilöyhdistysten perustamisesta Suomessa', *Kättilölehti* 1/1898, 3.

¹⁶⁴ 'Kolmas yleinen Kättilökokous Helsingissä syyskuun 25 ja 26 p:nä 1908', *Kättilölehti* 3/1909, 44–46.

Suunnitelmista huolimatta keskushallitusta ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa saatu perustettua. Suomessa ja maailmalla 1910-luvulla vallinneiden epävakaiden olojen vuoksi keskushallituksen sääntöjä ei virallisesti vahvistettu vielä vuosiin. Hänninen on lisäksi arvellut, että yhteisen toiminnan aloittaminen oli hankalaa, koska valiokuntaan valitut jäsenet asuivat kaukana toisistaan, mikä teki yhteydenpidosta ja keskustelusta vaikeaa.¹⁶⁵

Lopulta yleisessä kättilökokouksessa syyskuussa 1919 asetettiin Suomen Kättilöyhdistysten keskushallitus¹⁶⁶. Keskushallituksen puheenjohtajaksi valittiin Helsingin yliopiston synnytys- ja naistentautien dosentti, tohtori Seth Edvin Wichmann, varapuheenjohtajaksi kättilö Lindahl, sihteeriksi kättilö Edgren ja varasihteeriksi sekä rahastonhoitajaksi kättilö Ekman. Muut kahdeksan jäsentä olivat paikallisten kättilöyhdistysten valitsemia. Lisäksi kokouksessa päätettiin, että *Kättilölehden* toimittaminen siirtyi jatkossa keskushallituksen tehtäväksi.¹⁶⁷ Tämä oli kättilöille merkittävä askel eteenpäin, sillä he saivat nyt aiempaa paremmin vaikuttaa itse ammattilehtensä sisältöön ja muotoon. Vaikka keskushallituksen puheenjohtaja oli lääkäri, olivat kättilöt itsekin mukana sekä sen toiminnassa että ammattilehtensä toimittamisessa.

Järjestäytyminen ja yhdistysten perustaminen oli Suomessa vilkasta 1800-luvun lopulla. Useimpiin muihin vastaavanlaisiin yhdistyksiin verrattuna kättilöyhdistykset poikkesivat valtavirrasta siinä, että jäsenistö koostui yksinomaan naisista. Sama koski Irma Sulkusen tutkimaana Palvelijatyhdistystä, joka perustettiin Helsingissä 1898. Aivan kuin kättilöiltäkin, palvelijattarilta puuttui kiinteä yhteys oman ammattikuntansa muihin jäseniin, sillä he työskentelivät yksin tai pieninä ryhminä eri perheissä. Vaikka Palvelijatyhdistys muodostuikin alun perin muusta työväestöstä erillisenä, palvelijattaret kuitenkin järjestäytyivät poliittisesti toisin kuin kättilöt. Palvelijatyhdistys liittyi ensin vuonna 1903 Työläisnaisten liittoon, vuonna 1904 paikallisjärjestöön ja lopulta vuonna 1905 Suomen sosiaalidemokraattiseen puolueeseen.¹⁶⁸ Palvelijattarien

¹⁶⁵ Hänninen 1965, 182.

¹⁶⁶ Vuodesta 1920 Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto, ja myöhemmin Suomen kättilöyhdistys.

¹⁶⁷ 'Pöytäkirja pidetty kahdeksannessa yleisessä kättilökokouksessa Helsingissä Lapsenpäästölaitoksella syyskuun 25–27 p:nä 1919', *Kättilölehti* 10/1919, 146–147.

¹⁶⁸ Sulkunen 1989a, 19–20, 23.

ohella toinen varhain järjestäytynyt naisten ammattiryhmä olivat ompelijattaret, jotka niin ikään liittyivät työväenliikkeeseen.¹⁶⁹

Tässä palvelijattarien ja ompelijattarien ero kätilöihin syntyi siitä, että palvelijattaret ja ompelijattaret olivat luokkataustaltaan homogeeninen ryhmä, kun taas kätilöt edustivat taustoiltaan eri yhteiskuntaluokkia. Tutkimanani ajanjaksona *Kättilölehden* kirjoituksissa ja kätilöyhdistysten kokouksissa käsiteltiin muutamaan otteeseen mahdollisuutta poliittiseen järjestäytymiseen. Esimerkiksi vuonna 1917 nimimerkki ”H. H.” kirjoitti lehteen ja ehdotti työväenjärjestöön liittymistä. Ehdotuksensa perusteluna hän mainitsi, että järjestössä oli voimaa ja että siihen kuulumalla olisi mahdollisuus saada kätilöasia paremmin näkyviin ja eduskuntaan.¹⁷⁰ Ehdotus ei ainakaan *Kättilölehden* kirjoitusten perusteella herättänyt kovin paljon keskustelua. Kätilö Hirvonen vastasi, että työväenjärjestöön kuulumisen kautta kätilöasian eteenpäin saaminen olisi liian hidasta ja mieluummin olisi turvaututtava nopeampiin keinoihin, kuten laksoon.¹⁷¹ Uudenmaan läänin kätilöyhdistyksen kokouksessa toukokuussa 1917 puolestaan päädyttiin toteamaan, etteivät kätilöt halunneet kuulua sosialisteihin, koska nämä miellettiin väkivaltaisiksi. Kokouksessa painotettiin, että aseman kohentamiseen olisi parempi pyrkiä laillisten keinojen kautta.¹⁷² *Kättilölehden* sivuilla poliittiseen suuntautumiseen tai puoluekantoihin ei juurikaan viitattu tutkimanani ajanjaksona. Koska kätilöt edustivat eri yhteiskuntaluokkia ja myös työskentelivät kaikkiin kansanosiin kuuluneiden naisten ja perheiden parissa, oli varmasti tietoinen päätös olla valitsematta kätilöyhdistyksille mitään poliittista kantaa. Irma Sulkunen onkin todennut, että vaikka työläisnaiset organisoituivat nopeasti poliittisesti, valtaosa naisista valitsi kuitenkin mieluummin järjestön, joka ei ollut poliittisesti suuntautunut.¹⁷³

Palvelijattarilla ja kätilöillä oli kuitenkin myös paljon yhteistä. Sulkunen on esittänyt, että palvelijattarien järjestäytyminen liittyi yleisesti vanhan sääty-yhteiskunnan hajoamiseen. Tarkemmin ottaen taustalla vaikutti se, että palkollisten työn muoto oli pysynyt ennallaan, vaikka muu työväestö oli ammatillisessa mielessä vapautunut vuoden

¹⁶⁹ Valkonen 1989, 210.

¹⁷⁰ 'Toimitukselle lähetetty', *Kättilölehti* 4/1917, 44–46.

¹⁷¹ 'Toimitukselle lähetetty', *Kättilölehti* 6/1917, 76.

¹⁷² 'Kättilökokouksista', *Kättilölehti* 6/1917, 77.

¹⁷³ Sulkunen 1991, 41–42.

1879 elinkeinovapautta koskevan asetuksen myötä. Asetus ei koskenut palvelijattaria, jotka olivat edelleen pysyneet isäntäväkensä vallan alla. Lisäksi sääty-yhteiskunnan hajoaminen vaikutti niin, että talojen palvelusväkeä vähennettiin. Tämä ei kuitenkaan vähentänyt työn kokonaismäärää, joten yhdelle palvelijattarelle jäi enemmän työtehtäviä kuin aiemmin. Tämä sai palvelijattaret kokemaan, että heidän arvostuksensa laski.¹⁷⁴ Kätilöiden tilanne oli loppujen lopuksi hyvin samankaltainen. Ammattikunnan yhteiskunnallinen arvostus ei ollut kovinkaan korkea, eivätkä kätilöt voineet vaikuttaa työmääräänsä tai palkkaukseensa, sillä heillä oli velvollisuus hoitaa kaikki synnyttäjät, vaikka palkkaa ei olisi maksettukaan. Näillä tekijöillä oli varmasti vaikutusta niin palvelijattarien kuin kätilöidenkin järjestäytymiseen. Toisaalta kätilöillä ei kuitenkaan ollut samanlaista patriarkaalista suhdetta työnantajaansa, kuin palvelijattarilla. Vaikka kätilöiden esimiehinä toimi lääkäreitä, eivät kätilöt asuneet näiden taloudessa ja olleet siten suoraan näiden vallan alla.

Sulkunen on tuonut esiin, että koko palvelijatarkysymys henkilöityi melko vahvasti palvelijattarien johtohahmoon, Miina Sillanpään. Tälle esimerkiksi lähetettiin vuosien mittaan herjaus- ja syyttelykirjeitä.¹⁷⁵ Kätilöiden ja Heinriciuksen suhteen ei ilmennyt samanlaista ongelmaa. Tämä voi johtua siitä, että Sillanpää oli sukupuoleltaan nainen ja taustaltaan palvelijatar, kun taas Heinricius oli miespuolinen ja lääkäri. Vaikka kätilöt saivat osakseen huonoa arvostusta, ehkä juuri Heinriciuksen asettuminen kätilöasian taakse toi omalta osaltaan kätilöasialle myönteistä näkyvyyttä ja sai kätilöiden aseman kohentumaan.

3.2.3 Yleiset kätilökokoukset

Yleisiä kätilökokouksia alettiin järjestää vuodesta 1900 lähtien noin neljän vuoden välein, myöhemmin tiheämminkin. Kokouksiin osallistui kätilöitä ympäri maata. Usein paikalla oli myös lääkäreitä sekä edustaja lääkintöhallituksesta. Esimerkiksi vuonna 1904 yleisen kätilökokouksen toista osaa oli kuuntelemassa lääkintöhallituksen pääjohtaja, valtioneuvos Carl Ferdinand von Wahlberg. Kokouksessa professori Heinricius esitti toiveen, että von Wahlberg tukisi tulevaisuudessa kätilöiden pyrkimyksiä

¹⁷⁴ Sulkunen 1989a, 25–28.

¹⁷⁵ Sulkunen 1989a, 18–19.

parantaa asemaansa.¹⁷⁶ Joinakin vuosina kättilökokouksiin osallistui kutsuttuina myös naisasianaisia ja naiskansanedustajia sekä sanomalehtien edustajia.¹⁷⁷ Tällaisten kutsuvieraiden pyytäminen paikalle oli kättilöiltä viisas teko, sillä näin kättilöasia sai huomiota myös sanomalehtien sekä vaikutusvaltaisten henkilöiden kautta.

Ensimmäinen yleinen kättilökokous pidettiin Helsingissä kesäkuussa 1900. Keskustelukysymyksiä kerättiin etukäteen paikallisten kättilöyhdistysten kokouksissa, ja niitä julkaistiin myös *Kättilölehdessä*.¹⁷⁸ Yleisen kättilökokouksen avasi professori Gustaf Heinricius, joka avauspuheessaan kertoi kättilöiden tilanteesta sekä asioista, joita siihen mennessä oli kättilöasian suhteen tehty ja saavutettu.¹⁷⁹

Luonnollisestikin kättilöasia oli kokouksen tärkein keskustelunaihe. Ensimmäinen keskustelukysymys oli, miten kättilöiden taloudellinen asema saataisiin paremmaksi. Professori Heinricius kertoi Ruotsin, Tanskan ja Norjan kättilöiden palkoista ja vertasi niitä Suomen kättilöiden tilanteeseen.¹⁸⁰ Kokoukseen osallistuneet kättilöt olivat sitä mieltä, että nykyisellä palkalla pystyi kyllä elämään, mutta ei hoitamaan työtään kunnolla. He painottivat, että kättilön työ oli raskasta niin henkisesti kuin fyysisestikin, ja lisähuolta aiheuttivat taloudelliset ongelmat. Palkankorotuksen lisäksi kättilöt kaipasivatkin myös vapaapäiviä ja vuosilomaa.¹⁸¹

Kokouksessa pohdittiin kättilöille sopivaa palkkaa. Jonkinlaista työtaisteluhenkeäkin oli joidenkin kättilöiden osalta havaittavissa. Kättilö Lindahl ehdotti, ettei kukaan hakisi sellaista paikkaa, josta luvattiin vain 200–300 markkaa vuodessa. Lindahl tiesi kertoa, että joissakin Karjalan pitäjissä oli jouduttu korottamaan palkkoja, koska yksikään kättilö ei ollut suostunut tulemaan työhön pienellä palkalla. Lindahlin ehdotus sai kannatusta, ja kokouksessa päätettiin, että kättilön vähimmäispalkaksi pyydetäisiin 600 markkaa vuodessa ja lisäksi asunto lämmityksineen.¹⁸² Myös vuonna 1909 oli

¹⁷⁶ 'Toinen Kättilökokous Helsingissä Syyskuun 26–27 p. v. 1904', *Kättilölehti* 3/1905, 61.

¹⁷⁷ Esim. 'Pöytäkirja tehty Suomen Yleisessä kättilökokouksessa, pidetty Helsingissä 11–13 päivänä marrask. 1917', *Kättilölehti* 4–5/1918, 41.

¹⁷⁸ 'Kättilöyhdistyksistä', *Kättilölehti* 3/1900, 61–63.

¹⁷⁹ 'Yleinen kättilökokous Helsingissä Kesäkuun 19–20 p. v. 1900', *Kättilölehti* 4/1900, 77–83.

¹⁸⁰ 'Yleinen kättilökokous Helsingissä Kesäk. 19–20 p. v. 1900', *Kättilölehti* 5/1900, 101–102.

¹⁸¹ 'Yleinen kättilökokous Helsingissä Kesäk. 19–20 p. v. 1900', *Kättilölehti* 5/1900, 98–100.

¹⁸² 'Yleinen kättilökokous Helsingissä Kesäk. 19–20 p. v. 1900', *Kättilölehti* 5/1900, 106.

havaittavissa samanlaista henkeä: Turun ja Porin läänin kätilyhdistyksen kokouksessa puhuttiin, ettei kenenkään tulisi suostua alle 500 markan palkkaan.¹⁸³

Yleisessä kätilökokouksessa päätettiin lisäksi ehdottaa, että kätilöoppilaitoksen pääsyvaatimuksia nostettaisiin ja kätilökoulutuksen kestoja pidennettäisiin sekä oppimäärää laajennettaisiin.¹⁸⁴ Annolan mukaan yksi askel kohti köyhäintalojen johtajattarien ammatillistumista olivat juuri varhaiset oppikurssit.¹⁸⁵ Koulutuksen keston pidentäminen ja oppimäärän laajentaminen liittyivät kätilöiden ammattitaidon kohentamiseen, mutta myös kätilöiden ammatillistumispyrkimyksiin.

Kokouksessa katsottiin myös, että kuntien olisi myönnettävä kätilöille eläke, joko valtion avustuksella tai ilman.¹⁸⁶ Lisäksi kokouksessa keskusteltiin voimassa olleesta kätilöohjesäännöstä sekä kätilövalasta. Kätilöt päätyivät keskustelussaan siihen, että olisi saatava uusi kätilöohjesääntö, joka vastaisi tiedossa olleisiin epäkohtiin. Tuotiin esimerkiksi esiin, että ohjesäännön mukaan kätilöt olivat lääkintöhallituksen valvonnan ja suojeluksen alaisia, mutta kätilöt eivät kokeneet asian olevan näin. Heidän mukaansa kätilöt saivat pärjätä parhaansa mukaan itseksensä heti sen jälkeen, kun olivat saaneet tutkinnon suoritettua. Kätilöiden mukaan oli täysin tuurista kiinni, millaisen lääkärin sattui saamaan esimiehekseen. Esimiehen lisäksi ei ollut olemassa tahoa, jolle olisi voinut kannella vaikkapa kokemastaan huonosta kohtelusta. Kätilöt toivatkin keskustelussaan esiin, miten kätilöohjesääntö sisälsi vaatimuksia, mutta kätilöiden turvasta tai eduista ei mainittu mitään.¹⁸⁷

Yleisten kätilökokousten sisällöt ja keskustelunaiheet pysyivät hyvin muuttumattomina koko tutkimani ajanjakson ajan, eli niin kauan, kunnes kätilöasia saatiin eteneväksi. Esimerkiksi toisessa yleisessä kätilökokouksessa syyskuussa 1904 keskusteltiin jälleen mahdollisuuksista estää kouluttamattomien lapsenpäästäjien pääsy mukaan synnytyksiin. Tärkeänä vaikutuskeinona pidettiin edelleen synnyttäjien ja perheiden valistamista. Osa kätilöistä kertoikin jo jakaneensa lasta odottaneille naisille raskautta

¹⁸³ 'Kätilökokouksista', *Kätilölehti* 1/1909, 10.

¹⁸⁴ 'Yleinen kätilökokous Helsingissä Kesäk. 19–20 p. v. 1900', *Kätilölehti* 5/1900, 109.

¹⁸⁵ Annola 2011, 114.

¹⁸⁶ 'Yleinen kätilökokous Helsingissä Kesäk. 19–20 p. v. 1900', *Kätilölehti* 6/1900, 119.

¹⁸⁷ 'Yleinen kätilökokous Helsingissä Kesäk. 19–20 p. v. 1900', *Kätilölehti* 6/1900, 123–125.

käsitteleviä ohjekirjasia, ja tämän katsottiin vähentäneen kouluttamattomien lapsenpäästäjien käyttämistä synnytysavustajina. Kokouksessa sovittiin, että kukin kättilö pyrki omalla toiminta-alueellaan neuvomaan kansalaisia terveydenhoidollisissa asioissa ja jakamaan tietoa koulutettujen kättilöiden tärkeydestä.¹⁸⁸

Kättilöt toivoivat, että lapsenpäästäjien työskentely synnytysavustajina kiellettäisiin lailla. Toisaalta osa kättilöistä piti ehdotonta kieltä liian jyrkkänä keinona, sillä jos kättilöä ei jostain syystä saatu paikalle, oli toki parempi turvautua kouluttamattoman lapsenpäästäjän apuun kuin jäädä tyystin ilman apua. Kouluttamattomien lapsenpäästäjien ammatinomainen toiminta katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi kieltää jo synnyttäjien turvallisuudenkin takia. Kokouksessa mukana olleista lääkäreistä professori Heinrichus ja tohtori Forsman huomauttivat, ettei lakiin turvautuminen välttämättä ollut paras mahdollinen keino asian ajamiseksi. Lääkärit tiesivät omasta kokemuksestaan kertoa, että esimerkiksi lääkärin tointa ilman koulutusta ja lupaa harjoittaneita puoskareita saatiin oikeusteitse vain harvoin vastuuseen teoistaan. Siispä Heinrichus ja Forsman painottivat, että kansan sivistäminen ja valistaminen oli kättilöasiainkin suhteen huomattavasti tehokkaampi keino kuin lakiin turvautuminen.¹⁸⁹

Lisäksi kokouksessa pohdittiin, miten maaseudulle saataisiin useampia synnytyslaitoksia. Keskustelukysymyksen alustaja, kättilö Lindahl, toi esiin, että esimerkiksi vuonna 1902 Suomessa oli synnyttänyt 88 406 naista. Koulutetut kättilöt olivat hoitaneet näistä 20 703 synnytystä, ja synnytyslaitoksissa oli hoidettu 3 834 synnyttäjää. Koulutetut kättilöt olivat hoitaneet siis vain noin 23 % synnytyksistä, ja synnytyslaitoksissa oli hoidettu vain alle 5 % kaikista synnytyksistä. Ongelma oli todellinen. Kokouksessa todettiin, että ennen kansaa pitäisi kuntien päättäjät saada ymmärtämään koulutettujen kättilöiden sekä synnytyslaitosten tärkeys, sillä päättäjien mielipiteistä ja päätöksistä riippui, palkattiinko kättilöitä. Kokouksessa tuumittiin, että kättilöiden itse oli otettava asia ajaakseen ja ryhdyttävä puuhaamaan synnytyslaitoksia niin maaseudulle kuin kaupunkeihinkin. Suunniteltiin, että kättilöt kääntyisivät pyyntönsä kanssa ensin valtion ja sitten kuntien sekä tarvittaessa esimerkiksi tehtaanomistajien ja

¹⁸⁸ 'Yleinen kättilökokous Helsingissä Syyskuun 26–27 p. v. 1904', *Kättilölehti* 1/1905, 10, 13, 18.

¹⁸⁹ 'Yleinen kättilökokous Helsingissä Syyskuun 26–27 p. v. 1904', *Kättilölehti* 1/1905, 16–17.

muiden yksityishenkilöiden puoleen. Professori Heinricius antoi kokouksessa tukensa kätilöiden ajatuksille ja ehdotuksille.¹⁹⁰

Kokouksessa painotettiin toistuvasti, että kätilöiden itse olisi aktivoiduttava asiansa ajamisessa. Esimerkiksi kätilö Frodén toi puheenvuorossaan esiin, miten tärkeää oli taistella tavoitteiden saavuttamiseksi. Frodén huomautti, että koska nyt oli olemassa toivoa, että kansan ääni pääsisi maassa aiempaa paremmin kuuluviin, voisivat kätilötkin tehdä eläkeasiasta esityksen tuleville valtiopäiville. Keskusteluun osallistunut tohtori Clopatt sanoi, että asiassa tosiaan voitaisiin kääntyä kaikkien säätyjen valtiopäivämiesten puoleen, mutta samalla hän huomautti, ettei asiassa kannattanut odottaa liikoja. Clopattin mukaan saattoi mennä vuosikymmenkin, ennen kuin asiassa tapahtuisi mitään edistymistä. Joka tapauksessa kokouksessa päätettiin valita komitea viemään kätilöiden asiaa valtiopäivämiehille. Komiteaan valittiin yksi kätilö kustakin kätilöyhdistyksestä.¹⁹¹ *Kättilölehdessä* ei myöhemmin kirjoitettu kyseisestä komiteasta, joten epäselväksi jää, kävikö se valtiopäivämiesten puheilla. Huomionarvoista kuitenkin on, että kätilöt pohtivat tällaistakin vaihtoehtoa ja olivat valmiita puhumaan kätilöasiasta päättäjille.

Voidaan todeta, että kätilöiden järjestäytyminen ja ammatillistuminen liittyivät vahvasti toisiinsa. Järjestäytymiseen johti tahto ja tarve ajaa kätilöasiaa. Siihen liittyvät pyrkimykset kätilöiden yhteiskunnallisen aseman kohentamiseksi puolestaan johtivat kätilöiden ammatillistumiseen. Henriksson on tuonut esiin, että 1800-luvun lopulta lähtien naiset osallistuivat julkiseen palkkatyöhön ja rakensivat terveysalalle omat paikkansa. Kätilötyön Henriksson katsoo avanneen koko terveysalan ammatillistumiselle tietä.¹⁹²

Alustana kätilöiden järjestäytymiselle toimivat etenkin *Kättilölehti* sekä kätilöyhdistykset. Kätilöoppilaitos oli toki näitä aiemminkin yhdistänyt kätilöitä, mutta valmistumisensa jälkeen kätilöillä ei pitkien välimatkojen vuoksi ollut juurikaan yhteyttä toisiinsa. Vaikka lehden tilaajamäärä ja yhdistysten jäsenmäärät pysyivät ensimmäisinä vuosina

¹⁹⁰ 'Yleinen kätilökokous Helsingissä Syyskuun 26–27 p. v. 1904', *Kättilölehti* 1/1905, 19–23.

¹⁹¹ 'Toinen Kätilökokous Helsingissä Syyskuun 26–27 p. v. 1904', *Kättilölehti* 3/1905, 54, 59–62.

¹⁹² Henriksson 1998, 177.

pieninä, oli tällaisilla keskustelukanavilla kuitenkin merkittävä vaikutus kättilöiden järjestäytymiseen ja ammatilliseen lähentymiseen.

4 VALTA JA VAIKUTTAMINEN KÄTILÖASIAN AJAMISESSA

Kenellä tai millä ryhmällä oli valtaa kättilöasiassa? Ketkä olivat kättilötyön asiantuntijoita 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa? Kättilöillä oli ammattilehti ja -yhdistykset, mutta kättilötyöhön liittyvää asiantuntijavaltaa oli enemmän lääkäreillä sekä kättilöiden työtä valvoneella lääkintöhallituksella. Etenkin 1900-luvun alusta lähtien alkoivat lääkäreiden vaikutus- ja asiantuntijavalta lisääntyä yhteiskunnassa. Esimerkiksi kaupunginlääkäreiden merkitys asiantuntijoina lisääntyi huomattavasti.¹⁹³ On myös esitetty, että lääkärit nimenomaan tavoittelivat valtaa, ja kansan valistaminen nähtiin yhtenä keinona päästä tuohon tavoitteeseen.¹⁹⁴ Kättilötyön ja kättilöasian ajamisen suhteen lääkärinkunnalla oli omat motiivinsa. Lääkäreiden oikeudet toimia kättilöiden esimiehinä ja valvoa kättilötyötä sekä vielä tuohon aikaan yhteinen koulutuspaikka Helsingin yliopiston lääketieteen osastolla tarjosivat lääkäreille tilaisuuden oppia kättilötyöstä ja synnytyksistä enemmän ja eri näkökulmasta kuin pelkät lääketieteen opinnot.¹⁹⁵

Henriksson on tarkastellut kättilöasiaa myös kansanterveyden ja maanpuolustuksen näkökulmista. Hänen mukaansa etenkin Suomen itsenäistymisen jälkeen kättilöasiaan kiinnitettiin huomiota myös siksi, että kyse oli tulevista sukupolvista. Koko kansakunnan olemassaolo myös tulevaisuudessa riippui syntyvien sukupolvien runsaudesta ja terveydestä.¹⁹⁶ Näillä perusteilla valtiiovallan oli pakko kiinnittää kättilöasiaan huomiota. Toisaalta voidaan ajatella, että kun kättilöasia sai näin suuria ja tärkeitä merkityksiä, lisäsi se kättilöiden epävirallista vaikutusvaltaa.

4.1 Kättilöiden ääni kuuluviin

Kättilölehdellä oli tärkeä rooli kättilöiden näkemysten ja mielipiteiden esille tuojana sekä kättilöiden äänitorvena. Esimerkiksi vuoden 1897 lehden toisessa numerossa kättilö Anna Yletoja kertoi kokemuksiaan ja ajatuksiaan kättilöiden huonosta palkkauksesta sekä työoloista. Lopuksi hän toi vielä esiin, että kättilöiden keho tilanne pitäisi

¹⁹³ Rinne & Jauhiainen 1988, 97.

¹⁹⁴ Sarkio 2007, 54.

¹⁹⁵ Henriksson 1998, 112.

¹⁹⁶ Henriksson 1998, 108.

saada sellaisten henkilöiden tietoon, joilla olisi valtaa ja mahdollisuuksia tehdä asialle jotain.¹⁹⁷ Saman vuoden seuraavassa lehdessä kättilö Sofia Puranen taas kehotti kättilöitä yhdessä pohtimaan keinoja, joilla ammattikunnan tilanne saataisiin paremmaksi. Hän myös ehdotti, että kättilöt yhdessä esittäisivät asiansa päättäjille.¹⁹⁸

Lehteä tarkastelemalla ei ole mahdollista saada tarkkoja lukuja siitä, miten paljon kättilöiden kirjoituksia toimitukselle saapui ja miten suuri osa niistä julkaistiin. Lehden toimitus kuitenkin aina välillä kehotti kättilöitä kirjoittamaan enemmänkin. Lisäksi muutamaan otteeseen mainittiin pahoitellen, että jotain kirjoitusta ei nyt ollut voitu julkaista. Joissain kohdin toimitus myös mainitsi, että kättilön kirjoitus julkaistiin sellaisena kuin se oli toimitukselle saapunut, joten siinä saattoi olla joitain kirjoitusvirheitä. Näin ollen voi päätellä, ettei kättilöiden kirjoituksia ainakaan suurissa määrin sensuroitu tai hylätty. Lisäksi lehdessä julkaistiin kärkkäitäkin kirjoituksia, ja välillä kirjoittajien välillä esiintyi selvästi eripuraa.¹⁹⁹ Kättilöt siis saivat kirjoittaa lehteen hyvin vapaasti. Tämä olikin ollut professori Heinriciuksen ajatuksena ja toiveena silloin kun hän lehden perusti.

Tietyt yksittäiset kättilöt olivat tutkimusaineiston perusteella erityisen aktiivisia kättilöasian ajamisen ja esille tuomisen suhteen. Viipurin lapsenpäästölaitoksen johtajatar-kättilö Gunilla Lindahl piti Viipurin kättilöyhdistyksen kokouksissa usein esitelmää, jotka liittyivät synnytysten hoitoon tai esimerkiksi Lindahlin tekemiin opintomatkoihin ulkomaille. Lindahl jakoi aktiivisesti oppimiaan asioita muille kättilöille sekä kehotti ja kannusti näitä yhteistyöhön kättilöasian hyväksi. Hän myös lähetti usein kirjoituksiaan julkaistavaksi *Kättilölehteen*.²⁰⁰ Aaltonen kirjoittaa tutkielmassaan, että Lindahlia voisi kirjoitusten runsaan määrän perusteella kutsua jopa ammattiyhdistysaktivistiksi.²⁰¹

Hämeen läänin alueella kättilö Anna Niiranen toimi tarmokkaasti kättilöasian puolesta. Niiranen puhui Hämeen läänin kättilöyhdistyksen kokouksissa sekä kirjoitti usein *Kättilölehteen*. Niiranen toi esiin etenkin kättilön työhön liittyviä epäkohtia sekä

¹⁹⁷ Yletoja, Anna, 'Kättilön mietteitä', *Kättilölehti* 2/1897, 35–36.

¹⁹⁸ Puranen, Sofia, 'Kättilölehden hyödyllisyydestä ja kättilöitten olosuhteista nykyaikana', *Kättilölehti* 3/1897, 58–59.

¹⁹⁹ Esim. Lindahl, Gunilla, 'Vähän vastinetta "Maalaiskättilölle"', *Kättilölehti* 3/1900, 65–67.

²⁰⁰ Esim. 'Wiipurin läänin kättilöyhdistyksen perustava kokous', *Kättilölehti* 5/1898, 103–105.

²⁰¹ Aaltonen 2011, 45.

maaseudulla työskennelleiden kätilöiden huonoksi katsottua asemaa ja kehnoiksi koettuja työoloja. Niiranen myös puhui paljon kouluttamattomien lapsenpäästäjien ja koulutettujen kätilöiden eroista sekä pyrki saamaan lapsenpäästäjät pois synnytyksiä hoitamasta.²⁰² Sekä Niiranen että Lindahl osasivat kirjoittaa hyvin ja käyttää kieltä tehokkaana vaikutusvälineenä. Molemmat naiset vaikuttavat pohtineen monipuolisesti erilaisia vaikutuskeinoja sekä myös kokeilleen niitä rohkeasti. He eivät pelänneet puhua asioista suoraan vaan toivat epäkohdat esiin sellaisina kuin ne näkivät.

Vuoden 1905 Viipurin läänin kätilöyhdistyksen vuosikokouksessa Gunilla Lindahl toi esiin, että vaikka kätilöiden tilannetta ja asemaa ei vielä ollut saatu konkreettisesti kohennettua, olivat yhdistykset lähentäneet niihin kuuluneita kätilöitä keskenään. Lindahl kannusti muita kätilöitä ja kehotti näitä jatkamaan jo aloitettua työtä asioiden parantamiseksi.²⁰³ Työ kätilöiden aseman kohentamiseksi alkoi kätilöyhdistyksissä vähitellen. Kätilöiden innostuminen asiansa ajamiseen riippui pitkälti yksittäisistä toimijoista yhdistyksissä – esimerkiksi juuri Viipurin läänin kätilöyhdistyksen kohdalla Gunilla Lindahlin aktiivisuudesta. Vaikka Arendtin teorian mukaan valta syntyy, kun ihmiset toimivat yhdessä, ei silti saa unohtaa yksittäisten henkilöiden merkitystä. Kätilöillä järjestäytyneenä ryhmänä oli valtaa, mutta järjestäytymisen ja ryhmän koossa pysymisen suhteen yksittäisten toimijoiden teoilla oli paljonkin merkitystä. Esimerkiksi juuri Lindahlin toiminta auttoi kätilöitä pysymään yhdessä ja näin ylläpitämään valtaa.

Lindahl pyrki edistämään kätilöiden asiaa myös kirjoittamalla maaseudun kätilötilanteesta *Karjala*-lehteen vuonna 1907. Kirjoituksessaan Lindahl painotti vastasyntyneiden hoidon olleen huonolla tolalla maalaiskunnissa, vaikka yhteiskunnassa muuten olikin alettu ymmärtää tulevien sukupolvien tärkeys ja merkitys. Huonon tilanteen Lindahl katsoi johtuvan kansan tietämättömydestä, kätilöitä koskevan lain puutteesta sekä päättäjiä pelosta kustannusten suhteen. Lindahl kirjoitti samassa yhteydessä myös imetyksen ja äidinmaidon tärkeydestä ja hyödyllisyydestä.²⁰⁴ Lindahl lähestyi kansaa sanomalehden välityksellä kertoen suoraan maaseudun huonosta

²⁰² 'Kättilö Anna Niiranen', *Kättilölehti* 3/1915, 44–45.

²⁰³ 'Kättilöyhdistyksistä', *Kättilölehti* 6/1905, 122–123.

²⁰⁴ Lindahl, Gunilla, 'Sananen maaseudun kätilö-oloista', *Kättilölehti* 4/1907, 58–64.

kätilötilanteesta ja sen vaikutuksista. Samassa kirjoituksessa hän käytti myös valistuskeinoa ja vetosi vastasyntyneiden terveydestä huolehtimiseen. Tavoitteena oli saada kansa näin ymmärtämään koulutettujen kätilöiden tärkeys. Kätilöasiasta kirjoitettiin *Kätilölehdessä*, mutta on hyvä pohtia, koostuiko *Kätilölehden* lukijakunta pelkästään kätilöistä ja lääkäreistä, vai lukivatko lehteä muutkin. Asiasta ei ole mahdollista saada tietoa ainakaan tämän tutkielman puitteissa, mutta voisi ajatella, ettei pieni ammatti-lehti ainakaan kovin suurissa määrin levinnyt ulkopuolisten luettavaksi. Muihin lehtiin kirjoittaminen oli tärkeä keino yrittää vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen kätilöistä.

Viipurin läänin kätilöyhdistyksessä pohdittiin vuonna 1906, miten hyvin kätilöasia saisi näkyvyyttä, jos eduskunnassa olisi kätilö. Omaa ehdokasta mietittiin, mutta todettiin, että asian suhteen oltiin jo myöhässä tulevien vaalien osalta. Kokoukseen osallistuneet kätilöt pitivät kuitenkin tärkeänä, että jatkossa koko Suomen kätilöt yhdistäisivät voimansa tässä asiassa ja pyrkisivät saamaan oman edustajansa eduskuntaan.²⁰⁵ Toisaalta on hyvä pohtia, miten hyvin kätilöt ymmärsivät, että kyseessä oli todella koko kansan, ei yksittäisen painostusryhmän edustaja. Joka tapauksessa kätilöt olivat valmiita tarttumaan uusiin vaikutuskeinoihin heti kun niitä tuli tarjolle. Omaa ehdokasta mietittiin jo ensimmäisiin vaaleihin eduskuntauudistuksen jälkeen, mikä kertoo aktiivisesta politiikan ja yhteiskunnallisten asioiden seuraamisesta sekä omien vaikutusmahdollisuuksien kartoittamisesta.

Kätilöt pohtivat myös, miksi sairaanhoitajien yhteiskunnallinen asema oli parempi kuin kätilöiden. Isona tekijänä pidettiin edelleen pientä palkkaa, sillä sen vuoksi kätilöt eivät voineet esimerkiksi osallistua tietojaan kartuttaviin tilaisuuksiin ja koulutuksiin. Kätilö Anna Niiranen toi esiin, että yleensä esimiehet pyrkivät auttamaan alaisiaan ammattitaidon ja aseman kohentamisessa. Niirasan mukaan kätilöiden esimiehinä toimineet lääkärit koettivat kuitenkin etenkin maaseudulla pikemminkin pitää kätilöt paikallaan kuin kannustaa näitä pyrkimään eteenpäin. Niirasan mukaan lääkärit pelkäsivät kätilöiden ammatillista kehittymistä, koska taitojen ja tietojen kartuttua kätilöt voisivat viedä lääkäreiden töitä. Professori Heinricius vastasi *Kätilölehdessä* Niirasan kommentteihin. Heinricius huomautti, että lääkärit olivat tehneet paljon kätilöiden

²⁰⁵ 'Viipurin läänin kätilöyhdistyksen vuosikertomus', *Kätilölehti* 1/1908, 16.

asian edistämiseksi.²⁰⁶ Huomionarvoista on, että lääkäreihin kohdistuneesta kritiikistä huolimatta Niirasen kirjoitus julkaistiin *Kättilölehdessä*. Professori Heinricius todella kannusti kättilöitä keskustelemaan asemastaan ja siihen liittyvistä tekijöistä, eikä esimerkiksi tässä tapauksessa jättänyt Niirasen kirjoitusta julkaisematta, vaikka hänellä olisi ollut siihen mahdollisuus. Toisaalta julkaisemalla Niirasen kirjoituksen Heinricius pystyi myös vastaamaan siihen. Vaikka kirjoitusta ei olisi julkaistu lehdessä, olisivat kättilöt silti voineet keskenään puhua vastaavanlaisista aiheista, eikä Heinriciuksella tällöin olisi ollut mahdollisuutta sanoa omaa vastinettaan asiaan.

Hämeen läänin kättilöyhdistyksen kokouksessa vuonna 1910 kättilöt päättivät lähettää pääkaupunkiseudun yleisiin sanomalehtiin paheksuvan lausuntonsa siitä, että senaatti suhtautui kielteisesti kättilöille pyydettyihin palkankorotuksiin.²⁰⁷ Kättilöt eivät jääneet murehtimaan palkankorotusasian etenemisen katkeamista itsekseen, vaan halusivat kertoa sen julkisesti ja osoittaa kansalle, miten vähän kättilöitä asiassa arvostettiin.

Kättilö Niiranen oli vuonna 1914 sitä mieltä, että äidit pitäisi saada kirjoittamaan lehtiin kättilöasian puolesta. Lisäksi kättilöiden itsensä olisi hyvä kirjoittaa asiasta maan yleisiin lehtiin.²⁰⁸ Tämä kertoo siitä, että tässä vaiheessa naisilla katsottiin jo olevan vaikutusvaltaa. Uskottiin, että jos naiset yhdistäisivät voimansa ja ajaisivat asiaa yhdessä, kättilöasia saisi yleisemminkin kannatusta ja alkaisi edetä aiempaa paremmin. Myös Irma Sulkunen on todennut raittiusliikkeistä kirjoittaessaan, että 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta lähtien kuva naisista ja näiden mahdollisuuksista alkoi muuttua. Siinä missä naiset oli raittiusliikkeen alkuvaiheessa nähty lempeinä, anteeksiantavina ja kärsivällisinä, alettiin heidät nyt nähdä pikemminkin ratkaisuja tekevinä, tahtovina ja toimivina.²⁰⁹

Vuonna 1917 kättilöt kävivät *Kättilölehden* sivuilla keskustelua palkoista. Keskustelu kävi kiivaaksi, ja lopulta lehden toimitus kieltäytyi enää julkaisemasta erään kättilön kirjoitusta, koska se näytti

²⁰⁶ 'Kättilöyhdistyksistä', *Kättilölehti* 10/1909, 154–156.

²⁰⁷ 'Kättilöyhdistyksistä', *Kättilölehti* 11/1910, 165.

²⁰⁸ 'Lähetettyjä kirjoituksia', *Kättilölehti* 5/1914, 76–77.

²⁰⁹ Sulkunen 1989b, 158.

olevan sopimaton julaistavaksi tässä lehdessä, syystä että hän ei nähtävästi ole ymmärtänyt esikuvaksi kelpaavalla tavalla kirjoittaa lähimmistä esimiehistään, joiden kanssa on toiminut, eikä oikein käsittänyt kättilönvelvollisuutta turvautua lääkäriin, sekä vielä kirjoittanut halventavasti virkatovereistaan; sen vuoksi emme ole ottaneet kirjoitusta tähän numeroon.²¹⁰

Tämä oli tutkimanani ajanjaksona ainoa kerta, kun lehden toimitus mainitsi jättäneensä kättilön lähettämän kirjoituksen julkaisematta sen sisällön vuoksi. Toimitus – tässä tapauksessa tohtori Hahl – käytti valtaa päättäessään, että kyseinen kirjoitus oli loukkaava ja sopimaton. Sopimattomuus näyttää johtuneen sekä oman virkakunnan halventamisesta että lääkäreiden aseman kyseenalaistamisesta.

Kättilö Niiranen piti Hämeen läänin kättilöyhdistyksen vuosikokouksessa vuonna 1917 alustuksen, jossa hän pohti, miksi kättilöt eivät vahvemmin olleet yhdistyneet ja alkaneet ajaa asiaansa. Niirasan mukaan muut ammattiryhmät olivat paljon kättilöitä innokkaampia omien asioidensa ajamisessa. Niiranen mainitsi, että kokouksissa kyllä oli puhuttu kättilöasiasta, mutta moitti kättilöitä siitä, että keskustelun jälkeen oli vain jääty odottelemaan esimiesten lupauksen täyttymistä ilman että oltiin itse vaikkapa koetettu puhua asiasta kansalle. Lisäksi Niiranen toi esiin tyytymättömyytensä senaatin reagointiin. Huonosta reagoinnista Niiranen teki johtopäätöksen, ettei äitien ja lasten elämää arvostettu niin paljon kuin olisi pitänyt.²¹¹

Niirasan alustus herätti paljon keskustelua, ja vuosikokouksessa päätettiin lähettää kiertokirje jokaiseen kättilöyhdistykseen. Kiertokirjeen aiheena oli yhden tai kahden edustajan valitseminen viemään kättilöasiaa eduskuntaan ja senaattiin sekä jouduttamaan asian käsittelyä.²¹² Aiheesta ei myöhemmin enää kirjoitettu *Kättilölehdessä*, eikä sen perusteella voi tietää, kävivätkö kättilöt eduskunnan puheilla. Joka tapauksessa kättilöt taas kerran pohtivat mahdollisuutta käydä suoraan päättäjien juttusilla.

Kättilöt puhuivat asiastaan aktiivisesti niin omissa kokouksissaan kuin ammattilehdessäänkin. Lisäksi he toivat asiaa esiin kirjoittamalla siitä yleisiin sanomalehtiin sekä muistuttamalla päättäjiä asian tärkeydestä. Voidaan todeta, että kättilöt

²¹⁰ 'Toimitukselle lähetetty', *Kättilölehti* 2/1917, 25–26.

²¹¹ 'Toimitukselle lähetetty', *Kättilölehti* 8–9/1917, 111–112.

²¹² 'Kättilökokouksista', *Kättilölehti* 8–9/1917, 117.

kartoittivat laaja-alaisesti vaikutusmahdollisuuksiaan ja käyttivät monipuolisesti erilaisia keinoja saadakseen äänensä kuuluviin.

4.2 Kätilöiden vaikutusmahdollisuudet ja -keinot

Niin *Kätilölehdessä* kuin kätilöyhdistysten kokouksissakin painotettiin useaan otteeseen, että asiat alkavat edetä parhaiten sitten, kun kätilöt itse alkavat valvoa omia etujaan. Toki tässä yhteydessä aina myös muistutettiin, että lisäksi tarvittiin professori Heinriciuksen ja muiden vastaavien henkilöiden apua.²¹³ Kätilöiden oma panos nähtiin kuitenkin tärkeänä ja jopa ensisijaisena tekijänä asian etenemisessä.

Kätilölehden ja paikallisten kätilöyhdistysten perustamisesta lähtien kätilöt pohtivat aktiivisesti keinoja, joilla he voisivat viedä kätilöasiaa eteenpäin. Esimerkiksi vuonna 1897 kätilö Lovisa Palmu ehdotti, että koko kätilökunta yhdessä pyytäisi lääkäriseuraa esittelemään kätilöasian seuraaville valtiopäiville. Palmu kirjoitti yhteistyön ja yhteishengen tärkeydestä. Hän mainitsi, että päätöksentekovalta oli loppujen lopuksi kunnilla, eikä yksilö voinut vaikuttaa asioihin juurikaan. Palmun kirjoituksen yhteydessä lehden toimitus muistutti, ettei lääkäriseurallakaan ollut valtaa esittää tuollaista asiaa valtiopäivillä, vaan anomuksia ja ehdotuksia voivat tehdä ainoastaan valtiopäivämiehet.²¹⁴ Ennen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutumista Suomen poliittinen kulttuuri olikin melko jäykkää. Se esimerkiksi määritteli, millaisessa vuorovaikutuksessa kansan oli mahdollista olla valtiovallan kanssa.²¹⁵ Säädyillä ja niiden edustajilla oli oikeus tehdä anomuksia ja valituksia hallitsijalle, mutta muilla ei ollut varsinaisesti mahdollisuuksia ottaa yhteyttä suoraan hallitsijaan. Esimerkkinä voidaan mainita vuoden 1899 Suuri adressi. Sen allekirjoitti yli 520 000 suomalaista, mutta keisari ei ottanut sitä lainkaan vastaan.²¹⁶ Toisaalta kätilö Palmun esittämä ehdotus osoittaa, että vaikka tietämys vaikutuskanavista olikin välillä puutteellista, ei se silti estänyt erilaisten vaikutustapojen pohtimista.

²¹³ Esim. 'Ote pöytäkirjasta Uudenmaan läänin kätilöyhdistyksen kokouksessa, joka pidettiin Helsingissä Lapsenpäästölaitoksella Helmikuun 25 p. v. 1899', *Kätilölehti* 3/1899, 50.

²¹⁴ Palmu, Lovisa, 'Kätilölehden toimitukselle Helsingissä', *Kätilölehti* 2/1898, 38.

²¹⁵ Karonen, Roitto & Ojala 2018, 87–88, 90.

²¹⁶ Karonen, Roitto & Ojala 2018, 90–91.

Tilanne muuttui yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteuduttua, sillä sen jälkeen kansalaisilla oli mahdollisuus tehdä itse aloitteita. Uudenmaan läänin kätilyhdistyksen kokouksessa helmikuussa 1907 valittiin kolme kätilöä viemään kätilöiden eläkekysymystä valtiopäiville. Valitut kätilöt kävivätkin puhumassa kansanedustaja Hedvig Gebhardille, joka uskoi, että eläkeasia otettaisiin huomioon kätilöiden palkka-asiaa pohdittaessa. Gebhard kuitenkin kehotti kätilöitä vielä varmuuden vuoksi esittämään asiansa myös senaattori Frans Oskar Liliukselle. Lilius sanoi seuraavansa kätilöiden asiaa mielenkiinnolla ja mainitsi, että olisi varmasti kiinnittänyt eläkeasiaan huomiota ilman kätilöiden muistutustakin. Samalla hän kuitenkin kehotti kätilöitä suhtautumaan asiaan varauksella, sillä valtiolta pyydettiin jatkuvasti rahoitusta moniin muihinkin asioihin, ja kätilöiden eläkeasia oli tässä joukossa suhteellisen uusi. Kätilöt olivat kuitenkin tyytyväisiä, koska tiesivät asian nyt olevan vireillä ja koska asia oli lisäksi saanut kannatusta niin eduskunnassa kuin senaatissakin.²¹⁷ Etenkään eduskuntauudistuksen toteutumisen jälkeen kätilöt eivät vaikuta epäröineen lähtemistä eduskunnan tai senaatin puheille. He tuntuvat tietäneen oikeutensa ja myös hyödyntäneensä niitä.

Vuonna 1917 valittiin Uudenmaan läänin kätilyhdistyksen kokouksessa kaksi kätilöä valvomaan, että ehdotus kätilöiden uudeksi ohjesäännöksi etenisi eduskunnassa.²¹⁸ Tässä kätilöt jo katsoivat itsellään olevan valtaa: kätilöt voivat nimenomaan valvoa, että asia etenisi. Enää ei ollut kyse pelkästä toivomisesta, että jotain tapahtuisi, vaan valvomisesta, että asialle oikeasti tehtiin jotain.

Vuonna 1907 professori Heinricius kirjoitti, että kätilöillä itsellään oli loppujen lopuksi melko vähän mahdollisuuksia saada asiaansa eteenpäin, sillä näillä ei ollut päätösvaltaa yhdessäkään ammattikuntaansa ja sen yhteiskunnallista asemaa koskevassa asiassa. Kätilöiden taloudellisesta tilanteesta päättivät kunnat, ja kätilöiden kelpoisuusehdoista, velvollisuuksista ja vastuista puolestaan päätti lääkintöhallitus.²¹⁹ Kyseinen Heinriciuksen kirjoitus on sävyltään yllättävän pessimistinen, etenkin kun otetaan huomioon, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli tuossa vaiheessa jo toteutunut. Heinricius kuitenkin edelleen muistutti, että vaikka suoranaista päätösvaltaa ei ollut,

²¹⁷ 'Kätilyhdistyksistä', *Kätilölehti* 3/1908, 66–67.

²¹⁸ 'Kätilökokouksista', *Kätilölehti* 7/1917, 91.

²¹⁹ 'Suomen kätilölaitoksen parantamisesta', *Kätilölehti* 3/1907, 26.

kättilöillä oli kuitenkin mahdollisuus yrittää vaikuttaa asioihinsa. Kättilöt voivat etenkin maaseudulla työskennellessään puhua kansalle koulutettujen kättilöiden tärkeydestä. Lisäksi he voivat omalla käytöksellään ja hyvätapaisuudellaan vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja arvostukseen ammattikuntaa kohtaan. Kättilöillä oli myös mahdollisuus huomauttaa kuntien päättäjiä kättilöiden huonosta palkkauksesta ja keunoista työoloista.²²⁰ Heinrichius pohti keinoja, joita kättilöt voisivat käyttää tilanteensa parantamiseksi. Hän myös osoitti kättilöille niitä tahoja, joihin näillä oli mahdollisuus vedota ja ottaa yhteyttä.

Yksi kättilöiden tärkeä vaikutuskeino olikin kansan asenteisiin vaikuttaminen. Syksyllä 1899 Uudenmaan läänin kättilöyhdistyksen kokouksessa pohdittiin konkreettisia keinoja, joilla kättilöt itse voisivat vakuuttaa synnyttäjät koulutettujen kättilöiden tärkeydestä. Tärkeänä pidettiin, että etenkin maaseudulla kättilöt koettaisivat mahdollisimman paljon keskustella kansalaisten kanssa sekä neuvoa naisia ja äitejä terveyteen ja lastenhoitoon liittyvissä asioissa. Lisäksi kättilöiden ehdotettiin kääntyvän maaseutulääkäreiden puoleen, jotta nämäkin puhuisivat perheille kättilöiden merkityksestä.²²¹ Kättilöt vaikuttavat olleen melko hyvinkin perillä omista vaikutusmahdollisuuksistaan. He tuntuvat miettineen tapoja, joilla voisivat viedä kättilöasiaa eteenpäin mahdollisuuksiensa rajoissa.

Kansan asenteisiin vaikuttamisessa tärkeää oli myös tehdä selvä ero koulutettujen kättilöiden ja kouluttamattomien lapsenpäästäjien välille. Luettelo kaikista Suomessa virkaa harjoittaneista kättilöistä julkaistiin *Kättilölehdessä* vuonna 1906.²²² Tämä oli oivalinen keino kouluttamattomien lapsenpäästäjien alleviivaamiseksi. Kyse oli niin sanotusta sosiaalisesta sulkemisesta. Käsite on peräisin sosiologi Frank Parkinilta, ja se tarkoittaa tilannetta, jossa tietty ammattiryhmä sulkee joukosta pois epäpäteviksi kokemansa henkilöt ja korottaa näin omaa asemaansa.²²³ Sosiaalinen sulkeminen liittyi tässä selvästi kättilön profession vahvistamiseen.

²²⁰ 'Suomen kättilölaitoksen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1907, 27.

²²¹ 'Kättilöyhdistyksistä', *Kättilölehti* 1/1900, 17.

²²² 'Luettelo Suomessa kättilön virkaa harjoittavista henkilöistä vuoden 1906 alussa', *Kättilölehti* 6/1906, 110–117.

²²³ Annola 2011, 21.

Annola on tuonut esiin, että köyhäintalojen johtajattarien ammatillistumisen kohdalla ei ollut kyse kamppailusta, sillä viranomaisten lähtökohtana oli naisjohtajuus, eikä näin ollen syntynyt kilpailua asemasta miesten kanssa.²²⁴ Toisin oli esimerkiksi ompelijattarien laita, he kun joutuivat kamppailemaan asemastaan räättäleiden kanssa.²²⁵ Kätilötkin olivat yksinomaan naisia, mutta he joutuivat kamppailemaan asemastaan kouluttamattomien lapsenpäästäjien kanssa.

Eron tekeminen koulutettujen kätilöiden ja kouluttamattomien lapsenpäästäjien välille kiinnosti monia eri ryhmiä, koska kätilötyö liittyi suoraan syntyvyyteen sekä väestön määrään ja terveyteen. Kuten Henriksson on todennut, terveystalon ammatillisen koulutuksen suhteen suurinta kamppailua käytiin juuri kätilökoulutuksen kohdalla.²²⁶ Kätilöt saivat epävirallista vaikutusvaltaa ammattinsa luonteen ja aihepiirin kautta, mikä oli huomattava etu moniin muihin ammattiryhmiin verrattuna.

Vuonna 1909 viipurilaiset kätilöt lähettivät Etelä-Karjalan lääkariseuralle kirjeen, jossa he pyysivät lääkäreitä kiinnittämään huomiota siihen, ettei kouluttamattomia lapsenpäästäjiä enää päästettäisi hoitamaan synnytyksiä. Kätilöt pyysivät, että lääkärit itse kutsuisivat synnytyksiin tutkinnon suorittaneen kätilön aina kun huomaisivat, että synnytystä on hoitamassa kouluttamaton lapsenpäästäjä. Lisäksi kätilöt toivoivat, että lääkärit puhuisivat kunnissa koulutettujen kätilöiden palkkaamisen tärkeydestä.²²⁷ Pirjo Markkola on tuonut esiin, miten Suomen Naisyhdistyksen naiset käyttivät miehen apua tietoisesti hyväkseen. Esimerkiksi vuonna 1895 Uudenmaan läänin kuvernöörille jätettiin anomus ohjesääntöisen prostituution lakkauttamiseksi. Markkolan mukaan Alexandra Gripenberg oli paljastanut, että vaikka anomuksen allekirjoittajina oli 60 helsinkiläistä miestä, oli asian takana ja liikkeelle panijoina todellisuudessa joukko naisia.²²⁸ Naiset siis tiesivät mistä naruista kannatti vetää, kun heillä itsellään ei ollut suoraa mahdollisuutta vaikuttaa asioihin. Myös kätilöillä oli käsitys siitä, keiden puoleen kannatti kääntyä, jotta sai asialleen näkyvyyttä. Lääkärit olivat läheinen ja luonnollinen taho, jonka puoleen kääntyä apua pyytääkseen.

²²⁴ Annola 2011, 251.

²²⁵ Valkonen 1989, 218.

²²⁶ Henriksson 1998, 111.

²²⁷ 'Kätilöyhdistyksistä', *Kätilölehti* 12/1909, 179–180.

²²⁸ Markkola 2002, 188.

Vuonna 1910 alettiin *Kättilölehdessä* mainostaa kättilö Alma Forsiuksen laatimaa ohjekirjasta, joka oli nimeltään 'Raskauden viimeiset päivät – Lyhyitä neuvoja tuleville äideille'.²²⁹ Tällainen ohjekirjanen oli hyvä vaikutuskeino niin äitien valistamisessa kuin koulutettujen kättilöiden tärkeyden osoittamisessakin. Ohjekirjasten avulla oli mahdollista korostaa koulutettujen kättilöiden osaamista kouluttamattomiin lapsenpäästäjiin verrattuna sekä vakuuttaa synnyttäjät, että oli turvallista jättäytyä kättilön hoidettavaksi.

Kuitenkaan ei pyritty vaikuttamaan ainoastaan kansan asenteisiin, vaan myös ammatikunnan sisäistä asennetta ja mielipidettä pidettiin tärkeinä. *Kättilölehdessä* julkaistiin keväällä 1910 Gunilla Lindahlin kirjoitus 'Nuorille kättilöille'. Lindahl pohti, ymmärsivätkö kaikki alalle pyrkivät nuoret edelleenkin, miten tärkeästä ja vastuullisesta ammatista oli kyse. Hän muistutti, miten tärkeää oli hankkia kunnolla työkokemusta ja osaamista ennen kuin otti työn vastaan maaseudulta, jossa työskenneltiin paljon itenäisemmin kuin kaupunkien synnytyslaitoksissa. Toisaalta Lindahl myös moitti etenkin nuoria kättilöitä siitä, etteivät nämä tahtoneet mennä töihin maaseudulle, vaikka kaupungeissa esiintyi jopa työttömyyttä.²³⁰ Lindahl ei epäröinyt puhutella virkasisariaan tiukasti, jos näki siihen tarvetta. Hän pyrki jatkuvasti saamaan kaikki kättilöt asian taakse ja toimimaan yhdessä sovituilla tavoilla.

Mahdollisina vaikutuskeinoina pohdittiin myös työstä eroamista ja työstä kieltäytymistä. Keväällä 1901 Viipurin lapsenpäästölaitoksen johtajattarena toiminut kättilö Gunilla Lindahl sekä laitoksen molemmat alikättilöt erosivat tehtävistään, koska heidän ja laitoksen lääkärin välille oli syntynyt erimielisyyksiä. Asiaa käsiteltiin Viipurin läänin kättilöyhdistyksen kokouksessa. Yhdistys päätti lähettää asiasta kirjeen Terveyslautakunnalle ja esittää paheksuntansa, koska ero oli myönnetty asiaa sen kummemmin selvittämättä. Lisäksi kokouksessa päätettiin, ettei kukaan kaupungin kättilöistä hakisi nyt auki tulleita paikkoja lapsenpäästölaitoksesta.²³¹ Kättilöiden yhteydenoton jälkeen Terveyslautakunta lupasi tehdä kaikkensa, jotta eropyyntöön johtaneet ongelmat saataisiin selvitettyä. Lopulta kättilö Lindahl suostui palaamaan Viipurin

²²⁹ Mainos, *Kättilölehti* 3/1910, 46.

²³⁰ Lindahl, Gunilla, 'Nuorille kättilöille', *Kättilölehti* 5/1910, 65–67; Lindahl, Gunilla, 'Nuorille kättilöille', *Kättilölehti* 6/1910, 87–89.

²³¹ 'Päivän uutisia', *Kättilölehti* 3/1901, 56.

lapsenpäästölaitoksen johtajattareksi.²³² Tämä osoittaa, että kätilöillä oli ainakin jonkin verran valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa työoloihinsa ja asemaansa. Työstä eroaminen oli voimakas vaikutuskeino, sillä varsinkaan lapsenpäästölaitoksen johtajattaren tehtävään ei varmasti olisi helposti löytynyt toista pätevää henkilöä.

Huhtikuussa 1913 *Kättilölehdessä* uutisoitiin, että norjalaiset kätilöt uhkasivat lakolla, jos heidän palkkojaan ei korotettaisi.²³³ Myös suomalaiset kätilöt pitivät tätä varteenotettavana vaikutusmahdollisuutena. Esimerkiksi vuonna 1915 Kokemäen kunnan kätilöt irtisanoutuivat tehtävistään liian pienen palkan vuoksi. He kirjoittivat asiasta *Kättilölehteen* ja pyysivät, ettei kukaan hakisi heidän tilalleen nyt vapautuneisiin paikkoihin.²³⁴ Suomessa naiset menivät ensimmäisen kerran lakkoon marraskuussa 1899 paitatehtaalla Turussa. Työnantaja alensi palkkoja tuntuvasti, minkä seurauksena 80 ompelijatarta aloitti lakon. Lakko päättyi kuuden viikon jälkeen työntekijöiden osittaiseen voittoon.²³⁵ Tällainen nimenomaan naisten ammattiryhmän saavuttama työtaistelumenestys oli varmasti omiaan lisäämään myös kätilöiden kiinnostusta lakkoja kohtaan.

Kättilön työ ajateltiin kuitenkin kutsumusammattiksi. Kuten Annola on tuonut esiin, etenkin sivistyneistön mielestä esimerkiksi palkkaukseen sekä ammattikunnan asemaan ja arvostukseen liittyvien tekijöiden tuli olla toissijaisia, kun kyseessä oli altruistinen kutsumustehtävä. Näin ollen sen ei ollut myöskään sopivaa johtaa työtaisteluihin.²³⁶ Tämän suuntaisia ajatuksia esiintyi kätilöidenkin keskuudessa, vaikka yleisesti kätilöt vaikuttavatkin suhtautuneen lakkoehdotuksiin myönteisesti. Esimerkiksi vuonna 1917 kätilö Elvi Hilden kirjoitti lehteen ja huomautti, että kun kyse oli elämästä ja kuolemasta, ei kai voinut kieltäytyä antamasta apua. Hildenin mukaan lakon sijaan olisi jätettävä hakemasta niihin paikkoihin, joissa palkka oli alle 1000 markkaa vuodessa.²³⁷

²³² 'Päivän uutisia', *Kättilölehti* 4/1901, 77.

²³³ 'Sekalaista', *Kättilölehti* 4/1913, 60.

²³⁴ 'Lähetettyjä kirjoituksia', *Kättilölehti* 2/1915, 28.

²³⁵ Valkonen 1989, 211.

²³⁶ Annola 2011, 251.

²³⁷ Hilden, Elvi, 'Hyvät toverit!', *Kättilölehti* 7/1917, 83–84.

Yleisessä kättilökokouksessa päätettiin vuonna 1917 lähettää kaikkiin Suomen kuntiin kiertokirje, jossa pyydettiin, että kättilöiden palkka-asia otettaisiin kunnissa käsittelyyn niin pian kuin mahdollista. Kättilöiden vähimmäispalkaksi ehdotettiin 1200 markkaa vuodessa ja lisäksi pyydettiin 100 prosentin korotusta rokotuspalkkioihin sekä ilmaista kyytiä ja ylläpitoa rokotuspäivinä.²³⁸ Rahan reaalin arvo oli 1900-luvun alkuun verrattuna laskenut. Inflaatiota olivat aiheuttaneet muun muassa ensimmäinen maailmansota ja Venäjän vallankumous.²³⁹ Tilastokeskuksen rahanarvonmuuntimen mukaan 1200 markkaa vuonna 1917 vastasi 330 markkaa vuonna 1900.²⁴⁰ Kättilöt eivät siis pyytäneet mitään suurta palkankorotusta 1800- ja 1900-lukujen vaihteen palkkaan verrattuna.

Kiertokirjeessä esitettiin myös uhkaus: jos palkkavaatimukseen ei kunnissa suostuttaisi, kättilöt irtisanoutuisivat. Synnytysten hoidon turvaamiseksi kunnankättilön toimestaan irtisanoutuneet kättilöt kuitenkin hoitaisivat synnytykset kättilökokouksessa määriteltyjen taksojen mukaisesti. Kirjeessä vedottiin siihen, että ehdotuksen olivat hyväksyneet muun muassa lääkintäneuvos Akseli Koskimies, kättilöoppilaitoksen opettaja tohtori Carl Hahl sekä muutamat kansanedustajat.²⁴¹ Tässä näkyy Arendtin esittämä teoria ihmisten yhdessä toimimisen synnyttämästä vallasta. Yksittäisten kättilöiden irtisanoutumisuhkauksilla tuskin olisi ollut suurtakaan merkitystä, mutta kun yhtenäinen ammattikunta julisti samaa, oli sillä jo huomattavasti vaikuttavampi kaiku.

Kiertokirjeen mahdollisista vaikutuksista ei kirjoitettu *Kättilölehdessä* ainakaan tutkimanani ajanjaksona, joten jää arvailujen varaan, oliko kirjeellä vaikutusta kuntien päättäjien ajatuksiin ja asenteisiin. Vaikutuskeinon tehokkuutta on tietenkin mielekäintä punnita juuri sen aikaansaamien muutosten perusteella, mutta vaikka vaikutuksista ei tässä tapauksessa ole tietoa, voidaan todeta, että ainakin kättilöillä oli tällainen vaikutusmahdollisuus ja he myös tarttuivat siihen.

²³⁸ 'Tietoja Kättilökokouksesta 11–13 p. marrask. 1917', *Kättilölehti* 12/1917, 140–150, 152.

²³⁹ Rasila 1982, 165.

²⁴⁰ Tilastokeskus. Rahanarvonmuunnin [<https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>] Luettu 26.5.2019.

²⁴¹ 'Tietoja Kättilökokouksesta 11–13 p. marrask. 1917', *Kättilölehti* 12/1917, 149–150.

Vuoden 1918 ensimmäisessä *Kättilölehdessä* lehden toimitus muistutti, että kaikkien kättilöiden oli noudatettava yleisessä kättilökokouksessa tehtyä päätöstä olla hakematta paikkoihin, joista luvattiin liian pientä palkkaa tai jotka olivat tulleet haettaviksi palkkakiistojen vuoksi.²⁴² Samassa lehdessä julkaistiin lisäksi useita kirjoituksia, joissa kättilöt ilmoittivat sanoneensa itsensä irti, koska palkkaa ei ollut suostuttu korottamaan.

Yhtenä vaikutuskeinona kättilöt käyttivät myös vertailua muihin samankaltaisiin ammattiryhmiin. Vuonna 1912 nimimerkki ”Kunnan kättilö” pohti, eikö kättilöoppilaitos voisi puhua kättilöiden palkankorotusten puolesta. Hän perusteli ehdotustaan sillä, että esimerkiksi Diakonissalaitos oli ajanut sairaanhoitajien palkka-asiaa. Lisäksi hän esitti, että valtion olisi syytä huolehtia kättilöiden taloudellisesta asemasta samalla tavalla kuin se oli huolehtinut kansakoulunopettajienkin riittävästä toimeentulosta. ”Kunnan kättilö” näki, että palkkaus oli sillä hetkellä kaikkein polttavin puheenaihe kättilöiden keskuudessa.²⁴³ Yhdenvertaisuuteen ja samankaltaisuuteen vetoaminen oli tehokas perustelukeino, koska osoittamalla kättilöiden paikka muiden vastaavanlaisten toimijoiden joukossa voitiin perustella, miksi aseman ja palkkauksenkin pitäisi olla samalla tasolla kuin muilla vastaavilla ammattiryhmillä.

Marraskuussa 1918 kättilö Emmi Lindström puolestaan kirjoitti lehteen ja esitti toiveen, että lääkintöhallitus osallistuisi aktiivisemmin kättilöasian ajamiseen. Lindström muistutti, ettei kyse ollut ainoastaan kättilöiden asemasta ja toimeentulosta, vaan tulevien sukupolvien terveydestä. Lindström myös huomautti, että kun apteekkialalla oli uhannut lakko palkkojen pienuuden vuoksi, oli lääkintöhallitus ollut heti yhteydessä senaattiin asian suhteen. Samaa Lindström toivoi nyt kättilöasian osaltakin.²⁴⁴ Muiden ammattiryhmien tilanteisiin vertaaminen myös osoittaa, että kättilöt seurasivat aktiivisesti muidenkin ammattikuntien saavuttamia etuja sekä näiden vaikuttamispyrkimyksiä ja -keinoja.

Edellä mainitut vaikutuskeinot osoittavat, että kättilöt pohtivat aktiivisesti erilaisia tapoja, joilla pystyisivät vaikuttamaan asiansa etenemiseen. Heidän pohdintansa

²⁴² Pääkirjoitus, *Kättilölehti* 1/1918, 1.

²⁴³ 'Lähetettyjä kirjoituksia', *Kättilölehti* 6/1912, 94–95.

²⁴⁴ Lindström, Emmi, 'Kättilöasetuksen kiirehtimisestä', *Kättilölehti* 11/1918, 114–115.

kulkivat kahteen suuntaan: niin kansan pariin kuin päättäjiinkin päin. Tämä kertoo, että kättilöt eivät suinkaan jääneet odottamaan, että jotain tapahtuisi, vaan olivat aktiivisia ja innokkaita tekemään parhaansa asiansa eteen. Vuosien kuluessa aukeni uusia mahdollisuuksia, joihin kättilöt ymmärsivät tarttua. He jatkoivat vuodesta toiseen päättäjien muistuttamista kättilöasian tärkeydestä. Vaikka asia eteni hitaasti, kättilöt jaksoivat perustella asiaansa sekä valistaa ja neuvoa kansaa synnytyksiin ja äitiyteen liittyvissä asioissa. Joukkoon mahtui tietysti niitäkin kättilöitä, jotka suhtautuivat asian etenemiseen epäilevästi, kun taas osa kättilöistä erottui joukosta aktiivisuudellaan. Tässä näen kättilöt kuitenkin yhtenäisenä ammattikuntana: kättilöt yhdessä – tai yksittäiset kättilöt koko ammattikuntansa edustajina – pitivät asiaa vireillä ja muistuttivat muita sen tärkeydestä.

4.3 Lääkäreiden vaikutus kättilöasian ajamisessa

Kättilökysymys otettiin esiin Suomen lääkariseuran kokouksessa vuonna 1897. Kysymyksen ensimmäinen alustaja oli professori Heinricius. Hän puhui alustuksessaan kättilöoppilaitoksen pääsyvaatimusten nostamisesta, kättilöiden oppiajan pidentämisestä, kertauskursseista, kättilöiden taloudellisen aseman parantamisesta sekä kuntien kehittämiseksi palkkaamaan koulutettuja kättilöitä. Kysymyksen toinen alustaja oli lääkintöneuvos Karl Bergstedt, joka oli havainnut voimassa olleen kättilöohjesäännön niin puutteelliseksi ja vanhentuneeksi, että ehdotti kokonaan uuden ohjesäännön laatimista.²⁴⁵ Bergstedt ehdotti, että lääkariseura esittäisi yhdessä toivomuksen, jotta kättilöohjesääntö uusittaisiin.²⁴⁶ Tässä näkyy taas ajatus, että asia saataisiin parhaiten kuuluviin, jos isompi ryhmä lähtisi yhteistuumin sitä ajamaan.

Professori Heinricius käytti paljon aikaa kättilöasian esittämiseen ja sen tärkeyden perustelemiseen kollegoilleen. Heinricius toi lääkariseuran kokouksessa pitämässään esitelmässä esiin, ettei kättilöasiaan liittyvien puutteiden korjaaminen ollut mahdollista kättilöille itselleen, vaan nämä tarvitsivat asiassa apua. Hän myös huomautti, että suomalaisten kättilöiden hyväksi oli tehty vain hyvin vähän vuoden 1879 kättilöohjesäännön julkaisemisen jälkeen. Lisäksi Heinricius vetosi esitelmässään

²⁴⁵ 'Suomen lääkariseuran', *Kättilölehti* 5/1897, 105.

²⁴⁶ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 4/1899, 64.

lääkintöhallitukseen ja hallitukseen; hän painotti, että kättilöasian hoitaminen oli loppujen lopuksi kyseisten tahojen vastuulla.²⁴⁷ Heinricius tiesi, että lääkäreillä oli asiassa enemmän sanavaltaa kuin kättilöillä, ja hän vetosi lääkärikuntaan, jotta nämä auttaisivat kättilöitä. Vaikka Heinricius muistutti kättilöitä, etteivät nämä saaneet luottaa asiassa ainoastaan muiden apuun, ei hän myöskään olettanut, että kättilöt olisivat lähteneet pelkästään omin avuin viemään asiaa eteenpäin.

Lääkärit pitivät kättilöiden työtä tärkeänä ja halusivat kouluttamattomat lapsenpäästäjät pois synnytyksiä hoitamasta. On kuitenkin hyvä huomata, että ensisijaisesti he toivoivat jokaiseen synnytykseen lääkäriä paikalle. Tämä oli kuitenkin mahdotonta toteuttaa, joten oli turvauduttava toiseksi parhaaseen vaihtoehtoon, eli koulutettuun kättilöön.²⁴⁸

Heinricius oli laatinut seikkaperäisen ehdotuksen Suomen kättilölaitoksen tilanteen parantamiseksi ja esitti tuon ehdotuksensa Suomen lääkäriseuran kokouksessa. Esityksensä yhteydessä hän vetosi kollegoihinsa, että nämä yhtyisivät esitettyihin parannuksiin ja pyytäisivät lääkintöhallitusta huolehtimaan asian etenemisestä. Heinriciuksen ehdotus koski pääosin kättilöoppilaitoksen pääsyvaatimusten korottamista kättilöiden sivistystason nostamiseksi, kättilöiden palkan korottamista joko valtion avustuksella tai ilman, kuntien velvoittamista palkkaamaan koulutettuja kättilöitä sekä kättilöiden eläkeasiaa.²⁴⁹

Professori Heinriciuksen ja lääkintöneuvos Bergstedtin alustusten jälkeen lääkäriseuran kokouksessa käytiin vilkasta keskustelua kättilöasiasta. Vaikka oppiajan pidentämistä pidettiin yleisesti hyvänä ajatuksena, osa lääkäreistä kuitenkin pelkäsi pidemmän koulutusajan aiheuttavan kättilöille entistä pahempia taloudellisia vaikeuksia. Toisaalta pelättiin myös, että liian pitkä oppiaika aiheuttaisi kättilöoppilaitokseen hakijapulaa. Esimerkiksi tohtori Otto Appelbergin mielestä oli parempi, että kättilöitä oli suurempi määrä olemassa olleilla tiedoilla kuin pienempi määrä paremmilla tiedoilla. Hän painotti, että synnyttäjien edun oli mentävä kättilöiden edun edelle.²⁵⁰

²⁴⁷ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 2/1898, 22–24.

²⁴⁸ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 2/1898, 21.

²⁴⁹ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1899, 44–45.

²⁵⁰ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 6/1899, 102, 108.

Kättilöoppilaitoksen sisäänpääsyvaatimusten käsittelemisen yhteydessä lääkärit pohtivat myös oppilaitokseen hyväksyttävien henkilöiden yhteiskuntaluokkaa. Lääkärit olivat yhtä mieltä siitä, että oppilaitoksen pääsyvaatimuksena tulisi olla vähintään suoritettu ylemmän kansakoulun oppimäärä, mutta kättilöiden sopivasta luokkataustasta ei oltu niin yksimielisiä. Osa lääkäreistä oli sitä mieltä, että kättilöiden sivistystason turvaamiseksi tulisi oppilaita valita vain ylemmistä yhteiskuntaluokista. Heidän mukaansa sivistyneemmistäkin luokista lähtöisin olevat kättilöt kyllä mukautuisivat erilaisiin oloihin. Mukanaolollaan nämä tekisivät hyvää koko ammattikunnalle. Kuitenkin kättilöiden senhetkinen asema nähtiin sen verran kehnoksi, ettei ylemmistä kansanluokista lähtöisin olleiden naisten uskottu haluavan kouluttautua kyseiseen ammattiin.²⁵¹

Ajatuksen vastustajat sen sijaan pelkäsivät, että jos kaikki kättilöt olisivat lähtöisin ylemmistä luokista, kasvaisi kuilu kättilöiden ja tavallisen kansan välillä.²⁵² Muun muassa professori Heinricius oli sitä mieltä, että synnyttäjän olisi hyvä saada avukseen samasta luokkataustasta lähtöisin oleva kättilö. Yhtenä perusteluna Heinricius mainitsi, että näin oli toimittu Ruotsissakin. Heinricius teki selvän eron eri kansanluokista olevien ihmisten välille ja painotti, etteivät nämä useinkaan osanneet asettua toistensa asemaan tai ymmärtäneet toistensa tilanteita. Lisäksi Heinriciuksen ajatuksena oli, että ylemmistä kansanluokista lähtöisin olevat naiset jättivät useammin kättilökoulutuksen kesken, koska eivät kestäneet raskasta ja kuluttavaa työtä. Tohtori Adolf Törngren oli kuitenkin eri mieltä ja painotti, että sivistyneet henkilöt olivat yleensä nimenomaan parhaita oppilaita.²⁵³

Lääkärit myös uskoivat, että sivistyneitä, ylemmistä kansanluokista lähtöisin olevia kättilöitä oli vaikea saada töihin maaseudulle, jossa kättilötilanne oli jo valmiiksi huono. Sen vuoksi kättilöoppilaita oli valittava myös alemmista yhteiskuntaluokista. Näiden sivistys- ja tietotaso taas ajateltiin sen verran alhaiseksi, että kertaus- ja jatkokurssien järjestäminen varsinaisen kättilökoulutuksen jälkeen olisi tärkeää. Esimerkiksi

²⁵¹ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1898, 45–46; Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 1/1900, 10.

²⁵² Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 3/1898, 45–46.

²⁵³ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kättilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kättilölehti* 1/1900, 10–11.

professori Otto Engström toi puheenvuorossaan ilmi, että lääkäreiden oma kokemus oli osoittanut Suomen kätilöiden tietojen ja taitojen olevan huonolla tasolla.²⁵⁴ Lääkärit olivat yhtä mieltä kertauskurssien tärkeydestä, mutta kokouksessa kuitenkin todettiin, etteivät lääkärit voineet tehdä mitään varmaa suunnitelmaa asiasta, vaan se oli jätettävä lääkintöhallituksen hoidettavaksi.²⁵⁵

Jatkokurssien lisäksi ehdotettiin myös jälkikuulusteluja, joita kätilöille pidettäisiin säännöllisesti, ja näin valvottaisiin heidän tietotasoaan myös tutkinnon suorittamisen jälkeen. Tohtori Appelberg kuitenkin vastusti tätä ajatusta huomauttamalla, että muutaakaan virkamiehet eivät alistuneet sellaiseen. Appelbergin mukaan olisi mieluummin järjestettävä vapaaehtoisia kertauskursseja ja annettava stipendejä niille, jotka noille kursseille haluaisivat osallistua.²⁵⁶

Keskustelun jälkeen päädyttiin ehdottamaan, että alemmista yhteiskuntaluokista lähtöisin olevat kätilöt voisivat työskennellä maaseudulla, kun taas yläluokkaisemmat kätilöt sopisivat paremmin kaupunkeihin.²⁵⁷ Tämä kuvastaa hyvin kyseisen ajan yhteiskunnallista hierarkiaa. Ajatuksena oli varmasti saada jokaiselle synnyttäjälle hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava kätilö ja toisaalta turvata myös alemmista yhteiskuntaluokista lähtöisin olevien naisten pääsy kätilöoppilaitokseen. Silti pidettiin tärkeänä, että eri yhteiskuntaluokat pysyivät toisistaan erillään. Tällainen ehdotettu rajanveto ei ainakaan lisännyt kätilöiden kollegiaalisuutta, vaan aiheutti luultavamminkin pienempien ryhmien muodostumista ammattikunnan sisälle.

Annolan mukaan myös köyhäintalojen osalta pohdittiin 1800-luvun lopulla, mistä yhteiskuntaluokasta talon johtajattaren olisi hyvä olla lähtöisin. Esitettiin ajatus, että vaatimattoman taustan omaava henkilö ei ainakaan pyytäisi liian korkeaa palkkaa, ja lisäksi palvelijatartaustaiset henkilöt olisivat tottuneet kaikkiin niihin raskaisiin maatalon askareisiin, jotka köyhäintalon johtajan piti hallita.²⁵⁸ Toisaalta ajateltiin myös, että sivistynyt nainen olisi paras ratkaisu kunnallisen köyhäinhoidon ongelmiin, koska

²⁵⁴ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kätilölehti* 6/1899, 105–106.

²⁵⁵ 'Kertauskursseja kätilöitä varten', *Kätilölehti* 6/1897, 114.

²⁵⁶ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kätilölehti* 6/1899, 108–109.

²⁵⁷ Heinricius, Gustaf, 'Suomen kätilötoimesta ja sen parantamisesta', *Kätilölehti* 3/1898, 45–46.

²⁵⁸ Annola 2011, 68.

tämä olisi kuin luotu valistamaan varattomia, kaikkein alempiin kansanluokkiin kuuluvia hoidokkeja.²⁵⁹ Voimakkaan yhteiskunnallisen hierarkian vuoksi tällainen ajattelu oli kyseiselle ajalle tyypillistä.

Kätilöiden tilannetta pohtiessaan ja kätilöasiasta keskustellessaan lääkärit käyttivät asiantuntijavaltaa. He painottivat, että paras henkilö synnytyksiä hoitamaan oli ehdottomasti lääkäri, mutta he ymmärsivät myös kätilöiden työn tärkeyden. Lääkäreiden ja kätilöiden suhdetta on syytä tarkastella niin yhteiskunnallisen hierarkian kuin ammattihierarkiankin näkökulmista. Lääkärit olivat ammatillisesti kätilöitä korkeammassa asemassa, mutta lisäksi he olivat yleensä lähtöisin korkeammasta yhteiskuntaluokasta kuin monet kätilöt. Molemmat näkökulmat tulevat selvästi esiin lääkäreiden keskustelua tarkastellessa. Keskustelussa yhtäältä ymmärrettiin kätilöiden arvo koulutettuina ammattilaisina, toisaalta taas muistutettiin monien kätilöiden olevan lähtöisin koulutamattomista ja jopa alkeellisista oloista. Haluttiin myös painottaa, ettei koulutettuakaan kätilö ollut missään tapauksessa samanveroinen kuin lääkäri. Joka tapauksessa lääkäreiden mielipiteellä oli merkitystä, ja kätilöasian kannalta oli merkittävää, että kokouksessa päädyttiin lopulta kannattamaan professori Heinriciuksen ehdotusta.

Helmikuussa 1905 professori Heinricius jätti lääkintöhallitukselle ehdotuksen kätilökoulutuksen uudistamisesta. Ehdotuksessaan Heinricius toi esiin, että kätilöiden aseman parantamiseksi oli sekä kätilöiden että kansan sivistystasoa saatava kohotettua. Hän kuitenkin korosti, ettei kätilöoppilaitoksen pääsyvaatimuksia saanut nostaa liikaa, koska vaarana oli, ettei maaseudulle sitten löytyisi sopivia kätilöitä. Heinricius painotti edelleen, että kunkin synnyttäjän olisi hyvä saada synnytysavustajakseen omasta yhteiskuntaluokastaan lähtöisin oleva kätilö.²⁶⁰ Näin puhuessaan Heinricius käytti holhoavaa valtaa. Yhtäältä hän huolehti, että jokainen synnyttäjä saisi parhaan mahdollisen kätilön synnytystään hoitamaan, mutta toisaalta hän ajatteli, etteivät synnyttäjät ja kätilöt itse osanneet arvioida asiaa vaan hän koki tarpeelliseksi tehdä tällaisia päätöksiä näiden puolesta. On myös kiintoisaa, ettei kukaan – ainakaan *Kätilölehden* perusteella – puuttunut Heinriciuksen esittämiin ajatuksiin. Heinriciuksen ehdotus

²⁵⁹ Annola 2011, 75.

²⁶⁰ 'Kätilöopetuksen uudistuksen ehdotus', *Kätilölehti* 5/1905, 96–99.

käsiteltiin lääkintöhallituksessa toukokuussa 1906, mutta uudistuksia ei nähty tarpeelliseksi ryhtyä toteuttamaan.²⁶¹

Kättilöhdessä julkaistiin vuonna 1906 lääketieteen ja kirurgian tohtori Konrad Relanderin kirjoitus, joka oli alun perin ilmestynyt *Suomen terveydenhoito-lehdessä*. Kirjoituksessa tuotiin esiin kuntakokouksissa istuvien miesten välinpitämättömyys vaimojaan ja lapsiaan kohtaan, koska kättilöitä ei päätetty palkata kuntiin. Relander kirjoitti, että koska miehet eivät ymmärtäneet asian tärkeyttä, pitäisi naisilla olla äänioikeus. Koska äänioikeutta ei ollut, pitäisi miesten ajatella asiaa miesten kunniana, miesten tehtävänä huolehtia naisista ja lapsista.²⁶² Relander lienee laatinut kirjoituksensa jo ennen vuotta 1906, koska juuri tuona vuonna yleinen ja yhtäläinen äänioikeus toteutui Suomessa. Relanderin kirjoitus on kiinnostava etenkin sukupuolinäkökulmasta tarkasteltuna. Miehen kunnian ajateltiin velvoittavan miehiä huolehtimaan myös naisten asioista, ja naisten vaikutusmahdollisuuksien kannalta tämä oli hyvin merkittävää. Vaikka naisilla ei ollut mahdollisuuksia puhua asioistaan suoraan yhteiskunnallisella tasolla, oli heillä mahdollisuus vedota miehen kunniaan ja saada näin asioitaan eteenpäin. Tämä osoittaa, ettei patriarkaalinen yhteiskunta kuitenkaan tarkoittanut absoluuttista miesten valtaa. Samankaltaiseen johtopäätökseen patriarkaalisuuden monimuotoisuudesta on päädytty myös historiantutkimuksellisessa *Arjen valta* -teoksessa.²⁶³

Sukunimensä Relanderista ReijoWaaraksi vaihtanut tohtori kirjoitti vuonna 1910 *Duodecim*-lehteen Suomen kansallisen Terveysliiton kehityksestä, synnystä ja toiminnasta. Kirjoituksessaan ReijoWaara painotti, ettei kansa ymmärtänyt, että jokaisella oli oikeus vaatia hyvää hoitoa.²⁶⁴ Lisäksi ReijoWaara toi esiin, että lasten hoito oli Suomessa huonolla tolalla. Etenkin pieniä lapsia kuoli syihin, jotka olisivat olleet vältettävissä oikeanlaisella hoidolla. ReijoWaarana mukaan pienten lasten vaatetus oli usein puutteellista ja ravinto epäsopivaa, ja lisäksi lasten keskuudessa liikkui tarttuvia tauteja. Hänen mukaansa koulutetut kättilöt voisivat olla omalta osaltaan mukana kohentamassa

²⁶¹ 'Päivän uutisia', *Kättilölehti* 4/1906, 76.

²⁶² Relander, 'Riittävästi kättilöitä joka kuntaan', *Kättilölehti* 2/1906, 29–31.

²⁶³ Karonen 2002, 256.

²⁶⁴ ReijoWaara, Konrad, 'Kertomus Suomen kansallisen Terveysliiton synnystä, kehityksestä ja toiminnasta 1906–1910', *Duodecim* 10/1910, 403.

tilannetta.²⁶⁵ Vaikka ReijoWaara kirjoitti lääkäreille eikä kirjoituksen aihe varsinaisesti liittynyt kätilöasiaan, oli sillä välillisesti merkitystä kätilöidenkin asian kannalta. Mitä enemmän lääkärit keskustelivat vastasyntyneiden huonosta tilanteesta, sitä tärkeämmäksi kävi koulutettujen kätilöiden työ heidän silmissään, ja sitä aktiivisemmin he alkoivat puhua kätilöasian puolesta.

Vuonna 1912 *Kättilölehdessä* julkaistiin lääkäri Gustaf Väinö Levanderin maaseudun kätilötilannetta käsittelevä kirjoitus, joka oli alun perin ilmestynyt *Duodecim*-lehdessä. Kirjoituksessaan Levander kävi kattavasti ja yksityiskohtaisesti läpi kuntien kätilötilannetta ja toi ilmi, että vielä vuonna 1912 koulutetut kätilöt hoitivat vain noin 27 % kaikista maaseudun synnytyksistä. Hän toi myös tilastotietoihin vedoten esiin, miten koulutettujen kätilöiden lisääminen maaseudulle oli vaikuttanut myönteisesti esimerkiksi lapsikuolleisuuden vähenemiseen.²⁶⁶ Levander myös huomautti, että kaupungeissa kätilöiden ja synnyttäjien olosuhteet olivat huomattavasti paremmat kuin maaseudulla, joten kaupungeissa kätilökysymys ei ollut enää niin oleellinen.²⁶⁷ Levander toi myös esiin näkemyksensä, jonka mukaan kuntien haluttomuus palkata koulutettuja kätilöitä ei voinut riippua kuntien sivistystasosta, koska ei voitu osoittaa, että sivistystaso olisi alhaisempi esimerkiksi Savossa kuin Hämeessä. Tilastojen mukaan koulutetut kätilöt kuitenkin hoitivat vähemmän synnytyksiä Itä-Suomessa kuin Länsi-Suomessa, ja tämän Levander uskoi johtuvan Itä-Suomen pinta-alaltaan suuremmista kunnista, pidemmistä välimatkoista ja vesistöjen aiheuttamasta asutuksen hajanaisuudesta. Levander olikin tilastoja tarkastellessaan huomannut, että mitä pienempi kunta tai kätilöpiiri, sitä suurempi prosentuaalinen osuus synnytyksistä oli koulutettujen kätilöiden hoitamia.²⁶⁸ Sivistystasosta puhuessaan Levander vaikuttaa tarkoittaneen nimenomaan kunnan sivistystasoa, sillä hän katsoi kuitenkin kansan tietämättömyyden ja sivistymättömyyden olevan suurin syy olla kutsumatta koulutettuja kätilöitä synnytyksiä hoitamaan.²⁶⁹ Tältä osin Levanderin kirjoituksen tavoitteena lienee nimenomaan ollut havahduttaa lääkärinkunta ajattelemaan asiaa ja keskustelemaan siitä. Hän

²⁶⁵ ReijoWaara, Konrad, 'Kertomus Suomen kansallisen Terveysliiton synnystä, kehityksestä ja toiminnasta 1906–1910', *Duodecim* 10/1910, 419–420.

²⁶⁶ Levander, G. V., 'Kättilöoloista maaseudulla', *Kättilölehti* 5/1912, 73–83; Levander, G. V., 'Kättilöoloista maaseudulla', *Kättilölehti* 6/1912, 89–91.

²⁶⁷ Levander, G. V., 'Kättilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 324.

²⁶⁸ Levander, G. V., 'Kättilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 338–339.

²⁶⁹ Levander, G. V., 'Kättilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 339–340.

varmasti tiedosti, että lääkäreillä oli kätilöitä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ja puhua siitä päättäjille.

Lisäksi Levander halusi kirjoituksessaan käsitellä asioita, joita oli ehdotettu kätilötilanteen kohentamiseksi. Hän kannatti kätilöiden oppiajan pidentämistä. Lisäksi hän oli sitä mieltä, että synnytyspihtien käytön koulutus pitäisi sisällyttää kätilökoulutukseen – joskin tälle kurssille pitäisi ottaa vain parhaita arvosanoja saaneet oppilaat. Sen sijaan kertauskursseja Levander ei pitänyt kovinkaan tarpeellisina, koska hänen mukaansa käytännössä opituilla tiedoilla ja taidoilla pystyi kompensoimaan kaikkea sitä, minkä ehkä oli kouluajoiltaan unohtanut. Lisäksi Levander koki, että kätilöt ja lääkärit keskustelivat paljon keskenään hoitamistaan synnytyksistä, mistä molemmat osapuolet oppivat ja hyötyivät. Kätilöiden yhteisöllisyyden kannalta Levander piti tärkeänä, että kätilöoppilaitoksessa olisi oppilaille asuntola. Hänen mukaansa yhdessä asumisen kautta kätilöt oppisivat ihmisille puhumisen taidon sekä yhteisen ammattikielen ja -hengen, joiden avulla saisivat kansan luottamuksen.²⁷⁰

Levanderin mielestä oli liian epätarkkaa sanoa, että kuntien oli palkattava riittävä määrä kätilöitä. Hän painotti, että välimatkojen vaihtelun vuoksi tuo riittävä määrä oli ihan eri esimerkiksi Itä-Suomessa kuin Länsi-Suomessa. Hänen mukaansa riittävää kätilöiden määrää ei siis voisi päättää pelkästään kunnan väkiluvun perusteella, vaan myös välimatkat olisi otettava huomioon.²⁷¹ Tekemiensä laskelmien perusteella Levander oli todennut, että koko Suomeen olisi palkattava yhteensä 255 uutta kätilöä, jotta jokaisella synnyttäjällä olisi mahdollisuus saada koulutettu kätilö synnytystään hoitamaan.²⁷²

Kätilölehden ja *Duodecimin* kirjoitusten perusteella lääkärit alkoivat 1910-luvun puolivälin paikkeilla enenevässä määrin ajaa kätilöasiaa. Taustalla vaikuttivat varmasti lääkäreiden keskenään käymät kätilöasiaa koskeneet keskustelut. Esimerkiksi vuonna 1916 salolainen lääketieteen ja kirurgian tohtori Kaarlo Warén kirjoitti alueensa

²⁷⁰ Levander, G. V., 'Kätilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 347–350.

²⁷¹ Levander, G. V., 'Kätilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 350–351.

²⁷² Levander, G. V., 'Kätilö-oloista maaseudulla', *Duodecim* 9/1911, 358.

paikallislehtiin, että kättilöille tulisi myöntää palkankorotus.²⁷³ Samana vuonna tohtori Hahl kävi lääkintöhallituksessa puhumassa kättilöiden palkasta ja asemasta muutenkin. Kättilöiden taloudellinen asema oli entisestään huonontunut, kun eläminen oli käynyt yhteiskunnassa vallitsevien olojen vuoksi aiempaa kalliimmaksi. Lääkintöhallituksessa asiaan suhtauduttiin myönteisesti ja kannustavasti. Lisäksi Hahl teki asian suhteen yhteistyötä Uudenmaan läänin kättilöyhdistyksen kanssa. Yhdistyksen johtokunta laati senaatille lähetettäväksi kättilöiden palkankorotuksia koskevan anomuksen, jonka liitteeksi pyydettiin kaikkien maan kättilöiden allekirjoituksia. Tohtori Hahl painotti *Kättilölehdessä*, miten tärkeää oli saada kaikkien kättilöiden allekirjoitus anomukseen. Hahl kirjoittaa: ”Tällaisissa kysymyksissä on yhteistoiminta ja samanlainen menettelytapa erittäin tärkeitä joten samalla kertaa koko maassa esitetty anomus luultavastikin johdtaa suotuisaan tulokseen”.²⁷⁴ Taas kerran tulee esiin, että järjestäytymisellä ja yhteistoiminnalla nähtiin olevan vaikutusta asioiden ajamisessa. Uskottiin, että mitä suurempi joukko asian taakse saataisiin, sitä paremmin saataisiin ääni kuuluviin.

Seuraavana vuonna Savonlinnan seudun lääkärit olivat saaneet lukea sanomalehdistä, että kättilöt vaativat itselleen palkankorotusta. Paikallisen lääkäriseuran kokouksessa päätettiin tukea kättilöiden asiaa. Lääkärit lähettivät toiminta-alueensa kunnanvaltuustoille kiertokirjeitä, joissa he pyysivät kättilöille vähintään 1200 markan²⁷⁵ palkkaa. Perusteluna oli kättilöiden vaativa ja vastuullinen työ sekä pitkä koulutusaika.²⁷⁶

Vuonna 1919 *Kättilölehdessä* julkaistiin Suomen Yleisen Lääkäriliiton jäsenilleen lähetämä ohje. Siinä kehoitettiin, ettei kukaan hakisi sellaisia lääkärin paikkoja, joissa palkan suuruutta ei ollut selkeästi mainittu. *Kättilölehdessä* toimituksessa ajateltiin, että kättilöidenkin olisi hyvä tuntee kyseinen menettelytapa ja ottaa ehkä mallia siitä.²⁷⁷ Samana vuonna lääkintöhallitus lähetti kaikkien läänien maaherroille kiertokirjeen, joka koski kättilöiden palkkausta. Kirjeessä kerrottiin, miten paljon kättilöiden palkat vaihtelivat eri alueiden kesken ja huomautettiin, ettei riittävän palkan maksaminen nykypäivänä aiheuttaisi kunnille kohtuuttomia vaikeuksia. Niinpä maaherroilta toivottiin, että

²⁷³ Flinkman, Nanna, 'Kysymykseen mistä Kättilöt saavat kalliinajan palkan koroitusta', *Kättilölehti* 1/1917, 11.

²⁷⁴ 'Maaseudulta', *Kättilölehti* 10/1916, 141–145.

²⁷⁵ Summa vastasi noin 330 markkaa vuonna 1900, kts. sivu 69.

²⁷⁶ 'Toimitukselle lähetetty', *Kättilölehti* 7/1917, 83.

²⁷⁷ Suomen Yleisen Lääkäriliiton jäsenille lähetetty kiertokirje, *Kättilölehti* 2/1919, 28–29.

nämä pyytäisivät lääniensä kuntia parantamaan kätilöiden palkkaa ja asemaa.²⁷⁸ Kätilöiden työtä valvovana viranomaisena lääkintöhallitus teki osuutensa kätilöiden palkkakäytöksen ajamisessa.

Kätilöasia pysyi lääkäreiden keskustelunaiheena usean vuoden ajan ja lääkärit pyrkivät edistämään kätilöasiaa monin eri tavoin. Lääkäreiden – eli arvostettujen ja vaikutusvaltaisten miesten – puuttumisella asiaan oli varmasti pelkkiä kätilöiden sanoja enemmän merkitystä esimerkiksi kuntien asioista päättäneille ja äänioikeutetuille miehille. Lääkärit halusivat kohentaa ennen kaikkea synnyttäjien ja vastasyntyneiden tilannetta ja turvallisuutta. Kätilöiden asia sai kannatusta ikään kuin siinä sivussa, vaikka voidaan toki pohtia, pitivätkö lääkärit kätilöasiaa itsessäänkin tärkeänä. Esimerkiksi naisten äänioikeutta kannattivat myös monet miehet. On mahdollista, että ainakin osa lääkäreistäänkin piti kätilöiden yhteiskunnallisen aseman kohentamista tärkeänä myös kätilöiden itsensä vuoksi.

Aaltonen on todennut, että lääkärit puhuivat kätilöasian puolesta kehittääkseen kätilökunnan ammattitaitoa kansalaisten hyväksi. Hän uskoo, että asia liittyi niin asiantuntijavallan käyttämiseen kuin vilpittömään tahtoon auttaa synnyttäjiä ja vastasyntyneitä. Aaltonen on päätenyt siihen, että lääkärit pyrkivät nimenomaan vahvistamaan kätilöiden ammattikuntaa eivätkä heikentämään sitä.²⁷⁹ Oma tutkielmani tukee Aaltonen näkemyksiä. Vaikka lääkärit monessa kohtaa painottivatkin oman ammattikuntansa paremmuutta kätilöihin verrattuna ja vaikka kätilö Niiranen väitti lääkäreiden toisinaan pitävän kätilöitä kilpailijoinaan, lähdeaineistosta ei tule sellaista kuvaa, että lääkärit olisivat pyrkineet saamaan kätilöt pois rinnaltaan synnytyksiä hoitamasta.

4.4 Naisasianaisten ja naiskansanedustajien vaikutus kätilöasian ajamisessa

Venäjän poliittinen tilanne kiristyi 1900-luvun alkuvuosina, ja sen seurauksena Suomen autonomisen aseman mahdollistaneita lakeja ja asetuksia alettiin purkaa. Tämä sai suomalaiset havahtumaan tilanteeseen ja liittymään järjestöihin ja liikkeisiin, joista

²⁷⁸ Lääkintöhallituksen kiertokirje maaherroille, *Kätilölehti* 3/1919, 33–34.

²⁷⁹ Aaltonen 2011, 95.

monien tavoitteena oli estää laittomat toimet ja säilyttää Suomen itsehallinto. Tässä yhteydessä myös äänioikeuskysymys nostettiin mukaan poliittiseen keskusteluun. Toisin kuin monissa muissa maissa, Suomessa äänioikeusasiassa ei ollut kyse ainoastaan miesten ja naisten välisestä epätasa-arvosta, vaan vastakkainasettelu koski ennen kaikkea eri yhteiskuntaluokkia, joista yksi oli politiikan suhteen selvästi toiselle alisteinen. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli 1900-luvun alkuvuosina etenkin työväenliikkeen ajama asia.²⁸⁰

Kuitenkin sukupuolikin liittyi väistämättä äänioikeuskysymykseen. Ennen eduskuntauudistuksen toteutumisesta naiseus politisoitui vahvasti. Vaikka naisia heräteltiin ja kannustettiin omien oikeuksiensa puolustamiseen, ei naisten tai naisasianaistenkaan kesken ollut itsestään selvää haluttiinko yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta ylipäätään kannattaa.²⁸¹ Ei siis pidä ajatella, että yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutuminen olisi alusta asti sujunut mutkattomasti ja ennakkoluulottomasti. Ihmisten asenteiden ja ajatusmallien muuttuminen vaatii enemmän aikaa kuin lakimuutosten toteuttaminen.

Vuoden 1906 eduskuntauudistuksen jälkeen aloitti toukokuussa 1907 tehtävänsä kansanedustajina 19 suomalaista naista. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun naiset osallistuivat tällä tavoin eduskuntatyöhön Euroopassa. Nämä suomalaiset naiskansanedustajat tulivat kaikista yhteiskuntaluokista ja edustivat näin koko maan naisia.²⁸² Todelista valtaa eduskunnalla ei kuitenkaan juurikaan ollut. Keisari hajotti eduskunnan lähes vuosittain, ja asioita oli siksi pakko siirtää aina seuraavan eduskunnan käsittelyyn. Asioilla ei ollut juurikaan edes mahdollisuuksia edetä.²⁸³ Kättilöasian kannalta on kuitenkin merkittävää, että eduskuntauudistuksen jälkeen naiset ja äidit pääsivät ensimmäistä kertaa puhumaan äitien asioista valtiollisella tasolla. Aiemmin tämän puhumisen olivat hoitaneet miehet. Vaikka näistä miehistä monet olivat perheellisiä, oli näkökulma synnyttäjiä, äitien ja perheiden asioihin kuitenkin varmasti erilainen kuin naisilla.

²⁸⁰ Sulkunen 1997, 18–19.

²⁸¹ Sulkunen 1997, 22.

²⁸² Sulkunen 1997, 11.

²⁸³ Haapala 1995, 24.

Yhteiskunnallisen hierarkian näkökulmasta vuoden 1907 eduskuntavaalien tulos oli joillekin yllätys. Porvarilliset naiset olivat yllättyneitä työväenluokan vaalimenestyksestä, ja esimerkiksi aatelistaustainen Aleksandra Gripenberg puhui asiasta myös ääneen. Hän oli huolissaan siitä, että palvelijatartaustaiset naiset pääsivät osallistumaan parlamentaariseen työhön tasavertaisina ylempiarvoistensa kanssa. Gripenbergin mukaan palvelijatartaustaisten kansanedustajien läsnäolo teki koko eduskunnasta liian rahvaanomaisen.²⁸⁴ Luokkarajoista huolimatta naiskansanedustajat pitivät kuitenkin esimerkiksi juuri kätilöasiaa tärkeänä ja puhuivat sen puolesta. Eduskunnassa naiskansanedustajien yhteiseksi alaksi muodostuikin juuri naisten ja lasten asemaa koskevien lakien ajaminen.²⁸⁵ Vaikka kätilöasiassa korostuukin juuri naiskansanedustajien panos, ei pidä ajatella, että eduskunnassa olisi ollut selkeä sukupuoleen perustuva kuilu asian kannattajien ja vastustajien välillä. Koen, että naiskansanedustajien osuus korostuu juuri siksi, että kätilöasia sopi niin hyvin yhteen naiskansanedustajien yleisemminkin ajamien teemojen kanssa.

Eduskunnan rajallisista toimintamahdollisuuksista huolimatta kätilöasiaa koetettiin saada eteenpäin. Heti vuoden 1907 kesäkuussa valtiopäivillä käsiteltiin anomusehdotusta, jonka olivat jättäneet Suomalaisen puolueen kansanedustajat Aleksandra Gripenberg, Hedvig Gebhard, Eveliina Ala-Kulju, Liisi Kivioja ja Iida Vemmelpuu. Oliko ajatus anomuksen laatimiseksi virinnyt naisten keskuudessa itsestään, vai vaikuttivatko sen taustalla esimerkiksi lääkintöhallituksen ponnistelut kätilöasian puolesta? Anomus koski kuntien velvoittamista palkkaamaan kätilöitä kuhunkin kuntaan. Anomuksessa tuotiin esiin, että synnyttäessään uusia kansalaisia äidit palvelivat isänmaataan, mutta saivat siitä huolimatta huonoa hoitoa tuossa tilanteessa.²⁸⁶ Perusteluna oli siis nimenomaan koko yhteiskunnan etu. Anomusehdotuksessa tuotiin esiin tilastotietoja koulutettujen kätilöiden ja näiden hoitamien synnytysten määristä. Lisäksi tuotiin ilmi, että lapsikuolleisuus oli Suomessa edelleen korkea ja myös äitejä kuoli synnytysten yhteydessä. Tämän katsottiin selvästi johtuvan kouluttamattomien kätilöiden puutteesta etenkin maaseudulla. Ehdotuksen laatijoiden mukaan kunnissa ei ollut ymmärretty kätilöiden tärkeyttä. Asiaan olisi syytä saada muutos jo yleisen terveydenhuollon ja

²⁸⁴ Sulkunen 2007, 8.

²⁸⁵ Lähteenmäki 1995, 193.

²⁸⁶ Anomusehdotus 121/1907 vp, 61.

kansantalouden vuoksi – tietenkään inhimillistä näkökulmaa unohtamatta. Anomusehdotuksessa esitettiin, että jokaiseen kuntaan olisi palkattava vähintään yksi kätilö ja isoimpiin kuntiin lääkintöhallituksen harkinnan mukaan kaksi tai kolmekin kätilöä.²⁸⁷

Ehdotusta käsiteltiin anomusvaliokunnassa lokakuun alussa 1907. Valiokunnan enemmistö kannatti ehdotusta. Keskustelussa tuotiin esiin, että lapsivuoteeseen kuolleiden määrä oli vähentynyt samassa tahdissa kuin koulutettujen kätilöiden määrä oli lisääntynyt. Valtion kunnille myöntämä taloudellinen tuki kätilöiden palkkaamiseen koettiin hyväksi keinoksi vaikuttaa asiaan ja saada kätilö jokaiseen kuntaan.²⁸⁸ Jotkut kuitenkin myös vastustivat ehdotusta. Epäilijät pelkäsivät, ettei aika vielä ollut kypsä tällaiseen muutokseen ja kuntien pakottamiseen. Huolena oli, että vaikka kätilö olisi kuntaan palkattu, ei tätä kutsuttaisi mukaan synnytyksiin, koska pakottaminen aiheuttaisi yleistä ärtymystä kätilöä kohtaan. Vastustajien mukaan asiassa olisi parempi odottaa muutama vuosi, jotta kunnissa kypsyttäisiin ajatukseen, ja jotta vastahakoisten kuntien määrä vähenisi valtion rahallisen tuen turvin.²⁸⁹

Lokakuun lopulla anomusvaliokunnan mietinnöstä keskusteltiin eduskunnassa. Suomalaisen puolueen kansanedustaja Hedvig Gebhard käytti pitkän puheenvuoron kätilöasian puolesta. Gebhard oli kaikessa toiminnassaan ennen kaikkea naisasianainen. Naisen aseman parantaminen oli hänelle hyvin tärkeää, ja hän sisällytti ajatukseensa nimenomaan kaikki naiset kaikista yhteiskuntaluokista. Gebhard puolusti ja ajoi kansannaisten asiaa.²⁹⁰ Hänen mielestään oli pöyristyttävää, että synnyttäjien tilanne oli maassa niin keho. Gebhardin mielestä ei myöskään ollut lainkaan varmaa, ettei kätilöitä käytettäisi synnytysavustajina maaseudulla. Hän viittasi tietämänsä saksalaisen kirjailijan sanoihin ”mitä enemmän kirkkoja, sitä enemmän kirkonkävijöitä, mitä enemmän kapakoita, sitä enemmän juoppoja, mitä enemmän säästöpankkeja ja säästötilaisuuksia, sitä enemmän säästöjä”. Gebhardin mukaan tämän perusteella voisi myös sanoa, että mitä enemmän kätilöitä, sitä enemmän synnyttäjät käyttäisivät näitä

²⁸⁷ Anomusehdotus 121/1907 vp, 61–62.

²⁸⁸ Anomusvaliokunnan mietintö 5/1907 vp, 2–3.

²⁸⁹ Anomusvaliokunnan mietintö 5/1907 vp, 3.

²⁹⁰ Kaarninen 1997, 185–187.

synnytyssapunaan. Gebhard toi myös esiin tilastotietoja koulutettujen kätilöiden ja hoidettujen synnytysten määristä.²⁹¹

Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Maria Raunio toi tässä keskustelussa esiin olevansa osittain eri mieltä kuin Gebhard. Raunion mukaan kaikki kyllä ymmärsivät Gebhardin esittämät tilastot lapsi- ja äitikuolleisuudesta, mutta asiaa ei voinut ratkaista ihan niin yksinkertaisesti kuin oli esitetty. Hän toi ilmi, että työläisperheiden elinolot olivat kehnot, ja sillä oli vaikutuksensa lapsikuolleisuuteen, vaikka synnytyksen olisikin hoitanut koulutettu kätilö. Hän painotti, ettei suinkaan halunnut väheksyä koulutettujen kätilöiden merkitystä, mutta pyysi huomioimaan, että asiaan vaikuttivat muutkin tekijät.²⁹² Toisaalta Raunio toi myös esiin, että vain 3 % koulutetuista kätilöistä oli suorittanut koneellisen lapsenpäästöopin tutkinnon²⁹³. Hän käytti tästä termiä ”täydellinen tutkinto”, mistä saa sen kuvan, ettei hän pitänyt muita kätilöitä välttämättä riittävän osaavina hoitamaan synnytyksiä itsenäisesti. Raunio sanoi, että jos aiottiin velvoittaa kunnat palkkaamaan kätilöitä, olisi myös huolehdittava, että nämä kätilöt olisivat riittävän ammattitaitoisia hoitamaan tehtävänsä.²⁹⁴ Vaikka siis on havaittavissa ja joissain paikoin painotetustikin tuotu esiin, että naiskansanedustajat yleisesti kannattivat kätilöasiaa ja puhuivat sen puolesta melko lailla yhtenä rintamana, eivät hekään olleet täysin yksimielisiä asiassa. Esimerkiksi edustaja Raunio tavoitteena vaikuttaa olleen painottaa nimenomaan työläisperheiden oloja ja tilannetta. Hän ei halunnut, että kaikkia perheitä ajateltaisiin tässäkin asiassa tasavertaisina, koska erot esimerkiksi asuinoloissa ja toimeentulossa olivat todellisia. Raunio olikin itse kasvanut käsityöläisperheessä. Hän oli ammatiltaan ompelijatar ja hänellä oli taustaa työväenliikkeessä. Raunio puhui etenkin köyhien äitien ja lasten puolesta.²⁹⁵

Samassa keskustelussa niin ikään sosiaalidemokraatteihin kuulunut kansanedustaja Anni Huotari toi esiin, että kunnissa oli esimerkiksi valtion palkkaamia karjanhoidon neuvoja, mutta ihmislasten hoidosta ei pidetty läheskään yhtä hyvää huolta. Huotari painotti, ettei kansakunnalla ollut varaa menettää niin suurta joukkoa ”ihmistaimia”,

²⁹¹ Keskustelu 1907 vp, 2259–2260.

²⁹² Keskustelu 1907 vp, 2262.

²⁹³ Koneellisella lapsenpäästöllä tarkoitettiin synnytyspihtien käyttöä.

²⁹⁴ Keskustelu 1907 vp, 2265.

²⁹⁵ Katainen 1997, 47, 55–56.

vaikka kyseessä olisivatkin köyhien perheiden lapset. Hän sanoi, että kättilöt olisivat pikkulastenhoidossa parhaita asiantuntijoita. Kättilöillä olisi kansan keskuudessa kulkiessaan mahdollisuus valistaa ja ohjata äitejä sekä lisäksi järjestää maaseudun äideille esimerkiksi kursseja ja keskustelutilaisuuksia, joissa lastenhoitoon ja synnytyksiin liittyvistä asioista puhuttaisiin. Tässä yhteydessä Huotari myös painotti, että ennen kuin tällaista toimintaa voitaisiin kättilöiltä vaatia, olisi valtion huolehdittava kättilöiden riittävästä toimeentulosta.²⁹⁶ Anni Huotari oli työläisnaisten liiton puheenjohtaja, ja kansanedustajana hän koki edustavansa etenkin työläisnaisia ja -perheitä. Huotari muistutti monessa käänteessä kansanedustajakollegoitaan siitä, että kaikki tehdyt päätökset koskettivat viime kädessä perheitä, koska loppujen lopuksi kaikki kansalaiset kuuluivat jonkinlaiseen perheeseen.²⁹⁷

Maalaisliiton kansanedustaja Kalle Pykälä huomautti, etteivät naisasianaiset olleet tehneet mitään konkreettisia toimia kättilöasian hyväksi, vaikka nyt puhuivat siitä ja halusivat oikopäätä ruveta laatimaan uutta lakia asiasta.²⁹⁸ Naiskansanedustajat vastasivat Pykälälle oitis. Suomalaisen puolueen Hilda Käkikoski toi esiin, että kättilöiden tarpeellisuudesta ja maaseudun kättilöoloista oli vuosien saatossa useainkin otteeseen kirjoitettu esimerkiksi Suomen Naisyhdistyksen perustamassa *Koti ja Yhteiskunta* -lehdessä.²⁹⁹ Hedvig Gebhard puolestaan huomautti Pykälälle, että oli olemassa raskautteen, synnytykseen ja koulutettuihin kättilöihin liittyviä ohjekirjasia, joista Pykälänkin kuuluisi olla tietoinen, tällä kun oli kahdeksan lasta kotonaan. Gebhard tiesi myös kertoa, että kättilöiden mukaan kyseisiä ohjekirjasia lukeneet naiset olivat alkaneet pyytää nimenomaan koulutettuja kättilöitä synnytyksiään hoitamaan.³⁰⁰

Koska kättilöasia ei kuitenkaan vieläkään lähtenyt etenemään, vuonna 1914 sosiaalidemokraattien Hilja Pärssinen teki 21 muun kansanedustajan kanssa ehdotuksen ”asetukseksi kättilöistä ja kättilötoimen järjestämisestä maassa”. Ehdotuksen allekirjoittaneiden kansanedustajien joukossa oli myös miehiä. Pärssinen painotti, että asian tärkeys oli tunnustettu eduskunnassa jo vuonna 1907, mutta että sille ei siitä huolimatta

²⁹⁶ Keskustelu 1907 vp, 2266–2268.

²⁹⁷ Markkola 1997, 145.

²⁹⁸ Keskustelu 1907 vp, 2268.

²⁹⁹ Keskustelu 1907 vp, 2272–2273.

³⁰⁰ Keskustelu 1907 vp, 2275.

ollut varsinaisesti tehty mitään.³⁰¹ Pärssinen oli tunnettu lasten elämän puolesta puhuja. Hän viittasi puheissaan usein siihen, että huolenpito äidistä ja lapsista kuului koko yhteiskunnalle.³⁰² *Kättilölehdessä* lisäksi Pärssisen tekemä esitys julkaistiin vuonna 1914 ainakin *Työnainen*-lehdessä.³⁰³ Tämä osoittaa, että kättilöasia koettiin kiinnostavaksi. Lisäksi se osoittaa, että kättilöasia liittyi naisasiaan laajemminkin, ja muun muassa siksi kättilöt saivat naisasianaisilta ja naiskansanedustajilta tukea. Asiat ovat harvoin mustavalkoisia ja irrallisia, vaan yleensä ne liittyvät laajempaan kontekstiin ja saavat sen kautta merkityksiä. Toisaalta etenkin sosiaalidemokraatit ajoivat esimerkiksi työsuojelua ja työsopimuksia koskevia asioita.³⁰⁴ Kättilöasia sopi tähän yhteyteen siinä missä vaikkapa palkolliskysymyksenkin.

Eduskuntatyön lisäksi naiset ajoivat kättilöasiaa muutenkin. Eräät tunnetut ja vaikutusvaltaiset naiset puhuivat kättilöasian puolesta ja tekivät sitä tunnetuksi muun muassa sanoma- ja aikakauslehtien sivuilla. Esimerkiksi vuonna 1911 *Kättilölehdessä* julkaistiin alun perin *Koti ja yhteiskunta* -lehdessä ilmestynyt Maria Furuhjelmin kirjoitus kättilöiden asemasta. Furuhjelm oli Alexandra Gripenbergin sisko ja tunnettu kansanvalistaja. Furuhjelmin mukaan se, ettei koulutettuja kättilöitä palkattu, osoitti naisen aseman olevan huono niin kättilöiden kuin synnyttäjiensäkin näkökulmasta. Furuhjelm kehotti naisia käyttämään äänioikeuttaan ja toimimaan sen puolesta, että jokaiseen kuntaan saataisiin koulutettu kättilö.³⁰⁵ Furuhjelmin kaltaisen tunnetun vaikuttajan tuki oli varmasti merkityksellistä kättilöasian etenemisen ja näkyvyyden kannalta. Furuhjelmilla oli kirjoituksensa kautta mahdollisuus vedota sekä kansaan että päättäjiin. Mitä enemmän kättilöasia sai näkyvyyttä lehdissä ja keskusteluissa, sitä vaikeampi päättäjien oli tyystin sivuuttaa se.

Vuonna 1912 Suomen Naisyhdistys pyysi useita eri naisyhdistyksiä ja -järjestöjä lähettämään edustajansa Naisyhdistyksen kokoukseen. Sama pyyntö tuli myös Uudenmaan läänin kättilöyhdistykselle, josta lähetettiinkin kokoukseen kaksi jäsentä. Suomen Naisyhdistyksen tavoitteena oli, että kaikki naisten yhdistykset yhdessä perustaisivat

³⁰¹ Eduskunnan esitys N:o 26/1914 vp, 839.

³⁰² Oikarinen 1997, 127–128.

³⁰³ 'Kättilökysymys eduskunnassa', *Kättilölehti* 7/1914, 102.

³⁰⁴ Sulkunen 1989a, 33.

³⁰⁵ Furuhjelm, Maria, 'Kättilöiden asemasta sananen', *Kättilölehti* 4/1911, 56–58.

Suomen Naisten Kansallisliiton.³⁰⁶ Naisyhdistyksessä nähtiin, että kättilöt olivat merkittävä osa naisasiaa ja että nämä oli tärkeää saada mukaan toimintaan. Kättilöasia oli hyvä ja näkyvä keino myös naisasian ajamiseksi. Kättilöt hyötyivät naisjärjestöistä ja naisasianaisten toiminnasta, mutta samaan tapaan myös nämä hyötyivät kättilöistä ja kättilöasiasta oman asiansa ajamisessa.

Naisvaikuttajat olivat yhteydessä kättilöihin muutenkin kuin vain edellä mainitun kouskutsun kautta. Esimerkiksi Suomalaisen puolueen kansanedustaja Hedvig Gebhard ja sosiaalidemokraattien kansanedustaja Miina Sillanpää osallistuivat yleiseen kättilökokoukseen vuonna 1919. Ehdotus uudesta kättilöohjesäännöstä oli tässä vaiheessa lähetetty eduskunnan käsittelyyn, ja edustaja Gebhard halusi kuulla kättilöiden ajatuksia valtioneuvoston ehdottamasta pohjapalkasta.³⁰⁷ Näin kättilöiden näkemys ja ääni pääsivät esiin. Kansanedustaja halusi kuulla nimenomaan kättilöiden itsensä mielipiteen asiasta, eikä päätöksiä haluttu tehdä vain ylemmällä tasolla kättilöitä kuulematta.

4.5 Mitä yhteiskunnallisella vaikuttamisella saatiin aikaan?

Lokakuussa 1907 eduskunta lähetti keisarille kättilöasiaa koskevan anomuksen. Siinä kerrottiin koulutettujen kättilöiden vähäisestä määrästä sekä perusteltiin, miksi olisi syytä palkata kättilö jokaiseen Suomen kuntaan. Anomuksessa myös mainittiin, että tämän mahdollistamiseksi olisi saatava valtiolta taloudellista apua. Lisäksi anomuksessa tuotiin esiin, että kättilöiden taloudellinen tilanne vaati kohennusta. Eduskunta pyysi keisarilta, että kättilökysymys otettaisiin valmisteltavaksi.³⁰⁸

Tämän seurauksena senaatin siviilitoimituskunta pyysi kättilökysymyksestä lausuntoa lääkintöhallitukselta, joka puolestaan pyysi lausuntoa professori Heinriciukselta. Heinricius lähettikin lääkintöhallitukselle kattavan selonteon siitä, mitä oli jo tehty kättilöiden yhteiskunnallisen aseman ja taloudellisen tilanteen kohentamiseksi sekä mitä vielä olisi syytä tehdä. Heinricius myös perusteli ehdotuksiaan monipuolisesti. Hän toi

³⁰⁶ 'Kättilöyhdistyksistä', *Kättilölehti* 5/1912, 85.

³⁰⁷ 'Pöytäkirja pidetty kahdeksannessa yleisessä kättilökokouksessa Helsingissä Lapsenpäästölaitoksella syyskuun 25–27 p:nä 1919', *Kättilölehti* 10/1919, 147–148.

³⁰⁸ 'Kättilökysymys Suomessa 1908', *Kättilölehti* 4/1908, 74–76.

muun muassa esiin, että valtio oli velvollinen valvomaan maan yleistä terveydenhuoltoa. Epäselvää kuitenkin oli, kuinka paljon valtio voi puuttua asiaan sortamatta kuntien itsemääräämisoikeutta. Tämän vuoksi oli tärkeää, että laadittaisiin laki, jonka perusteella kättilöasia saataisiin järjestettyä tasapuolisesti koko maassa.³⁰⁹

Lääkintöhallitus tuki Heinriciuksen lausuntoa ja lähetti asiaa koskevan kirjeen keisarille kesäkuussa 1908. Kirjeessä tuotiin esiin, että kunnat olisi velvoitettava palkkaamaan koulutettuja kättilöitä ja valtion tulisi tässä asiassa tukea rahallisesti kaikkein köyhimpiä kuntia. Lisäksi kättilöiden vähimmäispalkka olisi asetettava 500 markkaan ja heille olisi perustettava eläkerahasto. Myös vuoden 1879 kättilöohjesääntö olisi tarkastettava ja tarvittaessa muutettava.³¹⁰

Vuonna 1910 senaatti kuitenkin päätti, ettei vielä ollut aika ryhtyä toimenpiteisiin kättilöiden palkkaamiseksi jokaiseen kuntaan. Samalla senaatti ehdotti, että asetettaisiin komitea selvittämään voimassa olleen kättilöohjesäännön ajanmukaisuutta ja uudistamistarpeita. Kättilöt ottivat uutisen vastaan pettyneinä. *Kättilölehdessä* keskusteltiin, että kyseisen komitean asettaminen olisi täysin tarpeetonta, koska kättilöohjesääntöä ja sen puutteita oli jo pohdittu niin valtiopäivillä kuin lääkintöhallituksessakin.³¹¹ Vaikka kättilöasia ei siis saanut senaatilta täystyrmäystä, ei se lähtenyt varsinaisesti etenemäänkään. *Kättilölehteen* kirjoittaneet olivat turhautuneita asian paikoillaan pysymisestä sekä siitä, että täytyisi selvittää asioita, joita oli jo useamman vuoden ajan kattavasti pohdittu ja käsitelty.

Joka tapauksessa senaatti asetti komitean, joka aloitti toimintansa maaliskuussa 1911. Komiteaan nimitettiin viisi jäsentä: professori Gustaf Heinricius, lääkärit Gustaf Väinö Levander ja Akseli Koskimies, kättilö Gunilla Lindahl sekä Suomalaisen puolueen kansanedustaja Taave Junnila. Heti valinnasta kuultuaan Lindahl kirjoitti *Kättilölehteen* ja kehotti kaikkia kättilöitä pohtimaan yhdistyksissä, mitä muutoksia kättilöohjesääntöön olisi syytä tehdä sekä lähettämään ehdotuksiaan asiasta komitealle.³¹² Lindahl

³⁰⁹ 'Kättilökysymys Suomessa 1908', *Kättilölehti* 4/1908, 76–91.

³¹⁰ 'Kättilökysymys Suomessa 1908', *Kättilölehti* 5/1908, 100, 104.

³¹¹ 'Päivän uutisia. Kuntien velvoittaminen palkkaamaan kättilöitä.', *Kättilölehti* 6/1910, 91–92.

³¹² Lindahl, Gunilla, 'Kättilöyhdistyksille huomattavaa!', *Kättilölehti* 11/1910, 165; 'Ilmoituksia', *Kättilölehti* 4/1911, 61.

kannusti edelleen kaikkia kättilöitä aktivoitumaan ja toimimaan yhdessä sekä pohtimaan yhteistä asiaa. Hän halusi saada maan kaikkien kättilöiden äänen kuuluviin.

Kättilöt anoivat senaatilta, että komiteaan nimitettäisiin myös yksi maaseudulla työskentelevä kättilö. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että kaupunkilais- ja maalaiskättilöiden välillä aiemmin vallinneet erimielisyydet olivat lieventyneet. Lääkintöhallitus puolsi kättilöiden anomusta, mutta siitäkin huolimatta senaatti hylkäsi sen.³¹³ Vaikka komiteaan kuului enimmäkseen miehiä ja lääkäreitä, on huomionarvoista, että siihen nimettiin myös yksi kättilö. Ensimmäistä kertaa kättilöiden ammattikuntaa koskevaa päätöksentekoa ei annettu tyystin päättäjien tai lääketieteen asiantuntijoiden tehtäväksi, vaan yksi kättilö otettiin virallisesti mukaan päätöksentekoon.

Kättilöohjesäännön uudistamisesta keskusteltiin kättilöyhdistysten kokouksissa, mutta komitealle lähetettiin vähemmän toivomuksia ja ehdotuksia kuin oli etukäteen oletettu. Tätä selitettiin sillä, että Heinriciukseen ja Lindahliin luotettiin. Koska nämä kaksi kuuluivat komiteaan, monet kättilöt ajattelivat, että kättilöasiasta kyllä huolehditaisiin, eivätkä siksi pitäneet tarpeellisena lähettää komitealle omia esityksiään. Ne ehdotukset, joita komitealle saapui, koskivat vuosien myötä tutuiksi tulleita aiheita: kättilöoppilaitoksen sisäänpääsyvaatimusten korottamista, oppiajan pidentämistä, kertauskursseja, palkankorotuksia ja eläkettä sekä vuosittaista loma-aikaa. Lisäksi yleisenä toivomuksena oli, että kunnat veloitettaisiin palkkaamaan tutkinnon suorittaneita kättilöitä ja synnytysten hoitaminen kiellettäisiin kouluttamattomilta lapsenpäästäjiltä. Toisaalta osa kättilöistä oli myös sitä mieltä, että lapsenpäästäjien kieltäminen olisi turhaa, koska jokainen kai saisi käyttää synnytysapunaan ketä haluaisi. Lisäksi jotkut kättilöt eivät nähneet mahdollisena, että kunnat voitaisiin pakottaa palkkaamaan kättilöitä. Heidän mukaansa asia riippui täysin kuntien omasta tahdosta ja mielivaltaisuudesta.³¹⁴

Komitea teki utterasti työtä ja julkaisi vuonna 1912 ehdotuksensa kättilöohjesääntöön tehtävistä muutoksista. Ehdotuksen ensimmäinen kohta oli, että synnytyksiä saisi

³¹³ 'Päivän uutisia', *Kättilölehti* 3/1911, 43.

³¹⁴ 'Kättilökomitealle lähetettyjä toivomuksia', *Kättilölehti* 1/1912, 6–13; 'Kättilökomitealle lähetettyjä kirjoituksia', *Kättilölehti* 2/1912, 20–26.

hoitaa vain kättilön tutkinnon suorittanut henkilö. Kättilöiden opetukseen liittyi monta ehdotusta, tärkeimpinä näistä oppiajan pidentäminen 15 kuukauteen ja kertauskursien järjestäminen. Lisäksi ehdotus sisälsi maalaiskuntien velvoittamisen palkkaamaan palvelukseensa koulutettuja kättilöitä. Kättilöiden velvollisuuksia käsittelevässä kohdassa lueteltiin hyvin yksityiskohtaisestikin sääntöjä, joiden mukaan kättilön oli työtään hoidettava. Lisäksi ehdotuksessa oli sääntöjä koskien yksityisiä synnytyslaitoksia ja niiden perustamista.³¹⁵

Komiteaan kuulunut kättilö Lindahl ei ollut ehdotuksesta kaikilta osin samaa mieltä komitean muiden jäsenten kanssa. Lindahl esitti, että oppilaitokseen otettaisiin komitean ehdotusta vähemmän oppilaita, jotta kättilöiden jo etenkin kaupungeissa näkyvä työttömyys ei pääsisi lisääntymään. Lisäksi Lindahl ehdotti kättilöiden vuosipalkkaa suuremmaksi kuin muu komitea. Lindahl toi laatimassaan vastalauseessa esiin, että etenkin maaseudulla kättilöiden vuosipalkka ei ollut kyllin suuri. Tämä johtui pohjapalkan lisäksi maksetusta taksasta, joka määräytyi synnyttäjien yhteiskunnallisen aseman mukaan. Maaseudulla asui köyhempää väkeä kuin kaupungeissa, joten maaseudun kättilöt joutuivat auttamaan alueensa synnyttäjiä joko hyvin pientä korvausta vastaan tai jopa täysin ilmaiseksi. Myös kättilöiden eläkkeen suuruudesta Lindahl oli eri mieltä kuin muu komitea. Komitean ehdotuksen mukaan kättilöille tulisi maksaa eläkettä, joka olisi suuruudeltaan puolet kättilön vuosipalkasta. Lindahl kuitenkin huomautti, että sairashuoneissa yli 20 vuotta työskennelleiden sairaanhoitajien eläke vastasi täyttä pohjapalkkaa, ja saman tulisi koskea kättilöitäkin.³¹⁶

Lindahlin vastalause sai kannatusta muiltakin kättilöiltä. Nimimerkki ”Kättilö Hämeestä” kirjoitti *Kättilölehteen* olevansa pettynyt komitean ehdotukseen, mutta kiittävänsä Lindahlia tämän vastalauseessa esittämistä ajatuksista ja huomioista. Kirjoittajan mukaan komitean ehdotus paljasti, miten kuntien ja suuren yleisön edut menivät kättilöiden etujen edelle.³¹⁷ Muut kättilöt vaikuttavat olleen tyytyväisiä Lindahlin toimiin komiteassa. Lindahl toi ilmi mielipiteensä muiden komitean jäsenten ehdotuksista, ja perusteli ne hyvin esimerkiksi juuri sairaanhoitajien tilanteeseen vertaamalla.

³¹⁵ 'Ehdotus asetukseksi kättilöistä ja kättilöntoimen järjestämisestä maassa', *Kättilölehti* 9/1912, 137–151.

³¹⁶ Lindahl, Gunilla, 'Vastalause', *Kättilölehti* 9/1912, 152–156.

³¹⁷ 'Lähetettyjä kirjoituksia', *Kättilölehti* 10/1912, 170–171.

Lindhahl osasi hyvin käyttää niitä mahdollisuuksia, joita hänelle oli komiteaan valitsemisen myötä auennut.

Lääkintöhallitus lähetti komitean ehdotuksen senaattiin vain pienillä muutoksilla. Syksyllä 1912 pidettiin neljäs yleinen kättilökokous, jossa professori Heinricius kehotti kättilöitä keskustelemaan komitean laatimasta ehdotuksesta. Kättilö Lindahl kysyi, oliko kättilöiden lausuntoa pyydetty, koska jos ei ollut, olisi keskustelun käyminen turhaa.³¹⁸ Lindahl halusi osoittaa, etteivät kättilöt olleet halukkaita keskustelemaan, jos sillä ei ollut mitään vaikutusta asioihin. Näin hän peräsi valtaa kättilöille. Lindahl ei selvästikään enää tässä vaiheessa halunnut, että kättilöiden mielipidettä kysyttäisiin ikään kuin muuten vain. Hän vaati, että kättilöiden sanalla olisi oikeasti merkitystä.

Yleisessä kättilökokouksessa oli mukana myös lääkintöhallituksen päätirehtööri, professori Taavetti Laitinen, joka Heinriciuksen tapaan kannusti kättilöitä keskustelemaan komitean ehdotuksesta. Laitinen painotti, että vaikka kättilöiden sanomisilla ei ollutkaan päättävää vaikutusta asiassa, saattoi kättilöiden käymällä keskustelulla olla kuitenkin merkitystä lopullisen ratkaisun tekemisessä.³¹⁹ Laitinen siis suhtautui kättilöiden keskustelun vaikutuksiin rauhallisemmin ja maltillisemmin kuin Lindahl. Ajatuksena näyttää olleen, että kättilöiden kannatti joka tapauksessa tehdä asiassa oma osuutensa, koska oli mahdollista, että vähitellen kättilöiden mielipiteillä alkaisi olla merkitystä päätöksenteossa. Lindahl sen sijaan tuntui odottavan nopeampia tuloksia ja enemmän valtaa kättilöille. Hänellä vaikuttaa olleen päällä tietynlainen taisteluhenkij; jos ei suoraa tai varmaa vaikutusta ole tiedossa, ei myöskään tehdä mitään.

Kättilöt keskustelivat kokouksessa myös siitä, ettei kättilöasia ollut edennyt niin hyvin kuin oli toivottu. Kättilöiden eläkeasia oli otettu puheeksi vuoden 1904–1905 valtiopäivillä, mutta asian käsittely oli jäänyt kesken. Vuonna 1907 taas ei kättilöasian suhteen ollut keskusteltu juuri muusta kuin kuntien velvoittamisesta palkkaamaan koulutettuja kättilöitä. Vuoden 1911 kättilökomitea oli sen sijaan ottanut myös eläkeasian puheeksi, mutta jättänyt ehdotuksessaan yksityisesti työskentelevät kättilöt eläkkeen ulkopuolelle. Kättilöt toivat kokouksessa esiin, että vuoden 1911 syksyllä järjestetyt

³¹⁸ 'Neljäs yleinen kättilökokous Helsingissä 27–28 p:nä syyskuuta 1912', *Kättilölehti* 2/1913, 20–21.

³¹⁹ 'Neljäs yleinen kättilökokous Helsingissä 27–28 p:nä syyskuuta 1912', *Kättilölehti* 2/1913, 21.

arpajaiset kättilöiden eläkekassan hyväksi olivat olleet suuri menestys. Kättilöiden mukaan tämä osoitti kansan ymmärtäneen asian tärkeyden, vaikka se ei ollutkaan vielä valjennut päättäjille. Kättilöillä oli uskoa tilanteen kohentumisen suhteen. Uskottiin, että maan äidit tai muutkaan naiset eivät sallisi kättilöiden aseman jatkumista huonona. Luotettiin siihen, että naisten mielipide vaikuttaisi lopulta yleiseenkin mielipiteeseen ja että etenkin naiskansanedustajien kautta kättilöillä oli mahdollisuus saada äänensä kuuluviin eduskunnassa.³²⁰ Tässä kohtaa on nähtävissä, että usko naisten vaikutusmahdollisuuksiin oli selvästi kasvanut. Siihen oli varmasti vaikuttanut yleinen ja yhtäläinen äänioikeus sekä naiskansanedustajien työ eduskunnassa. Siinä missä vielä vuosikymmen aiemmin oli ajateltu, että asialle ei ollut paljonkaan tehtävissä, uskottiin nyt ihan eri tavalla omiin vaikutusmahdollisuuksiin.

Kättilöasia ei kuitenkaan vielä tässäkin vaiheessa lähtenyt kunnolla etenemään. Komitean tekemä ehdotus ei johtanut hallituksen tekemään esitykseen asiasta, joten vuonna 1914 joukko kansanedustajia teki Hilja Pärssisen johdolla ehdotuksen ”asetukseksi kättilöistä ja kättilötoimen järjestämisestä maassa”. Ehdotus pohjautui kättilökomitean esitykseen.³²¹ Pärssisen ehdotusta ei kuitenkaan lainkaan otettu eduskunnan käsittelyyn. *Kättilölehden* lukijoille kerrottiin tämän johtuneen ”muodollisista syistä”.³²² Pärssisen esiteltyä ehdotuksensa eduskunnan puhemies ilmoitti, ettei ehdotusta voinut lähettää Lakivaliokuntaan, koska se sisälsi lakiehdotuksia, joista eduskunnalla ei ollut oikeutta määrätä. Perustuslakivaliokunta käsitteli asiaa ja totesi, että Pärssisen tekemän eduskuntaesityksen käsiteltäväksi ottaminen olisi perustuslain vastaista.³²³

Koska asian eteneminen taas pysähtyi, eikä vuoden 1911 kättilökomitean tekemään ehdotukseen ollut kahteen vuoteen vastattu millään tavalla, kirjoitti kättilö Lindahl keväällä 1914 *Kättilölehteen* ja kehotti kaikkia pohtimaan, olisiko syytä lähettää jonkinlainen lähetystö senaattiin tiedustelemaan asian etenemisestä. Lindahl halusi lisäksi painottaa, ettei kyse olisi minkäänlaisesta ”kumarrusmatkasta” vaan ihan suorasta

³²⁰ 'Neljäs yleinen kättilökokous Helsingissä 27–28 p:nä syyskuuta 1912', *Kättilölehti* 4/1913, 51 – 52.

³²¹ Eduskunnan esitys N:o 26/1914 vp, 839.

³²² 'Kättilökysymys Eduskunnassa', *Kättilölehti* 7/1914, 102

³²³ Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/1914 vp, 1, 5.

pyynnöstä nopeuttaa asian käsittelyä.³²⁴ Muut kättilöt kannattivat Lindahlin ehdotusta.³²⁵ Lindahlin huomautus osoittaa, että kättilöt näkivät jo itsellään olevan sananvaltaa. He olivat perillä oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan, eivätkä epäröineet vedota niihin.

Kesällä 1914 myös lääkäri Öhman ehdotti *Kättilölehdessä*, että senaattiin lähettäisiin lähetystö, joka koettaisi saada kättilöasian käsittelyä joudutettua. Lisäksi lähetystö voisi käydä lääkintöhallituksessa pyytämässä, että myös se painottaisi senaatille kättilöasian tärkeyttä. Öhman myös korosti, että kättilöihin kuului henkilöitä, jotka olisivat sopivia ja luotettavia tällaista asiaa hoitamaan.³²⁶ Öhman oli selvästi pannut merkille tiettyjen yksittäisten kättilöiden ponnistukset kättilöasian hyväksi. Tämä oli merkittävää, sillä viimeistään nyt ammattikunnan ulkopuolella oli alettu nähdä kättilöiden voima ja mahdollisuudet, ja juuri se oli yksi kättilöiden alkuperäisistä pyrkimyksistä asemansa kohentamisessa.

Öhmanin ja Lindahlin ehdotusten seurauksena Uudenmaan läänin kättilöyhdistys perusti loppuvuonna 1914 lähetystön ja nimesi siihen Gunilla Lindahlin, koska tämä oli ollut jäsenenä myös vuoden 1911 kättilökomiteassa. Lindahlin lisäksi lähetystöön toivottiin kahta maaseudulla työskentelevää kättilöä.³²⁷ Tutkimanani ajanjaksona *Kättilölehdessä* ei kuitenkaan enää myöhemmin viitattu kyseiseen lähetystöön tai sen toimintaan. Ei siis ole varmaa, kävikö lähetystö senaatin puheilla. Joka tapauksessa huomionarvoista on, että kättilöt pohtivat tällaistakin vaihtoehtoa. He olivat valmiita muistuttamaan päättäjiä kättilöasian käsittelyn tärkeydestä.

Aktiivisista ponnisteluista huolimatta kättilöasian eteneminen oli hidasta. Vuoden 1914 jälkeen kului edelleen vuosia, ennen kuin asia alkoi kunnolla edetä eduskunnassa. *Kättilölehdessä* julkaistiin aika ajoin yhteenvetoa kättilöiden tilanteesta ja kaikesta siitä, mitä oli jo saatu aikaiseksi.³²⁸ Tämä oli asian esillä pitämistä ja rohkaisua keskusteluun, vaikka kättilöasian eteneminen eduskunnassa olikin pysähtynyt. *Kättilölehteä*

³²⁴ Lindahl, Gunilla, 'Avoin kysymys', *Kättilölehti* 4/1914, 61.

³²⁵ 'Lähetettyjä kirjoituksia', *Kättilölehti* 5/1914, 76–77.

³²⁶ Öhman, K. H., 'Kättilöohjesäännön käsittelyä senaatissa olisi kiirehdittävä', *Kättilölehti* 6/1914, 94.

³²⁷ 'Kättilöohjesäännöstä', *Kättilölehti* 11/1914, 174.

³²⁸ Esim. 'Mietelmiä Suomen kättilöoloista', *Kättilölehti* 11/1914, 161–163.

tarkastelemalla voi päätellä, että positiivista mielialaa ja uskoa asian ratkeamiseen pyrittiin pitämään yllä.

Turun ja Porin läänin kätilöyhdistyksen vuosikokouksessa lokakuussa 1918 alkoi kuitenkin jo ilmetä hiukan epäuskoa kätilöasian etenemisen suhteen. Asia oli seissyt pitkään, eivätkä kaikki enää jaksaneet uskoa, että sen suhteen tapahtuisi mitään. Kokouksessa pohdittiin, oliko enää jäljellä mitään uusia keinoja, joita kätilöt voisivat käyttää. Kätilö Laine ehdotti, että pyydetäisiin apua naisyhdistyksiltä. Keskustelun jälkeen päädyttiin kuitenkin edelleen kääntymään lääkintöhallituksen puoleen. Kaksi kätilöä valittiin viemään lääkintöhallitukseen pyyntöä, että se koettaisi vaikuttaa kuntiin kätilöiden palkkausasiassa.³²⁹ Kun epätoivoa alkoi esiintyä, yhdessä keskustelemalla ja vaikutuskeinoja kartoittamalla saatiin kuitenkin pidettyä uskoa ja luottamusta yllä.

Samat aiheet kätilöiden tilanteesta sekä keinoista näiden yhteiskunnallisen tilanteen parantamiseksi toistuivat *Kätilölehdessä* ja kätilöyhdistysten kokouksissa säännöllisesti, kunnes uudistukset lähtivät kunnolla etenemään. Vaikka asiat eivät menneet eteenpäin valtiollisella tasolla, kätilöasia pysyi kuitenkin jatkuvasti tärkeänä puheenaiheena. Asian esillä pitämisessä etenkin professori Heinricius ja kätilö Lindahl tekivät tärkeää työtä.

Vuonna 1919 tohtori Hahl kävi valtioneuvoston lääkintöasiain esittelijän luona selvittämässä, mikä oli uudesta kätilöohjesäännöstä tehdyn esityksen senhetkinen tilanne. Hänelle kerrottiin, että hallitus tulisi jättämään asiasta esityksen valtiopäiville heti valtiopäivätyön taas alkaessa. Asiasta *Kätilölehteen* kirjoittaessaan Hahl mainitsi, että naiskansanedustajat tulisivat kannattamaan asiaa heti kun se otettaisiin käsittelyyn. Tämän uutisen kätilöt ottivat iloisina ja toiveikkaina vastaan.³³⁰

Kun kätilöasia sitten lopulta otettiin eduskunnan käsittelyyn, alkoi se edetä hiukan odottamattomallakin vauhdilla. Vuonna 1919 hallitus jätti kätilökomitean ja lääkintöhallituksen kommenttien pohjalta laaditun lakiehdotuksen. Hallitus katsoi, että ehdotuksessa mainitut muutokset voitiin toteuttaa hallinnollisessa järjestyksessä,

³²⁹ 'Kätilöyhdistyksistä', *Kätilölehti* 4/1919, 52–53.

³³⁰ Hahl, Carl, 'Ilahduttava uutinen', *Kätilölehti* 4/1919, 61–62.

perustuslakia rikkomatta. Hallituksen ehdotuksessa kättilöiden vuosipalkaksi määrättiin 1200 markkaa.³³¹ Suuri valiokunta halusi kuitenkin korottaa summan 3000 markkaan vuodessa.³³² Inflaation vaikutus oli taas ollut suuri. Tilastokeskuksen rahanarvonmuuntimen mukaan 1200 markkaa vuonna 1919 vastasi noin 110 markkaa vuonna 1900, ja 3000 markkaa vastasi noin 275 markkaa.³³³ Mistään suuresta palkankorotuksesta ei siis voi puhua. Alkuvuodesta 1920 uusi laki astui voimaan. Se oli nimeltään ”Laki kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta”. Sen mukaan jokaisessa kunnassa oli oltava yksi kättilö aina 5000 asukasta kohti. Kuntien oli laadittava kättilön virkaa varten ohjesääntö, josta ilmenivät muun muassa kättilön toimintapiiri, virkaanottamis- ja irtisanomisehdot, loma-ajat sekä palkkaus. Kättilön palkan oli oltava vähintään 3000 markkaa vuodessa, ja lisäksi kättilölle oli tarjottava asunto, sauna ja polttopuut. Kymmenen vuoden välein kättilö oli velvollinen osallistumaan kertauskursseille. Kättilöoppilaitoksen pääsyvaatimuksia korotettiin, ja kättilökoulutuksen kestoksi määrättiin 15 kuukautta. Kättilö velvoitettiin luopumaan tehtävästään täytettyään 60 vuotta, ja jos palvelusvuosia oli tuolloin kertynyt vähintään 30, tälle myönnettiin eläke, joka oli suuruudeltaan puolet kättilön vuosipalkasta.³³⁴

Lisäksi keväällä 1920 astui voimaan asetus kättilötoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista. Asetus kumosi useita lukuja vuoden 1879 kättilöohjesäännöstä. Se muun muassa määräsi, että kättilöntointa sai harjoittaa ainoastaan sellainen henkilö, joka oli opiskellut kättilöksi ja siten saanut oikeuden toimia ammatissa. Vain hätätilanteissa synnytyksiä sai hoitaa joku muu kuin koulutettu kättilö tai lääkäri. Kättilöt määrättiin lääkintöhallituksen valvonnan ja suojeluksen alaiseksi. Asetuksessa mainittiin, että kättilöllä oli oikeus valittaa esimiehelleen tai lääkintöhallitukselle, mikäli koki oikeuksiinsa loukatun. Asetus sisälsi paljon määräyksiä kättilöiden velvollisuuksista, esimerkiksi sen, että kättilön oli lähdettävä synnyttäjän luo viipymättä ja että kättilön oli pidettävä kirjaa kaikista hoitamistaan synnytyksistä sekä raportoitava niistä esimiehelleen.³³⁵ Asetuksen myötä kättilön työ tuli aiempaa tarkemman säätelyn ja valvonnan alaiseksi.

³³¹ Hallituksen esitys 30/1919 vp, 1–2, 4.

³³² Suuren valiokunnan mietintö 45/1919 vp, 1.

³³³ Tilastokeskus. Rahanarvonmuunnin [<https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>] Luettu 26.5.2019.

³³⁴ 'Maalaiskuntien kättilöiden palkkakysymys eduskunnassa', *Kättilölehti* 12/1919, 187; Laki kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta 18/1920.

³³⁵ Asetus kättilötoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista 91/1920.

Tämä oli merkittävää kättilönammatin professionalisoitumisen kannalta, sillä näin kättilöiden ja kouluttamattomien lapsenpäästäjien välille tehtiin eroa lainsäädännönkin tasolla. Vaikka asetus sisälsi paljon määräyksiä kättilöille, piti se myös sisällään kättilöiden oikeuksia koskevia määräyksiä. Merkittävää oli, että nyt kättilöt saivat lakiin kirjattun oikeuden kääntyä esimiehen tai lääkintöhallituksen puoleen ongelmatilanteissa.

Kun uusi laki oli vihdoin hyväksytty eduskunnassa ja se oli saanut myös hallituksen vahvistuksen, tahtoi *Kättilölehden* päätoimittaja tohtori Seth Edvin Wichmann heti muistuttaa, että uudet kättilöasetukset toivat kättilöille turvan lisäksi myös velvollisuuksia. Vuoden 1920 *Kättilölehden* ensimmäisessä numerossa hän painotti, että jokaisen kättilön oli pyrittävä parhaansa mukaan ylläpitämään ja päivittämään tietojaan, taitojaan ja sivistystasoaan. Tämän Wichmann katsoi etenkin maaseudulla onnistuvan parhaiten liittymällä kättilöyhdistyksen jäseneksi ja olemalla yhteydessä ammattisartensa kanssa. Toinen hyvä keino oli *Kättilölehden* tilaaminen ja lukeminen. Wichmann toi esiin, että vain neljäsosa koko maan kättilöistä kuului johonkin kättilöyhdistykseen, ja tähän oli saatava muutos, jotta ammattikunta olisi mahdollisimman yhtenäinen sekä tiedoiltaan ja taidoiltaan tasapuolinen.³³⁶

Lain hyväksymisen lisäksi kättilöasia eteni samoihin aikoihin muutenkin. Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto ry perustettiin virallisesti vuonna 1920, kun sosiaalhallitus viimein tammikuussa hyväksyi sille esitetyn sääntöehdotuksen ja laillisti liiton. Liiton tehtävänä ja tavoitteena oli alusta alkaen kättilöiden asian ajaminen kaikilla mahdollisilla aloilla. Liitto siis huolehti niin kättilöiden sivistykseen ja ammattitaitoon kuin yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen asemaankin kuuluvista asioista. Tässä painotettiin, että liiton tehtäväkenttä oli paljon laajempikin kuin vain saada kättilöiden taloudellinen tilanne paremmaksi. Edelleen korostettiin, että kaikkien kättilöiden oli syytä liittyä yhdistykseen. Ajateltiin, että mitä suurempi jäsenmäärä, sitä enemmän arvovaltaa keskusliitolla olisi ajaa kättilöiden asiaa.³³⁷

Kun tieto uudesta laista levisi, herätti se paljon kysymyksiä kättilöiden keskuudessa. Monet lähettivätkin *Kättilölehden* tiedusteluja, milloin laki astuu voimaan, milloin sitä

³³⁶ Wichmann, S. E., 'Vuoden vaihteessa', *Kättilölehti* 1/1920, 1–2.

³³⁷ Wichmann, S. E., 'Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto r. y.', *Kättilölehti* 2/1920, 25–27.

aletaan soveltaa ja mitä tämä kaikki käytännössä tarkoittaa. Lehden toimitus laati aiheesta kaikille yhteisen vastauksen ja tiedonannon, joka julkaistiin *Kättilölehdessä* maaliskuussa 1920.³³⁸ Kun kättilöasia oli saatu läpi, osoitti *Kättilölehti* yhtä tärkeytensä, kun lehden toimitus jatkoi kättilöiden neuvomista ja ohjaamista uuteen lakiin liittyvissä kysymyksissä ja pohdinnoissa.

Kättilöasiassa valtaa oli monella eri tasolla. Vaikka kättilöillä ei ollut virallista valtaa, heillä voi katsoa olleen epävirallista vaikutusvaltaa, jonka avulla he saivat päättäjät kiinnostumaan asiastaan. Kättilöt kartoittivat vaikutusmahdollisuuksiaan ja käyttivät monipuolisesti erilaisia vaikutuskeinoja. Lääkärit puolestaan keskustelivat kättilöasiasta omissa kokouksissaan sekä puhuivat sen puolesta päättäjien suuntaan. Kättilöasia sai huomiota myös kansanedustajilta, ja etenkin naiskansanedustajien kautta asia eteni lopulta eduskunnan käsittelyyn ja johti uusiin lakeihin ja asetuksiin.

³³⁸ 'Toimituksen tiedonantoja', *Kättilölehti* 3/1920, 54–55.

5 PÄÄTÄNTÖ

1800-luvun lopulla suomalaisten koulutettujen kätilöiden yhteiskunnallinen asema ei ollut kovinkaan arvostettu. Myös kätilöiden palkka ja työolot koettiin kehoiksi. Kätilöt kamppailivat töistä ja synnyttäjien suosiosta kouluttamattomien lapsenpäästäjien kanssa. Kätilöt eivät myöskään olleet yhtenäinen joukko, vaan heidän välillään esiintyi jopa erimielisyyksiä ja kiistoja. Ammattikunnan heterogeenisuus saattoi olla yksi syy siihen, ettei yhteishenkeä aluksi löytynyt ja että kätilöt kokivat muiden ammattiryhmien olevan heitä innokkaampia oman asiansa ajamisessa. Suomalaiset kätilöt tulivat erilaisista luokkataustoista eivätkä näin ollen muodostaneet sosiaalisesti yhtenäistä ryhmää toisin kuin vaikkapa ompelijattaret ja palvelijattaret.

Monien muiden ammattiryhmien tapaan kätilöt kuitenkin perustivat yhdistyksiä ja alkoivat sitä kautta järjestäytyä. Koska järjestäytyminen oli Suomessa 1800- ja 1900-lukujen taitteessa yleistä, on luonnollista, että kätilöyhdistyksiäkin perustettiin juuri tuolloin. Yhdistysten lisäksi kätilöt saivat oman ammattilehden. Järjestäytyminen oli edellytys sille, että ammattikunnan yhteistä asiaa pystyttiin ajamaan. Tutkimusaineistostakin on havaittavissa, kuinka tutkimusajankohdan alkuvuosina painottuivat järjestäytymiseen ja yhteistyön vahvistamiseen liittyvät kirjoitukset, ja vasta myöhemmin alettiin pohtia ja käsitellä enemmän konkreettisia vaikutuskeinoja. Tästä on pääteltävissä, että ensin piti yhdistyä ja järjestäytyä, ja vasta sitten oli kunnolla mahdollisuus saada ääni kuuluviin. Tämä käy yksiin filosofi Arendtin teorian kanssa, että valta syntyy toimittaessa yhdessä. Voidaan todeta, että kätilöt lähtivät hakemaan oikeuksiaan ja ajamaan asiaansa nimenomaan järjestäytymällä. Kätilöt eivät olisi saaneet niin paljon aikaiseksi, jos eivät olisi toimineet yhdessä.

Kätilöt eivät kuitenkaan olleet täysin vailla vaikutusmahdollisuuksia myöskään silloin, kun eivät olleet vielä saavuttaneet yhteiskunnallista asemaa, jota lähtivät järjestäytyessään tavoittelemaan. Vaikka heillä ei vielä ollut esimerkiksi äänioikeuden mukanaan tuomaa virallista mahdollisuutta vaikuttaa asioihin, oli heillä epävirallista vaikutusvaltaa. Pohdittiin esimerkiksi, miten kätilöiden tulisi käyttäytyä ja toimia voittaakseen kansan luottamuksen ja arvostuksen. Kätilöiden haluttiin olevan sivistyneitä, ahkeria, raittiita ja maineeltaan kaikin puolin puhtoisia. Oli tärkeää, että he ymmärsivät eri

taustoista tulevia perheitä ja osasivat mukautua kunkin talon tapoihin. Kätilöt myös valistivat naisia synnytyksiin ja lastenhoitoon liittyvissä asioissa sekä puhuivat koulutettujen kätilöiden tärkeydestä. Kaiken tämän mahdollistamiseksi ja kätilöiden arvostuksen kohentamiseksi haluttiin kätilöiden koulutusta parantaa ja pidentää. Kätilöiden sivistyksen sekä tietojen ja taitojen vahvistamisen uskottiin auttavan arvostuksen saamisessa.

Vaikka Arendtin teoriaan viitatenkin voidaan todeta, että joukossa on voimaa, ei pidä kuitenkaan väheksyä yksittäisten henkilöiden merkitystä kätilöasian ajamisessa. Kätilöt kyllä järjestäytyivät yhtenäisenä ammattikuntana ja yhteistyön merkitystä painotettiin monessa käänneessä, mutta yhteishengen luomisen ja järjestäytymisen alullepanijoina toimi aktiivisia yksityishenkilöitä. Näitä olivat esimerkiksi kätilö Gunilla Lindahl Viipurista ja kätilö Anna Niiranen Hämeestä, samoin Helsingin yliopiston synnytys- ja lastentautiopin professori sekä *Kätilölehden* perustaja Gustaf Heinrichus.

Heinriciuksen lisäksi lääkärikunnasta yleisestikin oli apua kätilöasian ajamisessa. Lääkärit alkoivat kiinnittää huomiota kätilöiden yhteiskunnalliseen asemaan 1800-luvun loppupuolella. Heidän mukaansa kätilöasia liittyi vahvasti yleiseen terveydenhuoltoon, minkä vuoksi siihen oli puututtava. Kouluttamattomien lapsenpäästäjien toiminta synnytysten parissa haluttiin lopettaa. Tutkinnon suorittaneiden kätilöiden yhteisöllisyyden ja kollegiaalisuuden lisääminen koettiin tärkeäksi, koska sen kautta kätilöiden uskottiin saavan arvostusta myös ammattikuntansa ulkopuolelta. Kun kansa ymmärtäisi kätilökunnan tärkeyden, kätilöiden asema ja toimeentulo kohentuisivat, millä olisi positiivisia vaikutuksia naisten ja lasten terveyteen ja hyvinvointiin. Lääkärit käsittelivät kätilöasiaa omissa kokouksissaan ja esimerkiksi puhuivat kätilöiden palkkaamisen tärkeydestä kuntien päättäjille. Lääkäreiden motiiveita asiassa voidaan pohtia. Synnytyksiin sekä naisten- ja lastentauteihin liittyen heillä oli asiantuntijavaltaa, ja ehkä osittain kontrollin halusta he halusivat ottaa kantaa kätilöiden tilanteeseen. Lääkäreiden intresseissä oli lisäksi synnyttäjien ja vastasyntyneiden terveyden ja turvallisuuden varmistaminen sekä etenkin maaseudun yleisen terveydenhuollon tilan kohentaminen. Tähän kaikkeen kätilöasia sopi hyvin.

Itse asiassa kättilöasia alkoi kiinnostaa monia eri tahoja, kun sen alettiin nähdä liittyvän väestönkasvuun ja sitä kautta yhteiskunnan tulevaisuuteen ja maanpuolustukseen. Vastasyntyneiden terveyteen ja tulevaisuuden sukupolviin viittaaminen oli tehokas perustelukeino, ja niinpä naisasianaiset ottivat kättilöasian yhdeksi teemakseen puhuessaan naisten ja lasten asioista yleisemminkin. Kättilöasiaan tarttuminen oli naisasianaisille oivallinen keino lähteä ajamaan omaa asiaansa, sillä kättilöasian voi perustella loppujen lopuksi koskeneen koko yhteiskuntaa, sen kaikkia kerroksia, kaikkia sukupuolia ja kaikenikäisiä kansalaisia. Kättilöasian kautta pystyttiin siis vetoamaan suureen osaan yhteiskunnasta.

Kättilöistä luotu ihannekuva vastasi naisliikkeen naiskuvaa. Kättilökunta koostui yksinomaan naisista, ja lisäksi kättilöiden työala liittyi vahvasti juuri naisiin ja perheisiin. Siksi ei ole tavatonta, että naisasianaiset ja naiskansanedustajat kiinnostuivat kättilöasiasta. Kättilöt myös itse kääntyivät naiskansanedustajien puoleen. He huomasivat, että koska naisten asioista puhuttiin, voisi sen kautta saada naisten edustaman kättilönammattinkin huomioduksi. Myös professori Heinricius näki, että nämä asiat kannatti yhdistää, jotta kättilöasia saisi tuulta siipiensä alle. *Kättilölehdessä* julkaistiinkin usein naisasianaisien ja naiskansanedustajien kirjoituksia. On kuitenkin vaikea sanoa, kiinnostuivatko naisasianaiset kättilöasiasta omatoimisesti, vai vasta sitten, kun kättilöt ja professori Heinricius alkoivat aktiivisesti puhua heille asiasta. Tutkimusaineistoni perusteella ei pysty varmuudella sanomaan, kumpi tapahtui ensin, ja asian selvittämiseksi pitäisikin tutkia aikarajaustani vanhempia aineistoja.

Kättilöasian kannalta ei loppujen lopuksi ole suurtakaan merkitystä, mitkä olivat lääkäreiden tai naiskansanedustajien perimmäiset motiivit asian ajamiselle. Jos asiaa tarkastellaan puhtaasti kättilöasian etenemisen kannalta, tärkeintä oli, että asia sai positiivista huomiota ja lääkäreiden sekä naiskansanedustajien tuen. Naiskansanedustajiin vedotessaan kättilöt käyttivät hyväkseen yhteiskunnallisia oloja ja muuttuvaa tilannetta. Kättilöt vaikuttavat seuranneen yhteiskunnan tilannetta ja tarttuneen uusiin vaikutuskeinoihin heti kun niitä tuli saataville. Tästä kertoo esimerkiksi se, että kättilöt pohtivat oman kansanedustajaehdokkaan asettamista jo ensimmäisiin vaaleihin eduskuntaudistuksen jälkeen.

Kättilöiden oma tavoite puolestaan vaikuttaa olleen ennen kaikkea parantaa oman ammattikunnan asemaa. Huolena oli kuitenkin varmasti myös yleinen terveydenhuolto sekä äitien ja lasten tilanne. Synnyttäjien tilanteesta ja lapsikuolleisuudesta puhuesaan kättilöt pyrkivät myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, mutta perimmäinen syy kättilöasian esiin tuomiselle vaikuttaa kuitenkin olleen pyrkimys kohentaa oman ammattikunnan tilannetta.

1910-luvulta lähtien kättilöasian suhteen haluttiin kiirehtiä ja että painostus päättäjiä kohtaan lisääntyi. Tähän vaikuttivat varmasti yhteiskunnan tilanne ja kiristyneet olot. Huomattiin, että nyt oli mahdollista saada jotain aikaiseksi – toisin sanoen tilanne kävi otolliseksi. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myötä naiset olivat jo saaneet näkyvyyttä sekä valtaa, ja kättilöt saivat tästä rohkeutta lähteä entistä aktiivisemmin ajamaan asiaansa. Nähtiin siis, että yhteiskunnan muuttuneiden olojen vuoksi oli aiempaa enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin.

Sukupuolihistoriallisestikin on kiinnostavaa, että yksinomaan naisista koostunut kättilökunta järjestäytyi liittymättä silti mihinkään suurempaan taustajärjestöön tai -liikkeeseen. Esimerkiksi työväenliikkeeseen liittyneisiin ompelijattariin ja palvelijattariin verrattuna kättilöt järjestäytyivät ilman taustajärjestön – ja siihen kuuluneiden miesten – apua. Näkemykseni mukaan tässä suuri merkitys oli nimenomaan sillä, että kättilöiden työ liittyi vahvasti koko yhteiskuntaan ja sai siksi näkyvyyttä. Kättilöt eivät tarvinneet esimerkiksi työväenliikettä taustalleen, joskin sitäkin mahdollisuutta ainakin jotkut kättilöt pohtivat. Lääkärit kuitenkin olivat kättilöasian puolestapuhujia, joten sen kautta kättilöt saivat miehiltäkin apua. Vaikka haluan korostaa kättilöiden, eli naisten, omaa toimijuutta, ei miesten osuuttakaan voi sivuuttaa. Kuitenkaan naiset eivät jääneet odottamaan miesten avunantoa, vaan hakivat ja pyysivät sitä aktiivisesti itse. Kättilöt ottivat monesti itse yhteyttä lääkäreihin ja pyysivät näitä puhumaan kättilöasian puolesta.

Mielestäni voi nähdä, että kättilöt järjestäytyivät ennen kaikkea ammatillisesti, eivät poliittisesti. Läheinen suhde lääkäreihinkin syntyi nimenomaan ammatin kautta. Lisäksi kättilöiden järjestäytyminen liittyi vahvasti kättilöiden ammatillistumiseen ja professionalisoitumiseen. Eron tekemisellä koulutettujen kättilöiden ja kouluttamattomien

lapsenpäästäjien välille oli tavoitteena vahvistaa kättilöiden asemaa ja vakuuttaa kansa ammattikunnan tärkeydestä. Kättilön professio alkoi muodostua järjestäytymisen ja siihen vahvasti liittyneen ammatillistumisen myötä. Voidaan sanoa, että toimet kättilöiden yhteiskunnallisen aseman kohentamiseksi johtivat kättilöiden ammatillistumiseen. Ammattikunnan oman lehden ja yhdistysten kautta kättilöiden ääni pääsi kuuluviin, ja alkukankeuksien jälkeen kättilöt lähentyivät toisiaan ammatillisesti. Nykypäivän kättilöt ovat vahva ammattikunta, mikä näkyy esimerkiksi kättilöiden valmiutena nousta puolustamaan ammattiinsa ja työhönsä liittyviä asioita.³³⁹ Pohja nykyiselle vahvalle ammattikunnalle rakennettiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kättilöiden ammatillistumiskehityksen myötä.

Valtaa tarkastellessa on hyvä huomioida, että vaikka kättilöiden omaa panosta asian ajamisessa pidettiin tärkeänä, oli kättilöiden yläpuolella kuitenkin aina jokin taho näitä määräämässä, ohjaamassa tai neuvomassa. Kuitenkin kättilöt uhkasivat esimerkiksi irtisanoutumisilla, jos heidän mielipiteitään ja toiveitaan ei otettu lainkaan huomioon. Samoin kättilöt sopivat yhdessä, ettei kukaan hakisi sellaisiin paikkoihin, joista luvattiin liian pientä palkkaa. Näin ollen kättilöt eivät myöskään olleet tyystin ylempiensä armoilla, vaan heillä oli mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Etenkin siinä vaiheessa, kun kättilöasiasta oli jo kirjoiteltu sanomalehdissä ja se oli saanut paljon huomiota, eivät päättäjät voineet jättää kättilöiden mielipiteitä täysin huomioimatta, sillä se olisi voinut saattaa päättäjät itsensä huonoon valoon kansan silmissä.

Tutkimustulokset osoittavat, että järjestäytyminen sekä ammattikunnan olojen ja aseman parantaminen saatiin aikaan kättilökunnan yhteishenkeä ja yhteydenpitomahdollisuuksia parantamalla. Tämän suhteen kättilöt tekivät itse paljon, mutta lääkäreidenkin osuus oli suuri. Näillä oli korkean ja arvostetun asemansa kautta hyvät

³³⁹ Esimerkiksi vuonna 2014 Kättilöliitto järjesti Matkasynnytyispäivä-nimisen tapahtuman, jonka kautta kättilöt esittivät kritiikkiä synnytyssairaaloiden lakkautuksia kohtaan. Mansikka, Heli, 'Kättilöliiton matkasynnytyispäivä kerää tukea netissä', Yle 10.9.2014 [http://yle.fi/uutiset/katiloliiton_matkasynnytyspaiva_keraa_tukea_netissa/7462929]. Luettu 18.4.2019; Syksyllä 2015 kättilöt puhuivat mediassa hallituksen suunnitteleminen vuorotyöläisiä koskevien leikkausten vaikutuksista. Dahl, Päivi, 'Sipilän mielen muuttanut kättilö: "Tämä oli illan paras uutinen – kiitos Sipilä!"', Yle 28.9.2015 [<https://yle.fi/uutiset/3-8338650>]. Luettu 18.4.2019.

mahdollisuudet ottaa asia puheeksi ylemmälläkin tasolla. Lisäksi professori Heinrichuksen osuus kättilöiden lähentämisessä ja yhdistämisessä oli huomattava. Kättilöiden vaikutusmahdollisuudet lisääntyivät vähitellen ammattikunnan vahvistumisen ja toisaalta yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä, mutta alussa kättilöt tarvitsivat apua asiansa ajamisessa. 1900-luvun alussa naisten sekä alempien yhteiskuntaluokien vaikutusmahdollisuudet alkoivat lisääntyä Suomessa, ja pyrkimykset kättilöiden ammatillistumiseen sekä yhteiskunnallisen aseman kohentamiseen kytkeytyivät tähän suurempaan kokonaisuuteen. Kättilöiden asemaa pyrittiin muuttamaan ennen kaikkea kansan asenteisiin vaikuttamalla. Tämä kuvastaa, miten 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kansanvaltaisuus lisääntyi Suomessa. Kättilöiden työhön ja palkkaamiseen liittyviä määräyksiä ei haluttu antaa pelkästään ylhäältä käsin, vaan pyrittiin siihen, että kansa todella ymmärtäisi kättilöiden työn tärkeyden ja haluaisi itse pyytää koulutettuja kättilöitä synnytyksiä hoitamaan. Kättilöiden epävirallista vaikutusvaltaa voisi jatkossa tutkia enemmänkin. Voisi esimerkiksi selvittää, oliko kättilöiden laatimilla kiertokirjeillä vaikutusta kuntien halukkuuteen palkata koulutettuja kättilöitä. Lisäksi voisi tutkia, miten ja millä vauhdilla synnyttäjien suhtautuminen koulutettuihin kättilöihin alkoi muuttua kättilöiden tekemän valistustyön sekä vuoden 1920 lakien ja asetusten seurauksena.

Järjestäytymisen sekä ammattikunnan olojen ja aseman parantamisen kautta saatiin paljon aikaiseksi. Järjestäytyttyään kättilökunta alkoi kartoittaa vaikutusmahdollisuuksiaan ja pohtia uusia vaikutuskeinoja. Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä lisääntyivät esimerkiksi kättilöiden yhteydenotot eduskunnan ja senaatin suuntaan, sanomalehtien edustajien ja naiskansanedustajien kutsuminen mukaan yleisiin kättilökokouksiin, konkreettiset ehdotukset ja vaatimukset kättilöohjesäännön uudistamisen suhteen sekä kättilöasiaa koskevien kiertokirjeiden lähettäminen lääkäriseuroille ja kunnille. Kättilöt myös kirjoittivat asiastaan yleisiin sanomalehtiin ja saivat näin sille näkyvyyttä. Lisäksi kättilöt jakoivat naisille synnytyksistä ja lastenhoidosta kertovia ohjekirjasia sekä puhuivat perheille kansan parissa kulkiessaan. Käytettyjen vaikutuskeinojen runsaus osoittaa, että kättilöt eivät jääneet passiivisina odottamaan asioiden tapahtumista, vaan toimivat aktiivisesti sen eteen. Asian julkiseksi tekeminen oli tehokas vaikutuskeino, koska se pakotti päättäjät kiinnittämään asiaan huomiota. Suuri osa näistä vaikutuskeinoista oli kättilöiden käytettävissä jo ennen kuin he

saavuttivat tavoittelemansa yhteiskunnallisen aseman. Vaikutuskeinot saivat kuitenkin entistä enemmän voimaa nimenomaan kättilöiden järjestäytymisen ja yhteistyön kautta.

Epävirallisen vaikutusvallan lisäksi myös kättilöiden virallinen valta lisääntyi 1910-luvulla. Kättilö Lindahlin valitseminen yhdeksi kättilökomitean jäseneksi oli merkittävä saavutus kättilöille, sillä nyt heidän mielipidettään kysyttiin ensimmäisen kerran virallisesti. Lindahl toikin komiteassa omat näkemyksensä esiin eikä pelkästään myötäillyt komitean muiden jäsenten sanomisista. Kättilöiden virallisen vaikutusvallan lisääntymisellä juuri 1910-luvulla lienee yhteys yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutumiseen ja sitä kautta naisten aseman kohentumiseen.

Tutkimustuloksia tarkastellessa on havaittavissa, että vaikutuskeinojen lisääntymisen lisäksi ajan myötä lisääntyi myös kättilöiden taito perustella asioitaan. Tähän vaikuttivat varmasti yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen sekä esimerkkien omaksuminen muilta ammattiryhmiltä. Kättilöt alkoivat esimerkiksi verrata omaa tilannettaan muiden vastaavien ammattiryhmien tilanteisiin ja vaatia itselleen samaa kuin nämäkin olivat saaneet. Lisäksi kättilöt alkoivat ajan myötä yhä enemmän peräänkuuluttaa oikeuksiaan ja valtaansa. Tästä kertoo esimerkiksi se, kun kättilö Lindahl ilmoitti, etteivät kättilöt keskustelisi komitean tekemästä ehdotuksesta, ellei kättilöiden lausuntoa erikseen pyydetäisi. Lindahl ei halunnut antaa kättilöiden näkemyksiä päättäjille ikään kuin ilmaiseksi, vaan hän vaati, että kättilöiden lausuntoa pyydetäisiin virallisesti, jolloin siihen olisi myös eri tavalla velvollisuus vastata.

Voisi helposti tulkita, että kättilöasian etenemisen pysähtyminen eduskunnassa johtui yksinomaan päättäjien vastustuksesta ja siitä, kun ajateltiin, ettei aika vielä ollut otollinen esimerkiksi kuntien pakottamiseen palkkaamaan koulutettuja kättilöitä. Kuitenkaan eduskuntaudistuksen jälkeen eduskunnalla ei ollut juurikaan mahdollisuuksia viedä asioita eteenpäin, koska eduskunta hajotettiin tämän tästä. Ensimmäiset vuodet Suomen itsenäistymisen jälkeen taas olivat levotonta aikaa muun muassa sisällissodan vuoksi, mikä omalta osaltaan vaikeutti asioiden etenemistä eduskunnassa. Kättilöasian läpimeno vaikuttaa tapahtuneen lopulta melko odottamattomallakin vauhdilla, ja tämän katson johtuneen nimenomaan siitä, että maan sisäiset olot alkoivat rauhoittua ja

asioita päästiin näin eduskunnassakin taas käsittelemään. Näkisin siis, että kätilöasian suhteen oltiin suopeampia kuin asian käsittelyn hitauden perusteella voisi ensin ajatella.

Vaikka kätilöt siis eivät aluksi olleet yhtenäinen ryhmä, vähän kerrallaan ja olemassa olevia vaikutuskeinoja monipuolisesti käyttäen he ajoivat asiaansa. He saivat lisäksi apua lääkäreiltä ja myöhemmin myös naiskansanedustajilta. Kätilöillä ja lääkäreillä itsellään oli käsitys, että kätilöasia lähtisi etenemään parhaiten, kun isompi ryhmä yhdessä alkaisi sitä ajaa. Tämä sopii edelleen yhteen Arendtin teorian kanssa: valta syntyy, kun ihmiset toimivat yhdessä.

I ALKUPERÄISLÄHTEET

Aikakauslehdet

Kättilölehti, 1896–1920. Digitoidut aikakauslehdet. Kansalliskirjasto. [<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/titles/0022-9415>] Luettu 11.5.2019.

Duodecim, 2/1902, 10/1910, 9/1911. Digitoidut vuosikerrat. Aikakauslehti Duodecim. [<https://www.duodecimlehti.fi/vuosikerrat>] Luettu 18.4.2019.

Muistitietoaineisto

Niiranen, Anna, *Voiko kättilö tulla? Maalaiskättilön muistelmia 50 vuoden takaa*. Otava: Helsinki, 1935.

Virallisjulkaisut

Lait ja asetukset

Laki kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta 18/1920. Annettu Helsingissä 6.2.1920.

Asetus kättilöntoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista 91/1920. Annettu Helsingissä 16.4.1920.

Valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäivät 1907. Asiakirjat V. Anomusmietintö 5. Eduskunnalle tehdyn anomusehdotuksen johdosta kuntien velvoittamisesta palkkaamaan kättilöitä kuhunkin kuntaan.

Valtiopäivät 1907. Liitteet I. Anomusehdotus 121. Kuntien velvoittamisesta palkkaamaan kättilöitä kuhunkin kuntaan.

Valtiopäivät 1907. Pöytäkirjat IV. Keskustelu. Kuntien velvoittamisesta palkkaamaan kättilöitä kuhunkin kuntaan.

Valtiopäivät 1914. Asiakirjat IV. Perustuslakivaliokunnan mietintö 2. Eduskunnan puhemiehen kieltäytymisen johdosta valiokuntaan lähettämistä varten esittämästä edustajain Pärssisen y. m. eduskuntaesitystä, joka sisältää ehdotuksen asetukseksi kättilöistä ja kättilöntoimen järjestämisestä maassa.

Valtiopäivät 1914. Liitteet. Eduskunnan esitys 26. Ehdotus asetukseksi kättilöistä ja kättilöntoimen järjestämisestä maassa.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aaltonen, Paula, *Hämeenlinnan lääkäripiirin koulutetut kätilöt vallan rakenteissa 1879–1920*. Suomen ja Pohjoismaiden historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto: 2011.

Annola, Johanna, *Äiti, emäntä, virkanainen, vartija – Köyhäintalojen johtajattaret ja yhteiskunnallinen äitiys 1880–1918*. SKS: Helsinki, 2011.

Arendt, Hannah, *Vita activa – Ihmisenä olemisen ehdot*. Vastapaino: Tampere, 2017.

Blomberg, Eva, 'Oikeudenmukaisuutta etsimässä – Sukupuolisyrintä ja tasa-arvo Suomessa ja Ruotsissa'. Teoksessa Meinander, Henrik, Karonen, Petri & Östberg, Kjell (toim.), *Kansanvallan polkuja – Demokratian kehityspiirteitä Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvun lopulta 2020-luvulle*. SKS: Helsinki, 2018, 364–406.

Florin, Christina, *Kampen och katedern – Feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860–1906*. Universitet i Umeå. Tukholma: Almqvist & Wiksell International, 1987.

Frigren, Pirita, 'Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa'. Teoksessa Lidman, Satu, Koskivirta, Anu & Eilola, Jari, *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus: Helsinki, 2017, 51–70.

Haapala, Pertti, *Kun yhteiskunta hajosi – Suomi 1914–1920*. Painatuskeskus: Helsinki, 1995.

Helén, Ilpo, *Äidin elämän politiikka: naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus: Helsinki, 1997.

Helén, Ilpo & Jauho, Mikko, 'Terveyskansalaisuus ja elämän politiikka'. Teoksessa Helén, Ilpo & Jauho, Mikko (toim.), *Kansalaisuus ja kansanterveys*. Gaudeamus: Helsinki, 2003.

Helsti, Hilikka, *Kotisyntytysten aikaan – Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista*. SKS: Helsinki, 2000.

Henriksson, Lea, *Naisten terveystyö ja ammatillistumisen politiikka*. Tutkimuksia 88. STAKES: Helsinki, 1998.

Henttonen, Pekka, *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Avain: Vantaa, 2015.

Hinkkanen, Merja-Liisa & Lintunen, Maija, 'Aleksandra Gripenberg – taistelija ja kansainvälinen naisasianainen'. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjasto-palvelu: Helsinki, 1997, 193–212.

Hänninen, Sisko-Liisa, *Kätilötyön vaiheita*. Otava: Helsinki, 1965.

Hyvönen, Ari-Elmeri, 'Arendt, Hannah', *LOGOS – ensyklopedia*. Filosofia.fi – Portti filosofiaan. [<http://filosofia.fi/node/6539>] Luettu 11.5.2019.

Jallinoja, Riitta, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. WSOY: Helsinki, 1983.

Jauho, Mikko, 'Valtion rakentaminen, lääkärikunnan ammatillistuminen ja valistuneen maallikon synty'. Teoksessa Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.), *Hyvinvointityön ammatit*. Gaudeamus: Helsinki, 2004.

Johnson, Terence J., *Professions and Power*. MacMillan Education: Lontoo, 1972.

Kaarninen, Mervi, 'Hedvig Gebhard: Pellervossa, parlamentissa ja puutarhassa'. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 1997, 177–192.

Kalela, Jorma, *Historian tutkimusprosessi – Metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville*. Gaudeamus: Helsinki, 1976.

Kananen, Heli, 'Wariksen aineiston kertomaa: pohdintaa muistitiedon sisältöä ohjaavista tekijöistä', *Ennen ja nyt – historian tietosanomat*. Turku: Turun yliopisto, 2018. [<http://www.ennenjanyt.net/2018/02/wariksen-aineiston-kertomaa-pohdintaa-muistitiedon-sisalto-ohjaavista-tekijoista/>] Luettu 11.5.2019.

Kansallisarkisto, 'Kunnallisen asiakirjahallinnon opas'. *Arkistowiki*. Kansallisarkisto: 2011. [http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/6_Pysyvästi_säilytettävän_asiakirjatiedon_säilyvyys_ja_käytettävyys] Luettu 25.5.2019.

Karonen, Petri, 'Patriarkaalisen järjestyksen monet todellisuudet'. Teoksessa Einonen, Piia & Karonen, Petri (toim.), *Arjen valta – Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. SKS: Helsinki, 2002, 255–259.

Karonen, Petri, Roitto, Matti & Ojala, Jari, 'Poliittiset kulttuurit 1430–1930'. Teoksessa Meinander, Henrik, Karonen, Petri & Östberg, Kjell (toim.), *Kansanvallan polkuja – Demokratian kehityspiirteitä Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvun lopulta 2020-luvulle*. SKS: Helsinki, 2018, 71–112.

Katainen, Elina, 'Waloon ja wapauteen! Maria Raunio'. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 1997, 45–62.

Kurvinen, Heidi & Timosaari, Niina, 'Feministitutkijat historiatieteen haastajina'. Teoksessa Väyrynen, Kari & Pulkkinen, Jarmo (toim.), *Historian teoria – Lingvivistisestä käänteestä mahdolliseen historiaan*. Vastapaino: Tampere, 2016, 209–236.

Lahtinen, Anu, 'Sukupuolen teoria ja historia'. Teoksessa Hannikainen, Matti O., Danielsbacka, Mirkka & Tepora, Tuomas (toim.), *Menneisyyden rakentajat – Teoriat historian tutkimuksessa*. Gaudeamus: Helsinki, 2018.

Laiho, Arja (toim.), *Viisaista vaimoista nykyajan kättilöiksi. Kättilökoulutus Suomessa 175 vuotta*. Kättilöopisto: Helsinki, 1991.

Leino-Kaukiainen, Pirkko, ”Nyt lasken minä pännäni tämän viherjäisen paperin päälle” – Nuoren sotilaan kirjeitä 1800-luvun lopulta’. Teoksessa Leskelä-Kärki, Maarit, Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus*. SKS: Helsinki, 2011, 194–219.

Lähteenmäki, Maria, *Mahdollisuuksien aika – Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa*. Suomen Historiallinen Seura: Helsinki, 1995.

Lähteenmäki, Maria, *Vuosisadan naisliike – Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosiaalidemokraattiset naiset: Helsinki, 2000.

Markkola, Pirjo, ’Maaseudun työläisvaimot’. Teoksessa Laine, Leena & Markkola, Pirjo (toim.), *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino: Helsinki, 1989, 39–60.

Markkola, Pirjo, ’Anni Huotari työläisäitien edustajana’. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 1997, 145–162.

Markkola, Pirjo, *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. SKS: Helsinki, 2002.

Meinander, Henrik, ’Pitkä 1900-luku’. Teoksessa Meinander, Henrik, Karonen, Petri & Östberg, Kjell (toim.), *Kansanvallan polkuja – Demokratian kehityspiirteitä Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvun lopulta 2020-luvulle*. SKS: Helsinki, 2018, 26–70.

Oikarinen, Sari, 1997, ’Hilja Pärssinen – Työväenliikkeen poliitikko ja runoilija’. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 1997, 126–144.

Parviainen, Mervi (toim.), *Tulevaisuus kättilön käsissä 1919–1999: Suomen kättilöliitto 80 vuotta*. Suomen kättilöliitto: Helsinki, 1999.

Pesonen, Niilo, *Terveyden puolesta – sairautta vastaan*. WSOY: Helsinki, 1980.

Pohls, Maritta, ’Eveliina Ala-Kulju ja Hilma Räsänen – Kaksi maalaisnaista eduskunnassa’. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 1997, 242–261.

Railo, J. E., ’Heinricius, Gustaf (1853 - 1915)’, *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. SKS: Helsinki, 2001. [<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3477>] Luettu 18.7.2018.

Rasila, Viljo, ’Kehitys ja sen tulokset’. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki & Rasila, Viljo (toim.), *Suomen taloushistoria 3 – Teollistuva Suomi*. Tammi: Helsinki, 1982, 154–171.

Raussi-Lehto, Eija & Ryttyläinen-Korhonen, Katri, 'Esipuhe'. Teoksessa Raussi-Lehto, Eija & Ryttyläinen-Korhonen, Katri (toim.), *Koulutettu kätilö kanssasi 200 vuotta*. Suomen kätilöliitto: Helsinki, 2016, 9–15.

Rinne, Risto & Jauhiainen, Arto, *Koulutus, professionalistuminen ja valtio: Julkisen sektorin koulutettujen reproduktioammattikuntien muotoutuminen Suomessa*. Turun yliopisto: Turku, 1988.

Roiko-Jokela, Heikki, *Suvun vallasta edunvalvontaan – Suomalaisen holhousjärjestelmän kehitys keskiajalta 2000-luvulle*. Minerva: Helsinki, 2006.

Saarinen, Aino, 'Valtaa vai vaikutusvaltaa? Valtiosta, naisliikkeistä ja naisten poliittisen kulttuurin muodostumisesta'. Teoksessa Saarinen, Aino, Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja (toim.), *Naiset ja valta*. Tutkijaliitto: Helsinki, 1987.

Salokangas, Raimo, 'Tekstit, kontekstit ja poikittaiskatse mediahistorian kohtauspaikalla'. Teoksessa Railo, Erkka & Oinonen, Paavo (toim.), *Media historiassa*. Turku: Turun historiallinen yhdistys, 2012. [<https://thy.fi/wp-content/uploads/2013/01/HM9-26-47.pdf>] Luettu 25.5.2019.

Sarkio, Maria, *Sairaanhoitajaksi kasvattaminen – Sairaanhoitajakoulutus ja siinä käyetyt oppikirjat Suomessa vuoteen 1967 asti*. Kasvatustieteen väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2007.

Saukkonen, Pasi, 'Kansalaisjärjestöt ja yhteiskunnalliset liikkeet', *Suomen poliittinen järjestelmä -verkkokirja*. 2006. [<https://blogs.helsinki.fi/vol-spj/kansalaisjarjestot/>]. Luettu 9.7.2018.

Siirala, Martti, 'Kätilölaitoksemme viimeaikaisesta kehityksestä', *Duodecim* 8/1933, 835–915.

Sulkunen, Irma, *Naisen kutsumus – Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Hanki ja jää: Helsinki, 1989a.

Sulkunen, Irma, 'Naiset ja äänioikeus Suomessa 1906'. Teoksessa Saloniemi, Marjo-Riitta (toim.), *Piiasta päättäjäksi – Naisten äänioikeus 100 vuotta*. Tampere: Tampereen museot, 2007.

Sulkunen, Irma, 'Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus'. Teoksessa Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.), *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä: Helsinki, 1989b, 157–175.

Sulkunen, Irma, 'Naisten äänioikeus meillä ja muualla'. Teoksessa Markkola, Pirjo & Ramsay, Alexandra (toim.), *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 1997, 11–25.

Sulkunen, Irma, *Retki naishistoriaan*. Hanki ja jää: Helsinki, 1991.

Uimonen, Minna, 'Perheenäiti ja heikkohermoinen nainen – Hermoterveystieto naiskansalaisuuden tuottajana 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa'. Teoksessa Helén, Ilpo & Jauho, Mikko (toim.), *Kansalaisuus ja kansanterveys*. Gaudeamus: Helsinki, 2003, 196–210.

Vainio-Korhonen, Kirsi, 'Kättilötyö suomalaisten naisten ensimmäisenä koulutusalanana', *AURICA. Scripta a Societate Porthan Edita* 3/2010, 45–52.

Vainio-Korhonen, Kirsi, *Ujostelemattomat – Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*. WSOY: Helsinki, 2012.

Vainio-Korhonen, Kirsi, 'Vastuullinen historia'. Teoksessa Lidman, Satu, Koskivirta, Anu & Eilola, Jari, *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus: Helsinki, 2017, 29–47.

Valkonen, Marjaana, 'Jäsenenä vaan ei vallankäyttäjänä – Naiset ammattiyhdistysliikkeessä vuosina 1907–1947'. Teoksessa Laine, Leena & Markkola, Pirjo (toim.), *Tunte-maton työläisnainen*. Vastapaino: Tampere, 1989.

Wichmann, S. E., 'Katsaus kättilölaitoksemme kehitykseen', *Duodecim* 5/1923, 173–174.